

SPELEO

64
2014

SPELEO – svazek č. 64 (květen 2014)

Vydala: Česká speleologická společnost, předsednictvo, Na Březince 14, 150 00 Praha 5

Ediční rada ČSS: Tomáš Bohanes, Pavel Bosák, Jan Flek, Milan Geršl, Jiřina Novotná, Petr Polák,

Tomáš Mokry

Předseda ediční rady ČSS: Milan Geršl.

Grafická úprava a sazba: Libor Jelínek, trivia, Brno.

Zpracování pro tisk: Adobe InDesign CS3.

Vytiskla tiskárna D+H Veverská Bítýška.

Náklad: 1400 výtisků.

Vychází nejméně 1x ročně.

ISSN 1213-4724

ZPRÁVY Z PŘEDSEDNICTVA	2
Komentář předsedy – <i>Zdeněk Motyčka</i>	2
Ohlédnutí za 33. ročníkem Speleofóra – <i>Zdeněk Motyčka</i>	3
Sbírka pro rodinu Martina Honeše	4
Výzva pro šikovné výtvarníky.....	5
DOMÁČÍ LOKALITY	6
Jesyně „Vymodlená“, nová cesta k podzemní Bílé vodě, předběžná zpráva – <i>Antonín Matal, Ladislav Slezák a kolektiv</i>	6
Otevírka Karhanova závrtu – <i>Filip Doležal</i>	12
Rok 2013 v Petzoldových jeskyních – <i>Libor Faitl</i>	18
Němčické jesyně a bývalé železnorudné doly – <i>Vojtěch A. Gregor</i>	22
Několik postřehů ke genezi jeskyní v oblasti Chlumu u Srbska v Českém krasu – <i>Lukáš Falteisek</i> ...	41
Jak se dva dědci vypravili mapovat – <i>Ladislav Pecka Smrták</i>	46
PSEUDOKRAS A HISTORICKÉ PODZEMÍ	47
Nejvýše položená díla v Obřím dole – <i>Radko Tásler</i>	47
Uvnitř pomníku Mistra Jana Husa – <i>Jaroslav Kukla, Alžběta Zinková</i>	51
ZAHRAŇIČNÍ LOKALITY	56
Expedice Pester de la Capture 25. 2. – 2. 3. 2014 (Banát – západní Rumunsko) – zpráva o objevech za třetím sifonem – <i>Petr Barák</i>	56
KRÁTKÉ A JINÉ ZPRÁVY	58
Šotek si zařadil ve sborníku Speleofórum!.....	58
Připravujeme také vzdělávání pro speleology – <i>Lukáš Falteisek</i>	59
Speleookénko – <i>Jan Kelf Flek</i>	59
Setkání jeskyňářů na Javoříčku	60
Jedno malé pozorování, aneb proč naši netopýři neumírají na WNS (možná) – <i>Josef Wagner</i>	63
Stará štola v Býčí skále – splněný sen po 40 letech – <i>Hugo Havel</i>	65
Obyčejné kameny z krasu – <i>Hugo Havel</i>	68
Oltář v jeskyni – <i>Jefferson Bass – Ladislav Smrták Pecka</i>	72
Publikace Ponorná Řička a její přítoky	72
SPELEOLOGICKÁ ZÁCHRANNÁ SLUŽBA A TECHNIKA	74
Jak se vyvíjel „český Petzl“ – <i>Josef Wagner</i>	74
TROCHA HISTORIE	77
Některé informace z korespondence mezi Antonínem Bočkem a Vladimírem Homolou, část 6., srpen až prosinec 1948 – <i>Rudolf Musil</i>	77
VÝROČÍ A VZPOMÍNKY	81
Mamka Helena, Krasu královna – <i>Vojtěch A. Gregor, Hugo Havel</i>	81
„Klíčový rok“ Zdeňka Menglera – <i>Libor Faitl</i>	85
Martin Honeš nekrolog.....	86
Zemřel Jan Hynšt – <i>Ladislav Slezák</i>	88
Odešel Jan Hynšt – <i>jh</i>	89
Ladislav Vojtenko – Karhan + 8. 2. 2014	90
Vzpomínka na RNDr. Jiřího Vodičku, 16. 5. 1925 – 27. 1. 2013.....	91

Fotografie na obálce:

Titul — Piatra Altarului, Rumunsko (Foto P. Kočiš, Czech Speleo Photo 2013,

Krasová fotografie 2. místo)

Strana 2 — Pester de la Capture, Rumunsko – explorace za sifonem (Foto P. Barák)

Strana 3 — Karhanův závrt – pohled do propasti dnes již zaplněné deponií (Foto P. Čípek)

Strana 4 — Jeskynní mír (Foto I. Harna, Czech Speleo Photo 2013, Krasová fotografie 1. místo)

ZPRÁVY Z PŘEDSEDNICTVA

Komentář předsedy

Zdeněk Motyčka

V této pravidelné rubrice bych se s Vámi nejprve rád podělil o informace k připravovanému vzdělávacímu systému členů ČSS. Předsednictvo se jím zabývá na podnět vzešlý z minulé valné hromady a jeho hlavním smyslem je propojit poptávku po vzdělávání v řadách mladých, ale i zkušenějších členů ČSS a nabídky na sdílení znalostí a zkušeností od specialistů v našich řadách ať se bude jednat o lezení, mapování, fotografování, případně další specializované činnosti. Vše by mělo být doplněno základním speleologickým kurzem pro nováčky a hlavně zaštitěno jménem ČSS. Celý systém je koncipován jako naprosto dobrovolný, nebude vytvářet žádnou strukturu dosaženého

vzdělání, ale bude sloužit pouze a jedině pro lepší informovanost těch, kteří o to budou stát. Více se o tomto záměru můžete dozvědět na dalších stranách tohoto čísla nebo na našem webu, kde je k dispozici i dotazník, jehož vyplněním můžete vyjádřit Vaše názory.

Druhou záležitostí, kterou bych zde rád prezentoval, je skutečnost, že od začátku letošního roku je v platnosti nový Občanský zákoník, který přináší celou řadu změn do našeho fungování. Nejdůležitější změnou je nutnost přizpůsobit naše základní dokumenty – stanovy a organizační řád – dikci nového zákona. K tomu již předsednictvo připravuje návrhy na nové znění obou dokumentů, které však bude

nutné prodiskutovat ve Vašich klubech a posléze schválit, k čemuž musí být svolána mimořádná valná hromada. Následně bude nutné také upravit všechny návazné interní dokumenty. V této souvislosti se logicky nabízí využit příprav nových stanov a organizačního řádu také k zamyšlení se nad současnou podobou našeho fungování a navrhnout případné změny či úpravy. Věnujte proto, prosím,

zvláštní pozornost dění okolo tohoto procesu, diskutujte ve Vašich organizacích nad zaslanými podklady a pokud budete chtít navrhnout nějaké změny, formulujte je jasně a srozumitelně. S tím souvisí i volba Vašeho skupinového delegáta na VH, který by měl být schopen Vaše názory na valné hromadě beze zbytku tlumočit. Jedině tak zajistíte, že budou správně pochopeny.

Ohlédnutí za 33. ročníkem Speleofóra

Zdeněk Motyčka

Ve dnech 25.–27. dubna se do Sloupu v Moravském krasu sjelo více než 300 účastníků 33. ročníku výročního setkání speleologů – Speleofóra.

V průběhu setkání zaznělo 20 přednášek o činnosti členů ČSS a významných objevech, které se jim podařilo učinit v loňském roce v České republice i zahraničí. Účastníci tak měli možnost vyslechnout přednášky např. o bádání ve Sloupském koridoru Amatérské jeskyně či objevu jeskyně Matalova Vymodlená, propojení dvou jeskynních systémů na Sardinii nebo objevech ve Slovinsku a Rumunsku. Specialitou byl páteční večer, který byl celý věnován stereoskopické projekci.

Nejvýznamnější speleologické počiny byly oceněny tradičními cenami, které uděluje jednak předsednictvo ČSS, jednak sami účastníci Speleofóra svým hlasováním.

Cenu předsednictva ČSS za nejvýznamnější objev v ČR v r. 2013 získala ZO ČSS 6–20 Moravský kras za objev jeskyně Matalova Vymodlená v Moravském krasu.

Cenu předsednictva ČSS za nejvýznamnější objev členů ČSS v zahraničí v r. 2013 získala ZO ČSS 6–17 za objevy v jeskyni Pola v Bosně.

Cenu účastníků Speleofóra za nejvýznamnější objev v ČR získala rovněž ZO ČSS 6–20 Moravský kras za objev jeskyně Matalova Vymodlená.

Cenu účastníků Speleofóra za nejvýznamnější objev členů ČSS v zahraničí získal tým vedený ZO ČSS 1–10 Speleo-aquanaut za objevy v jeskynním systému Bue Marino a jeho propojení s jeskyní Su Molente.

Cenu za nejlepší příspěvek do sborníku Speleoforum získal Daniel Hutňan za článek Sardinie 2013 – spojení Bue Marino a Su Molente.

Cenu za nejlepší prezentaci získal Ivan Rous za přednášku Sedm let v Rossia Montana.

Cenu za nejlepší posterovou prezentaci si odnesl Karel Jindra a Igor Pap za prezentaci komínů z jeskyně Mesačný Tieň.

Zvláštní cena Speleofóra byla udělena ZO ČSS 1–10 Speleoaquanaut za propojení jeskyní Bue Marino a Su Molente na Sardinii.

Předsednictvo vyhodnotilo jako nejlepší zprávu o činnosti za rok 2013 ZO ČSS 1–08 Týnčany.

Organizačně zajišťovali letošní setkání opět členové ZO ČSS 6–16 Tartaros za pomoci dalších dobrovolníků ze ZO ČSS 6–01 Býčí skála, Vodní záchranné služby Kladno a Speleologické záchranné služby ČSS. Za zdárný průběh jim všem patří veliký dík!

Poděkování také patří všem sponzorům a prodejcům – Moravské ústředně Brno, fy. Novatron, Hysko, Meander, Magicshine, Fénix, ŠUDYtriko, ZMProduction a Polo Kořánovi.

Sbírka pro rodinu Martina Honeše

Vážení kolegové,

možná už víte, že při tragické autonehodě u slovenské Tornaly zahynul 9. 4. 2014 zkušený jeskynní potápěč a dobrý člověk Martin Honeš (38) z Prahy, člen ZO ČSS 1–10 Speleoaquanaut. Stalo se to jen pár kilometrů před cílem, potápěčskou lokalitou Skalístý potok, kde měli kluci pokračovat v dalším průzkumu. Seděl na sedadle spolujezdce, ostatní tři speleopotápěči jsou velmi těžce zranění...

Kamarádi ze Speleoaquanautu založili účet MARTIN, č. ú. **2749378143/0800**. Je založený na půl roku, poté vybrané peníze odevzdají Martinově ženě Markétě a třem malým dětem.

Speleoaquanaut a jeho předseda Daniel Hutňan děkují všem, kdo jakoukoli částkou přispějí. Po prožití vlastní zkušenosti připojují také svoji osobní prosbu a děkují Vám, tenkrát za Lopač, i teď za Markétu. Uznáte-li za vhodné, předejte prosím tuto informaci i dalším spřáteleným jeskyňářům.

Bára Šimečková

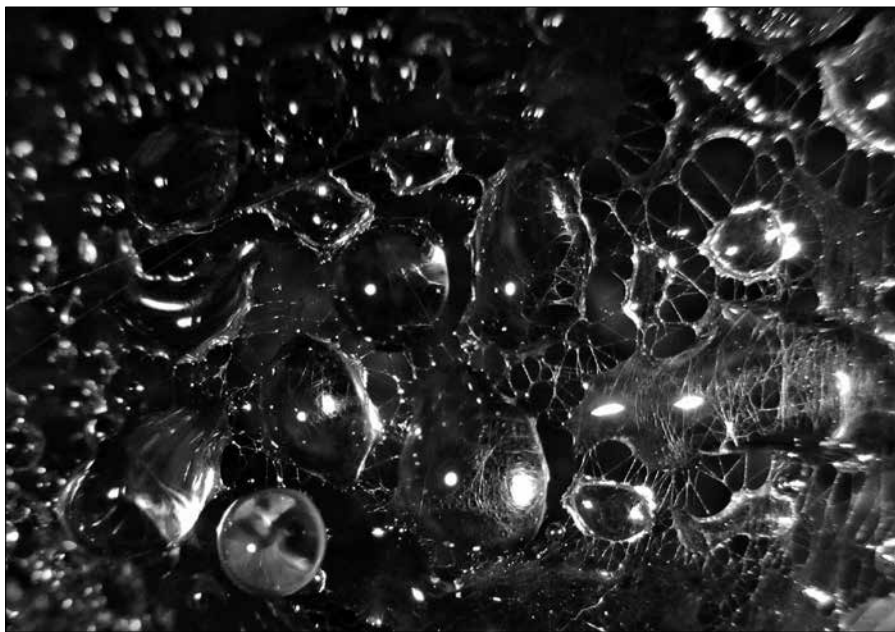
Výzva pro šikovní výtvarníky

Redakční rada ČSS vyhlašuje soutěž o nejlepšího kreslíře pro věstník Speleo.

Požadavkem je nové ztvárnění log uvádějících jednotlivé rubriky Spelea, případně grafické zpracování příloh doprovázejících vybrané příspěvky časopisů Speleo a Speleofórum. Práce bude honorována.

Prosíme o zaslání ukázky Vaší práce, nejlépe návrhu jednoho z log a maximálně tří obrázků na volné téma související se speleologií. Preferovány jsou černobílé perokresby, jiný grafický styl však není vyloučen. Vaše práce budou hodnotit členové redakční rady. Soutěžní příspěvky pošlete mailem na adresu redakce@speleo.cz, uzávěrka soutěže je 1. září 2014. Tři vítězné práce budou prezentovány v publikacích ČSS.

Děkujeme a těšíme se na přínosnou spolupráci.

Vnitřní vesmír (Foto B. Vrabcová, Czech Speleo Photo, Podzemí v detailu, 2. místo)

DOMÁČÍ LOKALITY

Jeskyňe „Vymodlená“, nová cesta k podzemní Bílé vodě – předběžná zpráva

Antonín Matal, Ladislav Slezák a kolektiv ZO 6–20 Moravský kras

Úvodem trocha historie

Speleologická základní organizace ČSS 6–20, která byla založena roku 1984, měla původně sídlo u vchodu do Punkevních jeskyní, v místě, kde stála dřevěná chata, ve které byla kdysi fotolaboratoř. Vzhledem k tomu, že naše zaměření se původně vztahovalo na Skleněné dómky, bylo pro nás toto místo, ve kterém jsme měli svoje sídlo, velice výhodné.

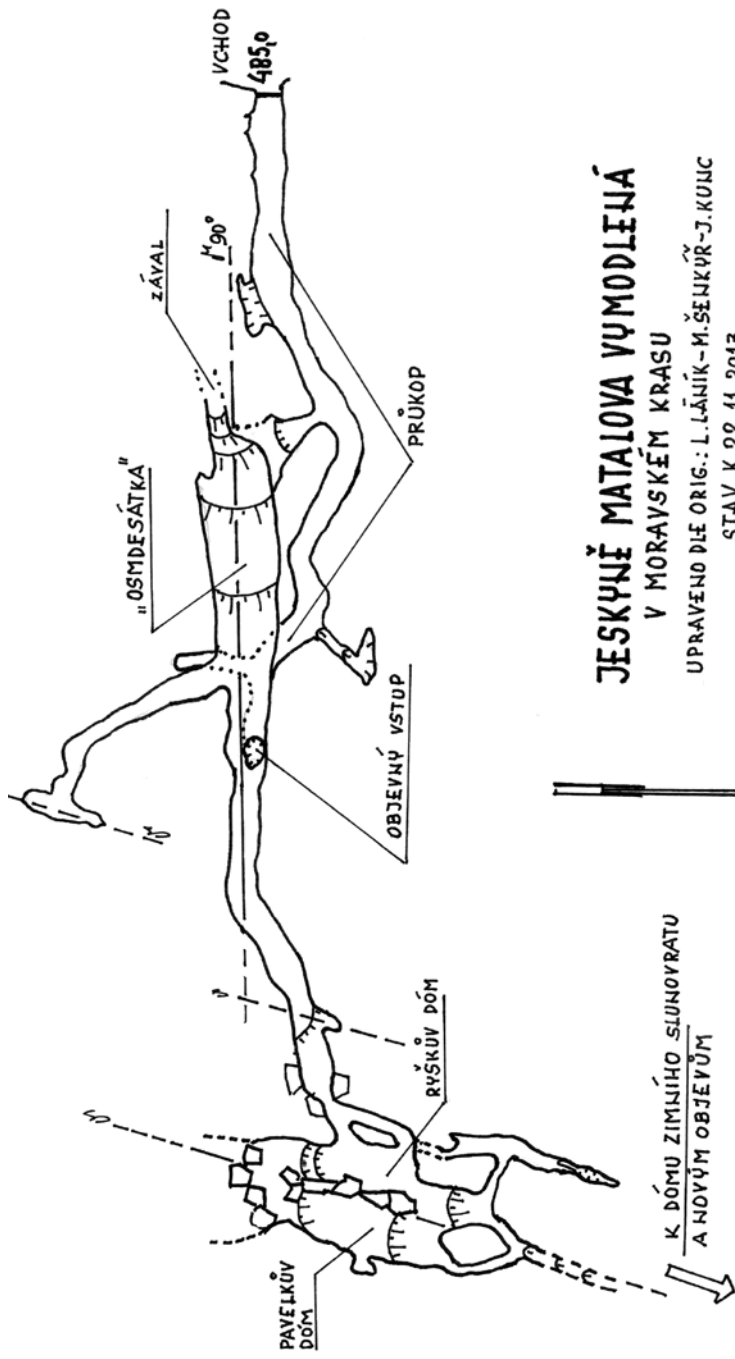
Jenže jiný úhel pohledu na naše sídlo měli ochránáři, kterým nevzhledná chata v tomto místě byla trnem v oku a snažili se proto naše stanoviště z tohoto exponovaného místa zlikvidovat. To se jim podařilo, když se jim současně podařilo zlikvidovat i dozrávárnu sýrů, která byla umístěna v jeskyni Michalka a naši skupinu, snad jako menší zlo, umístit do objektu, který zde zbyl ještě po Československé armádě z První republiky.

Pro naši skupinu tato změna nebyla nijak výhodná, protože mimo to, že jsme byli odsunuti od místa našich zájmů,

museli jsem pro naše přesídlení opravit zdevastovaný objekt, což představovalo nejen spoustu práce, ale rovněž nemalé finanční náklady.

Z pohledu našich speleologických zájmů se mohlo zdát, že jsme byli odsunuti do míst, která byla nejen mnohem klidnější, nežli turisticky velmi exponované místo kolem vchodu do Punkevních jeskyní, ale i proto, že z pohledu odborníka speleologa je terén kolem Holštejna speleologicky snad nejnáročnějším místem v celém Moravském krasu.

Z hlediska pohledu členů skupiny 6–20 jako „poškozených“, kteří se dostali ne vlastní vinou do poněkud svízelné situace, byl ale pohled na nastalou situaci poněkud zkreslený. To se projevilo při uplatňování zásady, kterou vedení ZO začalo prosazovat jako jakési pravidlo pro život a působení skupiny v novém prostředí. Hlavním pravidlem mělo být to, že se nebudeme svojí činností nijak

JESKYNĚ MATAJOVA VYMODLENÁ

V MORAVSKÉM KRASU

UPRAVENO DĚ ORIG.: L. LÁNIK - M. ŠELIKŮR - J. KUNIC

STAV K 22. 11. 2013

MĚŘÍTKO: 0 5 10M

KRESIL: I. ŠELZÁK

45' 2014

vměšovat do činnosti zdejších skupin a že si jako hlavní náplň své práce ponecháme činnost ve Skleněných dómech.

Jak šel čas, pomalu se počalo jevit, že uplatňování jakéhosi čistě teoretického úsudku nemusí být v praxi ani jednoduché, ani vhodné. Samozřejmě, v následujícím životě, který jsme začali rozvíjet na nové základně, zcela vymizela jakákoliv speleologická činnost, protože na Punkevky odtud bylo daleko, takže pro tamější akce Michalka nepřicházela k použití a mimo to akce do Skleňáčů, ty v poslední době byly čím dál náročnější na speleologickou zdatnost.

Tím, že jsme na naší nové základně pomíjeli jakoukoliv speleologickou aktivitu, dostávali jsme se vzhledem k okolním speleologickým skupinám do velice překerní situace. Naše činnost, kterou jsme se projevovali na naší základně, nás odsuzovala k tomu, že jsme se nemohli ani nijak bránit proti potupnému označení „chalupáři“, kterým nás zdejší starousedlíci celkem právem poctili. Ve zdejším prostředí nám nebylo nic platné ani to, že naše pracovní skupina už měla za sebou celkem úspěšnou činnost ve Skleněných dómech, i s objevem Katedrály.

Na mne, jako člena skupiny 6–20, působil nejhůře důsledek onoho neuváženého pravidla o tom, že ve zdejším okrsku se nepustíme do jakékoliv speleologické činnosti.

Samozřejmě, že po našem nastěhování do nového sídla jsem se začal o zdejší okrsek podrobněji zajímat, i když jsem ho ze svého dřívějšího působení celkem obstojně znal. Jenže můj podrobnější průzkum mě čím dál, tím víc utvrzoval

v přesvědčení, že ono pravidlo o tom, že se naše ZO ve zdejším okrsku nebude speleologicky nijak exponovat, je nehorázným nesmyslem. S tímto mým názorem jsem se nijak netajil, ale naopak jsem ho při každé příležitosti uplatňoval, ale bohužel bez účinku.

V mojí snaze přesvědčit vedení naší skupiny, že by bylo vhodné se pustit do výzkumu v blízkosti naší základny, mne podporoval kolega Slezák, (doufám, že mi Láďa odpustí toto pro něho dehonestující oslovení) a všemožně mi pomáhal v průzkumu okolí Michalky.

Jednou za mnou přišel a vyprávěl mi, že zaslechl od nějakého pamětníka vyprávění, že za války, kdy Michalka byla zabrána německou armádou a v jejím okolí nebylo zrovna bezpečné se pohybovat a natož se snažit zde něco kopat, našel nějaký zkušený, zřejmě už starší jeskyňář na první pohled velmi nadějný jeskynní vchod a ten si zřejmě velmi dobře zamaskoval s tím, že se po válce na něj podívá.

Jenže to, zda si tento člověk mohl splnit svoje předsevzetí, to už nevěděl a jen mi dával poučení, že by bylo vhodné na toto pamatovat a dávat si podle této informace pozor na všelijaké zvláštnosti. Podnícen Láďovým povídáním, začal jsem ještě intenzivněji pátrat v nejbližším okolí Michalky, při čemž mne dost zaujala skalnatá stráž, táhnoucí se už téměř od Michalky směrem někam mezi Plánivou a Novou Rasovnou. Zde jsem prolezl snad každou jeskyňku, až mne zaujala jedna, která měla velmi pěkný vstupní portálek, který byl ale docela šikovně zamaskovaný, že při běžném pohledu nebyl nijak zvlášť patrný. Začal jsem se o tento

vchod poněkud více zajímat a když jsem si okolí vchodu prozkoumal pomocí virgule, zjistil jsem, že mimo to, že nejbližší okolí vykazuje dost zvláštností, táhne se od vchodu jeskyňky výrazná porucha, která míří bez nejmenšího přerušení přímo ke vchodu Plániv.

Je samozřejmé, že všechno to, co jsem postupně zjišťoval o nejbližším okolí naší základny, mne čím dál víc podněcovalo k tomu, abych se snažil ještě intenzivněji přesvědčovat vedení naší skupiny, aby přehodnotilo původní přijaté pravidlo o neexponování se naší skupiny ve zdejším nejbližším okolí. Jenže to bylo stále zcela marné a donutilo mne to nakonec k určitému zoufalému činu.

Zmínil jsem se totiž jednomu vlivnému členu sousední skupiny, že bych měl zájem přejít do jejich skupiny. Ten se ovšem o této mojí snaze zmínil našemu předsedovi, kterému došlo, že by z toho mohla nakonec naší skupině vzniknout ostuda a tak začal s tím, že by nakonec nebylo nejhorší s něčím takovým začít.

To byla voda na můj mlýn a tak jsem hned začal chystat vše potřebné, co bylo třeba na zahájení prací na zmíněném vchodu. Po vyřízení povolení jsme nakoupili nářadí a slavnostně zahájili kopání.

Když jsme odkrývali vrstvu, která kryla celý vchod, bylo na mnoha místech dost zřetelně zřejmé, že to mohlo být dílem někoho, kdo se snažil toto místo zamaskovat. Snažili jsme se odkrýt vchod natolik, aby zde bylo možné pohodlně jezdit s kolečkem a tento profil jsme se pokoušeli udržet i v dalším pokračování. Asi 2 m od začátku bylo v dalším pokračování plno balvanů, které jsme museli

odstřelovat, ale jinak bylo pořád v našich možnostech udržovat vznikající chodbu v započatém profilu. Vyvážený materiál jsme ukládali před jeskyní mezi stromy ve vrstvě asi 60 cm vysoké, takže množství vyváženého materiálu nebylo nijak zvlášť patrné.

Práce na odkrývání vchodu pokračovala celkem solidním tempem, i když počet pracovníků, se kterými jsme práce začínali, se postupně zredukoval na čtyři, v krajním případě na pět členů skupiny (L. Budík, M. Hnízdo, J. Kuchař, J. Kunc, A. Matal), kteří byli ochotni se těchto prací pravidelně zúčastňovat. Snad proto, že jsme pořád počítali s tím, že už možná při příští směně se konečně někam prohrábneme, jsme chodili kopat téměř každý týden a tak se naše chodba sice pomalu, ale přece jenom stále prodlužovala. Nebylo to snadné, protože zatím jsme museli vybírat materiál z plného profilu chodby, což byl na každý metr postupu dopředu téměř celý kubický metr na vyvezení před jeskyní. Štěstím pro nás bylo to, že jsme zatím pořád mohli chodbou jezdit kolečky a vyvézt tak najednou ven až 6 kýblů materiálu. Představa, že bychom museli materiál vynášet až na skládku v kýblech, byla dost děsivá. Práce pokračovaly pořád dál, sice ne nějakým pekelným tempem, ale přece jenom se chodba prodlužovala a to v profilu, který pořád postačoval k projetí kolečkem a hlavně to bylo pořád téměř po rovině až před jeskyní.

Sedimenty, které jsme museli vyvážet, pořád sahaly až ke stropu a zatím se nenašla pod stropem sebemenší dutina. Naším štěstím bylo, že strop jeskyně se držel pořád v jedné rovině, takže jsme

pořád mohli bez nesnází udržovat pří-
mý a rovný směr výkopu. Když už jsme
se dostali na délku asi 28 m, zkusili jsme
rozrážku vpravo, asi na délku 3 m, ale
bez úspěchu. Jediným zjištěním bylo,
že se v jednom místě objevila celkem
nepatrná dutina pod stropem, ale jinak
rozrážka pokračovala jen v sedimentech.
Proto jsme pokračovali s hlavním výko-
pem v původním směru, stále dopředu,
pořád po levé straně skalní stěny, až se
asi po 15 m počala skalní stěna docela
ostře zahýbat vpravo. V místě, kde se
skalní stěna lomila, bylo docela pěkné
stropní korýtko. Když jsme je začali od-
krývat, zjistili jsme, že se posléze začíná
klopit dolů do jakéhosi ponoru, kde byly
sedimenty tak zhutněné, že jejich odkrý-
vání bylo nesmírně pracné. Zkusili jsme
odkrývání ponoru ještě o 2 m více vlevo,
ale tam se podobná situace opakovala.

Proto jsme vedli pokračování hlav-
ního výkopu vpravo, podél stěny. Asi po
dvou až třech metrech se charakter jed-
nolitě stěny změnil. Pevná stěna skončila
a dál pokračovala jen stěna rozrušená do
mohutných balvanů, promísených sedi-
menty.

I když jsme museli ty větší balvany
roztřelovat, přece jen se začalo pokračo-
vání stěny v původním směru znova ote-
vírat a asi po dvou metrech jsme zjistili,
že pod stropem, kde žádné kameny ne-
byly a sedimenty byly jakoby načechra-
né, se nám lopatka probořila do volného
prostoru.

Rozšířit otvor na prolezení bylo jen
dilem okamžiku a tak jsme se poprvé
v této naší jeskyni dostali konečně do
objevů. Pronikli jsme do volné prostory,
jejíž dno se nachází mírně nad stropem

dosavadní dutiny výkopu. Otvor vniknu-
tí je asi uprostřed délky dómku, která je
přibližně 25 m. Šířka dómku se pohybuje
od 1 m do 5 m a jeho výška se mění od
1 m do 5 m, v komíněch je pak mnohem
vyšší. Dóm byl nazván „Osmdesátka“.

Ohromil nás hned napoprvé nejen
prostor, ale i výzdoba, která byla tak
nádherná, až oči přecházely. Když jsme
celý prostor jeskyně opatrně prolezli,
byli jsme uchvázeni, protože se zde po
celé délce nacházely nádherné krápní-
ky, a to jakoby v ukázkových skupinách
všech možných tvarů, jaké se vyskytují
ve všech jeskyních Moravského krasu.

Paleohydrografie a prognostika

Pozvání od Toníka Matala jsem velice
rád přijal z mnoha důvodů. V daném
území jsem jednak v roce 1958 objevil
jeskyni Dagmar, spolupracoval na vý-
zkumu propadání V Jedlích a konečně
jako vedoucí Oddělení pro výzkum kra-
su Moravského muzea v Brně jsem vedl
práce výzkumné skupiny Moravského
krasu v jeskyni 13 C.

Zájmový kousek vápencového úze-
mí, k němuž se upíraly naše naděje na
smysluplnou speleologickou práci, se na-
chází nad konkávním obloukem mean-
dru údolí Hrádského žlebu mezi Rudo-
leckého propastí a ventarolou Křížový
kluk. Dominantním systémem jsou Plá-
nivy a dále propastovitý systém v lomu
Lipovecké vápenky. Zatajenou jeskyní
z období druhé světové války, o níž se
Toník zmiňuje v úvodní kapitole, je
s největší pravděpodobností jeskyně Je-
zevčí. Tam krátce pracovali P. Glozar, M.
Vojanec a V. Dolníček v 60. letech minu-
lého století. Postoupili asi 20 m daleko ve

dvojitým kanálu vyklizením „jezevčího holocénu“ (hrabankovité zeminy, depované do jeskyně jezevci). Práce nebyly dokončeny a lokalita byla opuštěna. Právě tato lokalita byla původně onou jeskyňou s utajeným vchodem.

Při prvních společných exkurzích se nepodařilo zmíněnou lokalitu nalézt a tak byl detailně propátráván okolní terén. Při tom se podařilo najít zajímavé místo, které se později stalo východiskem k vedení průkopu do Vymodlené.

Srovnáváním výškových poměrů horní úrovně pleistocenních fluviaálních sedimentů jsme došli k závěru, že jeskyně Jezevčí leží nad touto úrovní, zatím co místo plánované otevírky Vymodlené splňuje předpoklady k zachycení právě její kulminační úrovně. Následně po odkrytí osypového blokového kužele a průniku pod skalní převis se ukázalo, že tyto sedimenty vyplňují celý profil raženého překopu. Až neuvěřitelným štěstím bylo, že levá stěna obnažila litý, výrazně erozně modelovaný profil. Postupně se ukázalo, že překop, hnaný do masivu v. směrem, se i nadále o zmíněnou stěnu dvěma třetinami profilu opírá. Zbytek profilu (j. stěna) je tvořen kompaktními jílovitými rezavými a šedými sedimenty ve vodorovném sledu. V počvě chodby byly na několika místech zastíženy drobné jílovité štěrčičky, složené výlučně z málo opracovaných valounků kulmských siltovců a břidlic (tento sediment vyplňoval travitivy pod úrovní průkopu).

Konstantou průkopu byla stále s. stěna, která nadále směřovala na V. 24. 11. 2012 dosáhla čelba vzdálenosti 14 m od portálu. Skalní stěna se mírně odchýlila k JV v lomení, které je způsobeno

příčnou poruchou. Na ní se jeskyňáři revizní rozrážkou dostali pod strop se závalem, vysypaným z prostory ve výše položené úrovni.

Zával byl složen z korodovaných balvanů vápence, prokládaných rozpadavou hlinitou holocenní výplní. Vzhledem k tomu, že dne 7. 11. 2012 proběhla exkurze (R. Cendelín, A. Matal, L. Slezák a M. Vojanec) se zaměřením na telegnostickou detekci terénu nad Vymodlenou, bylo možno stanovit perspektivu dalších postupů.

Detekce probíhala na hlavní ose V-Z v profilech směrů S-J. Výsledkem byla prognóza výskytu rozsáhlé dutiny směru V-Z v šířkách od 3 do 10 m, která končila ve vzdálenosti přibližně mezi 30 až 40 m od vchodu překopu. V této vzdálenosti byl detekován zlom ve směru k SV až SSV a další dutiny v šířkách kolem 2 až 15 m, postupující k systému Plániv. V místech, kde celé pásmo detekce přetíná lesní těžní cestu, se k této linii přidává souběžná reakce. Dále již detekce nepokračovaly.

Prognostický závěr

Nepodařilo se dokázat, že předpokládaný další průběh jeskyně by měl přímou souvislost s jeskyněmi v lomu Lipovecké vápenky. Neznámé pokračování evidentně rozsáhlého ponoru s prostorami směřuje k systému Plániv, respektive k neznámé v. větvi Spirálky.

Pokud by byly prognostické závěry potvrzeny, představovala by Vymodlená systém stupňovitých prostor, sahajících k úrovni středních pater Plánivského systému (Hlinitého dómu a prostor u úrovni sintrové desky v jeho vrcholové

části). Tato úroveň představuje pleistocenní stagnační stupeň, pod jehož úrovní oscilují maxima vzduší Bílé vody.

Díky vytrvalosti celé skupiny ČSS ZO 6–20 a důvěře ve vedení prací se tak ražba překopu protнула s ukloněným dnem hlavního prostoru systému (Osmdesátka). Doufejme, že další objevitelské postupy

budou pokračovat ve smyslu prognostických předpokladů.

Přiložená mapa jeskyně znázorňuje část zaměřených prostor. Další objevené prostory budou po zabezpečení detailně zmapovány a budou součástí zpracování celé lokality včetně komplexní dokumentace.

Otevírka Karhanova závrtu

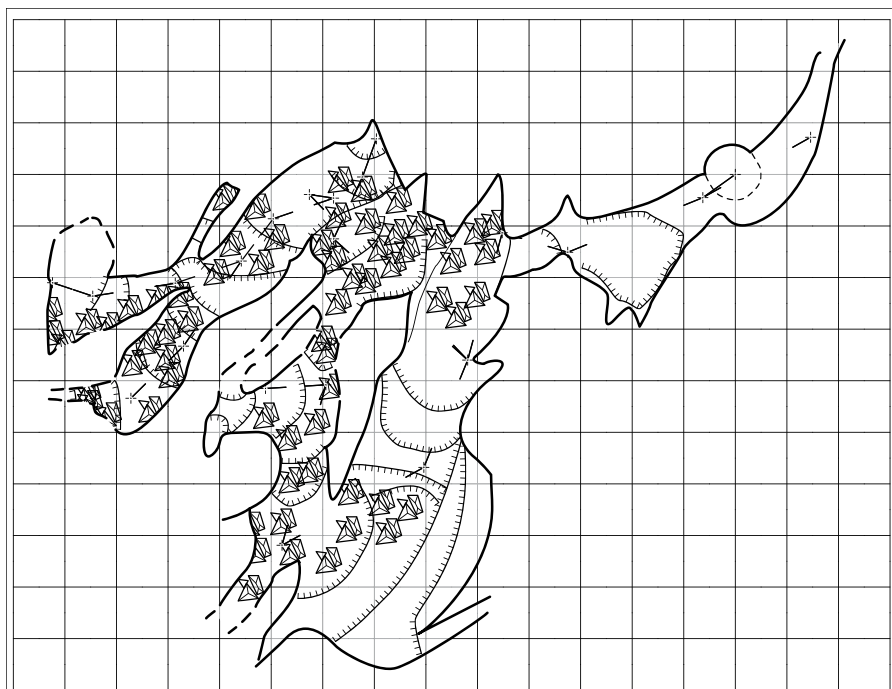
Filip Doležal (ZO 6–16 Tartaros)

Karhanův závrt (číslo 260) se nachází na Ostrovsko-macošské plošině mezi jeskyní Balcarka a Macochou, asi 230 m na JV od Jandourkových závrtů. V Jandourkových závrttech se naše skupina ZO 6–16 Tartaros v 80. letech dostala do 30m hloubky. Závrtu č. 260 jsme dali jméno podle jednoho z našich starších jeskyňářů, Ladi Vojtenka přezdívaného „Karhan“, který mi poskytl náčrty tohoto závrtu. Ten se propadl po povodních v r. 1970. Igor Audy mi vyprávěl, jak z něj

Foto 1 Doprava dřeva před započetím prací, za kolem vozíku je vidět střed budoucí šachty (Foto F. Doležal)

šla v zimách dva roky poté pára. V souvislosti s novými objevy v Liščí jeskyni, Vintokách a Lopači a geofyzikálními výzkumy mi bylo jasné, že toto může být místo nad mystériem. Proto se naše skupina dohodla s CHKO na otevírce, teoreticky nad pokračováním jeskyně Lopač, nad vysněnou jeskyní Krasovského potoka (který se někde v této oblasti stéká s potokem Lopač) a také se pravděpodobně dostaneme do horizontu, naměřeného geofyzikálními metodami P. Kalendou (Speleofórum 2011). Geofyzikálními a biotronickými měřeními předpovězený horizont v hloubce cca 40 m bude pravděpodobně také pokračováním chodby Furt pryč v jeskyni Liščí, která je fragmentem obrovské říční jeskyně a může vést pod tento závrt. Věřím, že odborníci naleznou stejné šterky ve vstupní části Liščí, v chodbě Furt pryč i v horizontální jeskyni, pokud se do ní přes závrt dostaneme. I hlavní směr puklinové propasti v závrtu je shodný s nosnými směry Vintok a jeskyně Liščí.

Karhanův závrt

10m

Obr. 1 Karhanův závrt, půdorys, stav v r. 2009

Length: 82 m

Depth: 45 m

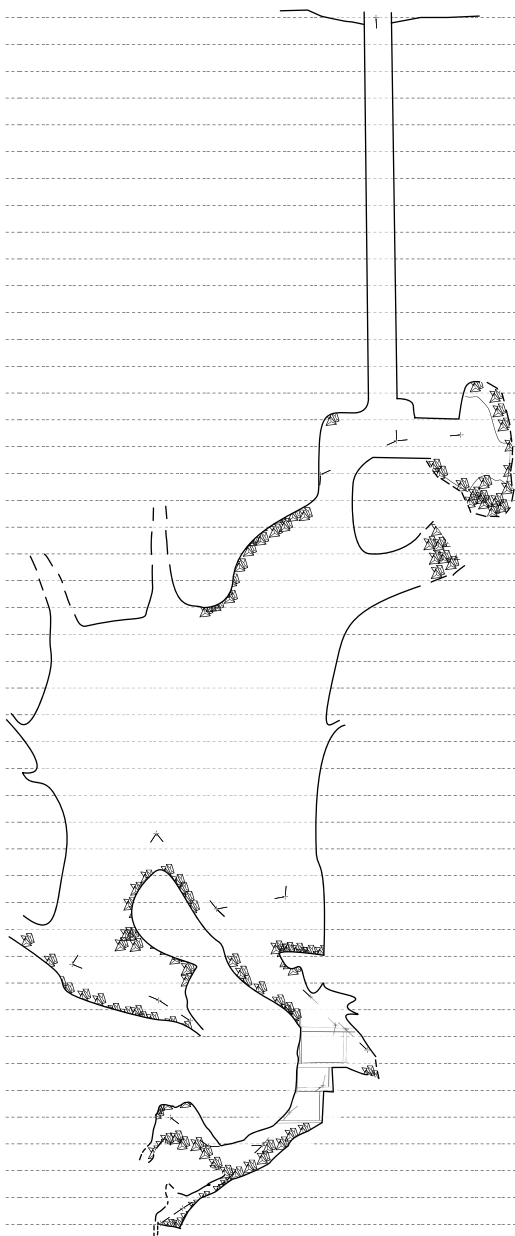
Explored by: ZO ČSS 6-16 Tartaros

Surveyed by: František Musil, Ing.Jaroslav Slonek 2009

Naše skupina použila k vytyčení polohy šachty netradiční metodu měření pomocí alternativních měření. Z biotrovníků tam byli postupně a nezávisle na sobě pan Češík, Igor Audy a Jindra Dvořáček z Topasu. Geofyzikálních měření v této části Ostrovské plošiny proběhlo za posledních několik desítek let celá

řada, poslední provedl P. Kalenda (Speleofórum 2011).

Před započítím prací jsem půl roku sháněl materiál na dřevění a vyřizoval svolení majitelů pozemků, uživatelů pozemků (vyjmutí z dotačního programu) a vyřídil výjimku CHKO. Vlastní otevírka započala 4. 6. 2011. Již první den

Obr. 2 Karhanův závrt, rozvinutý řez, stav v r. 2009

Karhanův závrt

10 m

Length: 82 m
 Depth: 45 m
 Explored by: ZO ČSS 6-16 Tartaros
 Surveyed by: František Musil, Ing. Jaroslav Slonek 2009

jsme za pomoci traktorového bagru dosáhli hloubky 5,5 m. Do setmění téhož dne se podařilo šachtici zapažit. V 5 m jsme narazili na balvanitou prohlíněnou suť s volnými travivody, do této hloubky úrovně byl profil šachty vyplněn orníci (v 70. až 90. letech byl závrt zavážen a zoráván). Postavili jsme trojnožku, nainstalovali kladku a dvouchlapový rumpál s brzdou a intenzivně jsme pracovali necelé dva měsíce každý víkend a volný čas, až do objevu 20m propasti v 15 m 21. 7. 2011, což byl myslím solidní výkon při zvoleném tempu a technologii. Obrovské bloky se podařilo rozbít pomocí nastřelovacích patronek. Materiál jsme od 10m hloubky těžili pomocí elektrického vrátku a pomohla nám i kaverna v 8 m hloubky jz. směrem, kterou jsme „založili“ balvany a sutí. Použili jsme vychytávky z předešlých otevírek – 4 m vysokou trojnožku, 1 m vysoké bednění okolo ohlubně šachty a oplachtování šachty pro práci v dešti. Vyzkoušeli jsme novou techniku elektrickou řetězovou pilu, výkonné elektrické vrtací a bourací kladivo a samostatný rychlý jednoruční vrátek na dopravu materiálu, náradí a občerstvení. Při práci nám výrazně pomáhali i členové Topasu, Býčí skály, Dagmary, Plániv, Myotisu, Hlubokého závrtu, Pustého žlebu (zvláště Kajman), Suchého žlebu a další jeskyňáři.

Vnitřní profil dřevěné šachty byl 105 × 105 cm. Od osy šachty jsme byli nuceni uhnout asi o 20 cm kvůli obrovským blokům. Krok věnců byl podle situace 0,7 až 1,1 m, pažení bylo prováděno odpadním dřevem, šalovačkami, tyčovinou apod. Zafixování věnců bylo provedeno zrádlováním zdvojeným

3,5mm drátem, toto řešení bylo zvoleno s ohledem na plánovaný rychlý postup. Z profesního hlediska bych při pokračování v dřevění doporučil zpevnit šachtu kramlemi, závitovkami nebo ocelovými lany. Během ražby jsme se snažili volné prostory za výdřevou důsledně pakovat dřevem a kameny, což je nutné pro stabilitu šachty. Nakonec jsme šachtu zajistili skružemi o světlosti 90 cm pana Zouhara z Líšně, na doporučení Plániváka Bédi Poláka, který s nimi má mnohaleté zkušenosti jako studnař a jeskyňář. Spodní část šachty je zafixována v železobetonovém monolitu. Konstrukčním betonem se nám podařilo částečně prolít i labilní suť nad propastí. Odspodu jsme postupně rozebírali výdřevu a obsypávali skruže. Za použití plastového deklu jsme

Foto 2 Hloubení prvního úseku šachty, ornici bez kamenů jsme odváželi na skládku (Foto F. Doležal)

z vrchu zahazovali prostor za skružemi. Podařilo se nám zajistit i 7 m šachty za den. V šachtě zůstaly pouze tři rámy, které byly vystaveny bočním tlakům obrovských labilních bloků na jz. straně v 8 až 12 m a rozebrání by znamenalo katastrofu. Při rozebírání horní části šachty se 20 cm silná a 4 m dlouhá kulatina nejhornějšího rámu vrátila o 10 cm, jak byla napružená sedáním tělesa šachty svázaného probitím a rádlováním.

Objev jsme uskutečnili za mírně dramatických okolností. Poté, když se nám podařilo prolámat se mezi balvany a slanit dolů, se při výstupu uvolnily kamenné bloky, některé drobnější kameny se zřítily do propasti a celá šachta zlověstně zapraskala a sedla. Představa, že rupnou rádlovací dráty, kterými jsou svázané rámy místo běžně používaných háků (hatrenáglů), závitovek nebo kramlí, mě velmi znervóznila (dráty mají nejmenší pevnost). Při objevu jsme byli dole já a Jindra Dvořáček, jako zajištění byli Víta, David a Dolf a z Blanska, naši noví spolupracovníci. Po tomto zážitku jsme probetonovali volné bloky, do propasti namontovali ocelové vzpěry mezi pevnou skálou a bloky a do konce října celou šachtu zaskružovali. Bloky, ve kterých je šachta vyražena, nejsou stabilní, po jarním tání se protlačily některé bloky skruží. Tohle by dřevo nevydrželo, měli jsme kliku, že se nám podařilo stihnout do zimy šachtu zabezpečit.

Vlastní propast je 20 m hluboká. Směřuje od SV k JZ, uklání se o 85° k SZ, ve spodní části se úklon zvětšuje místy na 45° a propast se rozšiřuje. Spodní část propasti má víceméně čockovitý tvar o půdorysu 8 × 2 m, uprostřed propasti

Foto 3 Dokončování výdřevy druhý den
(Foto L. Vojtenko)

Foto 4 Výdřeva šachty (Foto L. Vojtenko)

byl 5 m vysoký hlinito-balvanitý kužel rozdělující dno na dvě části. Jihozápadní část propasti byla zasypána deponií, což může být vzhledem k možnosti pokračování ve směru pukliny unáhlené. Stěny propasti jsou výrazně korodované, nadložní část pukliny je zjevně rozrušená a opadaná. Drobné sintrové náteky a výzdoba jsou pouze ve spodní části propasti.

Během zimy 2012 jsme se věnovali výrobě žebříků z pásovin a roxorů, které se nám výborně osvědčily ve Vintokách,

Liščí a Lopači. Průběžně jsme prováděli měření průvanů a CO_2 . Sice ho tam nebyla nebezpečná koncentrace ale 1–3 % nejsou málo. Pomocí kouřových trubíc jsme sledovali proudění vzduchu, marně. Situace se změnila s létem, kdy se průvan, který nás povzbuzoval při kopání, znovu objevil. V kopání pokračujeme v probrané suti, kterou musíme pod převislou, ne zcela kompaktní stěnou pažit. Nejspodnější část prokopaná roku 2013 jde do hloubky 45 m, členitý nepravidelný zapažený průkop má hloubku 8 m a stáčí se spirálovitě poněkud z. směrem a ve spodní části se na JV opět zužuje na 1,2–1,8 m. Při práci bylo naměřeno 4,5 % CO_2 , což znamená asi 16 % kyslíku ve vzduchu. Bylo to způsobeno deseti intenzivně pracujícími speleology a bylo znát, že množství kyslíku ve vzduchu, odpovídající nadm. výšce asi 4 000 m, velice ztěžuje práci a způsobuje individuálně i bolest hlavy. Do závrtu nainstalujeme větrací hadici a budeme tam při práci více lidí vhnět čerstvý vzduch. Nynější absence průvanu způsobila mimo jiné i deponie, která zamezila koloběhu vzduchu, ten, do té doby ohřátý kopáči, stoupal šachtičkou nahoru a studený, ochlazený v suti, na druhé straně zpět klesal na „čelbu“.

Foto 5 Těžení balvanů (Foto P. Čípek)

*Foto 6 Betonáž podesty s první skruží
(Foto F. Doležal)*

Tento falešný průvan zmátl již řadu badatelů na mnoha lokalitách a falešný průvan může vydýchaný vzduch pouze ředit. Asi by stálo za to, věnovat se na podobných pracovištích měření pohybu vzduchu v závislosti na počtu pracovníků, velikosti a členitosti prostor. Přestože je v závrtu v podstatě absence průvanu, je pravděpodobné, že se bude opakovat situace jako v Manželském závrtu, kde

Foto 8 Začátek propasti, napravo balvan s jednou ze vzpěr (Foto P. Čípek)

Foto 7 Nové skruže, přijel se podívat i jejich výrobce pan Zouhar, jehož rodinná firma vyrábí skruže od r. 1936 (Foto F. Doležal)

splachy z povrchu drobným šterkem a hlínou zamezily průvanu. Věřím, že po prokopání „zátky“ se průvan znovu objeví, protože výduchy páry sledované v 70. letech šly zajisté z volných velkých prostor snad i s aktivním tokem. Jen je otázka, jak bude zátka mocná, protože pod sutí může být vrstva hlíny spláchnuté z pole.

Foto 9 Průlez do propasti (Foto P. Čípek)

Rok 2013 v Petzoldových jeskyních

Libor Faitl (ZO 1-04 Zlatý kůň)

Koncem roku 2013 byla završena první pětiletka novodobých speleologických výzkumů v Petzoldově lomu u Srbska v Českém krasu. Během tohoto období byl postupně odhalen rozsáhlý jeskynní komplex, a to jednak propojením původně samostatných drobných jeskyněk, známých již od dob činnosti lomu, a zároveň odkrytím nových vstupů s dalšími navazujícími segmenty. V souvislosti s tím bylo také průběžně zveřejněno několik článků v odborné literatuře (Speleo, Speleofórum, Český kras), včetně

prezentace přednáškové. Není tedy potřeba opakovat již publikovaná fakta a raději se pojdme podívat, co se vlastně dělo v „Petzoldáku“ loňského roku.

A lze konstatovat, že toto období se počalo symbolicky vlastně již 31. 12. 2012, kdy byl prokopán hlinitý sifonek v nejnižších partiích Klíčové jeskyně, za nímž se otevřela volná prostora se sintrovou výzdobou na konci. Prostora končí hlinitým svahem se závalem. Chodba má v rámci lokality typický puklinový charakter, ale lze se tam pohodlně postavit

Foto 1 Výzdoba na konci Silvestrovské chodby (Foto L. Faitl)

(což nebývá v systému Petzoldových jeskyní častým jevem). Při pohledu do mapy je více než zřejmé, že za závalem bude chodba pokračovat v duchu obligátního směru SZ–JV. Silvestrovská chodba má včetně přístupové plazivky délku cca 8 m.

Počátkem roku pokračovaly práce na vyklízení a zpřístupnění propojky od vchodu Klíčové jeskyně k její Ústřední propasti. Záměrem bylo vytvoření transportní zkratky pro následnou těžbu ze spodního patra, čímž by se ušetřil počet pracantů, který se postupně vyšplhal až na neúnosných 9 osob. Mimochodem, zkratka byla poprvé využita 12. 1. 2014, tedy zhruba po roce individuálního vynášení kubíků hlíny po kbelících. Zároveň byl tímto dnem prohlouben vstupní sifonek do Silvestrovské chodby, kterážto byla také po více než roce zpřístupněna širší jeskyňářské obci a mapovacím týmu.

Důležitým datem byl 22. březen, kdy bylo zahájeno rozšiřování vertikální pukliny mezi dosud izolovanou jeskyní Petzoldkou a zbytkem systému, konkrétně Chodbou se střevicem ve spodním patře. Cca 5 m hluboký komínek byl za pomoci pyropatronek zpřístupněn již koncem měsíce. V návaznosti na to Zdeněk Mengler zhotovil šupnu pro usnadnění transportu barelů ven ze vchodu a zároveň byla instalována kladka nad samotnou puklinou. Následovaly akce masivní těžby jak z Chodby se střevicem, tak ze spojovací plazivky do Manganového dómu. Díky tomu z původní skromné prostůrky vznikl regulérní domek a z poměrně nepříjemné lepkavé plazivky se stala pohodlná chodbička „na kačáka“.

Jako zajímavost lze uvést experimentální průnik do korozní pukliny v Chodbě se střevicem během rozšiřování vertikální transportní propojky. V celém systému Petzoldových jeskyní zřejmě neexistuje extrémnější partie, kam by pronikla lidská bytost. Puklina je sice jen nějakých 7 m dlouhá, nicméně průstup (lépe řečeno „průlis“) nejužším místem vejčitého průřezu je záležitost časově nevyzpytatelná. Ideální realistický тренаžér, ne jako ty dvourozměrné „šuplery“ s nastavitelnou šířkou na zelené louce.

6. duben se zapsal do dějin spektakulárním čerpacím pokusem zosnovaným za účelem zjištění hydrologických souvislostí mezi jednotlivými jezírky a jejich přítoky ve spodním patře systému. Logistika akce si vyžádala přítomnost až dvaceti lidí, a to jak v podzemí (manipulátoři s hadicemi a čerpadlem, odečítači a zapisovatelé poklesů a vstoupů jednotlivých vodních hladin), tak na povrchu (obsluha rozvaděčů, catering a přípraváři). Taškařice probíhala pod taktovkou odborníka ve věci zkušeného – Radima Broma z Týnčan. Výsledkem celodenního martyria bylo celkově přes 60 kubíků vyčerpané vody, která z hadice mizela bez jakéhokoliv nadržování v „bezedném pangejtu“ u silnice. Tato skutečnost se tak možná stala nejzajímavějším zjištěním během pokusu, protože kvantum vody se ani jedinou kapkou neobjevilo na druhé straně silnice pod kamennou zídkou, kde se předpokládal odvodňovací propustek pod komunikací. Mimochodem, sondáží ve strouze (v místě, kam mizela voda z čerpáku) během jedné z posledních akcí loňského roku byla skutečně obnažena

Foto 2 V Petzoldově lomu se po letech opět těží (Foto L. Faitl)

pravděpodobná vpust' dešťových vod. Ovšem ověřovací výkop zatím nebyl plně dokončen, a tak nám zde visí jeden neklidný otazník, kam ta voda vlastně valila, když ne na druhou stranu silnice směrem do Berounky?

V květnu byla zbudována již čtvrtá pevná uzávěra na dalším z celkového počtu dvanácti známých vstupů do systému, a to konkrétně do jeskyně Petzoldka.

Počátek června postihl Petzoldovy jeskyně další mimořádnou událostí, a to v souvislosti s povodňovou situací na Berounce, kdy následkem kulminace na řece stoupla hladina jezírek v jeskyni o 3 až 4 m nad normál.

Dne 12. 7. došlo k asi nevýznamnějšímu průniku do nových prostor za celý rok 2013. Původně zdánlivě nereálným zahlobením průvanové skuliny na konci hlavního tahu Klíčové jeskyně se otevřel systém extrémních plazivek o celkové délce cca 25 m. Tyto partie, stylově pojmenované „Hegešárna“, mají zcela jiný charakter než zbytek systému. Krom krátké horní etáže a dvou třímetrových komínků totiž slouží coby brloh a doupe s největší pravděpodobností jezevci. Ten zde naštěstí nebyl zastižen, nicméně v jediné větší boční prostoro, kde se dá i postavit, se naskytl nečekaný obrázek hnu-su, kdy počvu zdobilo několik koláčů

čerstvých exkrementů. Není potřeba ani slovně reprodukovat přítomný odér. O nic méně chutnější nejsou ani zmíněné plazivky. Čert ví, jaká je původní výška chodeb, nicméně jistě několika generacemi zdejšího nájemce navršenými vrstvami zetelé a rádně promočené trávy s nacucanými klíšaty se původní rozměr smrsknul na sotva 20 volných cm pod pevným stropem. Drobná horní etáž nad „Kadidómkem“ je pak zlatým refugiem před vším tím hnusem. Má to ale malý háček – nevede totiž odtamtud jiná cesta než zpět. Jinak přímý tah Hegešárny stále koresponduje s hlavním tahem Klíčové jeskyně a v zatím neprostopupné úžině nekompromisně směřuje k jeskyni Poslední na druhé straně skalního masivu směrem k silnici. Citelný průvan a pohled do mapy je toho jasným indikátorem. Je to sice jen nějakých 10 m bílého místa, ale na druhou stranu velké pokušení propojit systém prvním „přírodním“ vchodem mimo lom.

Významnou událostí byla předkongresová geologická exkurze 17. 7. za doprovodu Z. Menglera a M. Mandela, které se mj. zúčastnil i významný americký badatel – emeritní profesor hydrologie a geochemie doktor Arthur N. Palmer.

12. 10. byl dosažen nový rekord v počtu účastníků na akci – sešlo se rovných 30 osob.

Závěr roku se nesl ve znamení rozvolňování metrákových balvanů oddělovacích Chodbu se střevecem od Síně nad střevecem. Ke slovu opět přišly pyropatronky, ale i hrubá síla palice. Vzniknul tak doslovný kamenolom. Propojka byla záhy dokončena, nicméně přísun kamenné frakce tím zdaleka neskončil. Pokračoval ponejprv rozšiřováním samotné Síně nad střevecem a snahou proniknout s. směrem za megazával marně atakovaný již z Manganového domu vedle, ale postupně se pokusy o průnik přesunuly až do komína nad Síní, kde se v mírně exponovaných podmínkách doluje až do těchto okamžiků (tedy duben 2014).

Shrneme-li tedy uplynulou sezónu v číslech, dostaneme se k následujícím údajům:

Metry 701 zaměřených metrů bylo dosaženo dne 30. 3. 2013.

K 31. 12. 2013 činila oficiální zmapovaná délka systému Petzoldových jeskyní 739 m, tedy zdánlivě zanedbatelný pokrok. Ovšem reálně zbývalo několik desítek metrů, které čekaly teprve na zmapování. Zatím nejaktuálnější oficiální mapa z akce dne 18. 1. 2014 již ale udává délku 784 m. A to stále ještě nejsou domapovány četné odbočky a propojky. Reálně je tedy meta 801 m již dosažena, jinými slovy rovných sto metrů do roka a do dne, a to zas není tak špatná bilance, což?

Němčické jeskyně a bývalé železnorudné doly

Vojtěch A. Gregor

Úvod

Od nejsevernějšího cípu Moravského krasu – Žďárské plošiny – se směrem na S táhne úzký pruh vápenců, nazývaný němčický vápencový pruh; na tyto vápence je u Němčic vázán Němčický kras. Pruh pokračuje dále na S k Valchovu, Vratíkovu (Vratíkovský kras), Mojetínu (Mojetínský kras) a Šebetovu. Vápence vystupují místy pouze k povrchu terénu (Němčice, Valchov), místy nad povrch

(Vratíkov). U Vratíkova tvoří izolované zploštělé kužely nazývané mogoty či hřebenače. Tyto formy jsou považovány za relikty fosilního tropického krasu, pravděpodobně spodnokřídového stáří. Nejznámější z nich je 8–10 m vysoký Malý Hřebenač. Na úpatí Malého Hřebenače se nalézá vchod do stejnojmenné paleoponorové jeskyňky. Nejznámějším útvarům Němčického krasu jsou Němčické

Obr. 1 Vápencový výchoz Malý Hřebenač ve Vratíkovském krasu.

(Foto M. Vítěk, 2006, se svolením).

Fig. 1 Malý Hřebenač – a 10 m high Němčice limestone outcrop (residual cone) in the Vratíkov lens.

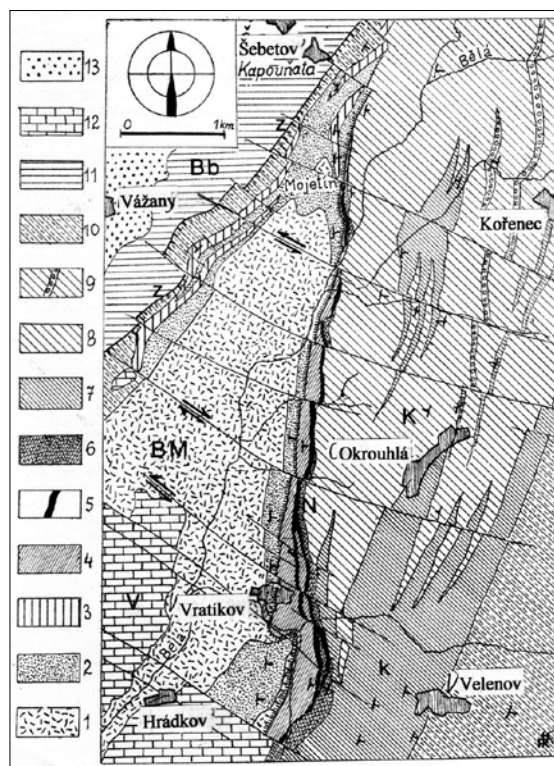
jeskyně – přírodní paleokrasové dutiny, které byly objeveny v r. 1862 při dobývání železné rudy, tzv. hnědele, v bývalých němčických železnorudných dolech. Ruda se v němčickém okolí těžila již v 18. stol., nověji pak ve 40. letech 19. stol. a naposledy v letech 1862–1876, a to pro salmské hutě v Blansku (Wankel 1882; Boček 1949; F. Gregor 1949, 1952; Sekanina 1950). V r. 1877 byly šachty do dolů zasypány. Jedna z nich byla lokalizována

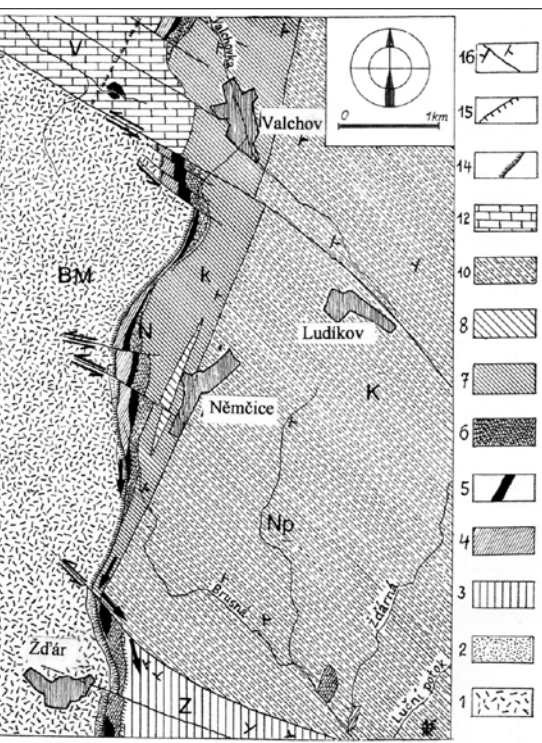
→ Obr. 2 Němčický vápencový pruh, s. část (upraveno podle Kettnera 1966). Vysvětlivky k obr. 2 a 3: 1–brněnská vyvřelina (BM), 2–bazální devonská klastika, 3–sloupské vápence, 4–petrovické břidlice, 5–němčické vápence, 6–valchovské břidlice, 7–kulmské břidlice (k), 8–10–kulm (K, převážně droby), 11–spodní perm (Bb, červená jalovina), 12–sladkovodní cenoman (V), 13–miocén, 14, 15–přesmyky, 16–zlomy (s vyznačeným směrným–horizontálním posunem), směr a sklon vrstev. Bb–boskovická brázda, N–němčický horninový pruh, Np–Němčický potok, V–valchovský prolom, Z–Žďárská plošina, z–okrajový (v.) zlom boskovické brázdy.

→ Fig. 2 Němčice limestone belt, northern part. Explanatory notes to Fig. 2 and 3: 1–Brno Igneous Massif (BM), 2–Devonian basal clastics, 3–Sloup Limestone, 4–Petrovice Shale, 5–Němčice limestone, 6–Valchov shale, 7–Culm shale (k), 8–10–Culm (K, mostly graywacke), 11–Lower Permian (Bb, Rotliegendes), 12–freshwater Cenomanian (V), 13–Miocene, 14, 15–reverse faults and thrusts, 16–faults (with the direction of the strike-slip), bedding strike and dip. Bb–Boskovic Furrow, N–Němčice rock belt, Np–Němčice Creek, V–Valchov Graben, Z–Žďár Plateau, z–marginal (eastern) fault of the Boskovic Furrow.

a znovuotevřena v letech 1948–1950 (Boček, F. Gregor, Sekanina, op. cit.).

Základem této studie jsou terénní výzkumy z let 1975–1977. Odráží tudíž poznatky a interpretace té doby. Tyto poznatky z geologie, speleologie, montanistiky a hydrologie–hydrogeologie Němčických jeskyní a dolů nebyly dosud souborně prezentovány. V tom spočívá přínos této práce. Kapitola Hydrogeologie a krasové jevy byla aktualizována výsledky vrtného průzkumu fy Geotest Brno a recentními vodárenskými daty. Geologickou kapitolu, specificky její první část, bude třeba doplnit nebo modifikovat novými poznatky.

Obr. 3 Náměčický vápencový pruh, j. část (upraveno podle Kettnera 1966). Vysvětlivky pod obr. 2. Šipky vyznačují pohyb puklinových vod.

Fig. 3 Náměčice limestone belt, southern part (explanatory notes below Fig. 2). The arrows indicate the direction of fracture water movement.

Geologické poměry

Náměčický vápencový pruh mezi Náměčicemi a Mojetínem je asi 10 km dlouhý. Je protažený směrem 0° – 10° a nespojitý, přerušovaný zlomy směru ZSZ–JVJ. Jednotlivé segmenty pruhu, dříve nazývané „ostrůvky“, jsou v této studii označovány jako „čočky“. U Vratíkova – vratíkovská čočka, Vratíkovský kras – je pruh

tektonicky zdvojen a tudíž dosahuje největší zdánlivé šířky, max. 200 m. Na Z je pruh omezen brněnským vyvřelým masivem (Brněnskou vyvřelinou) a na V kulmem Dražanské vrchoviny (břidlice, droby a slepence protivanovského souvrství). Západní omezení je tektonické: devonské sedimenty se zde noří pod brněnskou vyvřelinu, která je přes ně částečně přesunuta směrem od Z k V (obr. 2, 3; Kettner 1960, 1966, str. 79–83).

Nejstaršími sedimentárními horninami náměčického pruhu jsou 40–50 m mocná bazální devonská klastika (emsspodní eifel), naložená na předkambrijských, mladokadomských granitoidech brněnské vyvřeliny. V jejich nadloží vystupují vratíkovské (Kettner 1950) alias petrovické (Dvořák a Pták 1963)

Obr. 4 Náměčické štolý, přechod petrovických břidlic do náměčických vápenců. Strídání tenkých poloh břidlice s masivnějšími polohami vápence. (Foto J. Valkovičová, 1978, se svolením).

Fig. 4 Náměčice mine, transitional strata between Petřovice Shale and Náměčice limestone. The alternation of thin shale beds with thicker beds of limestone is apparent.

brídlice, součást stínavsko-chabičovského souvrství. Jsou černé, jílovité až jílovito-vápnité, místy s vložkami šedých a žlutošedých prachovců. Lokálně obsahují bohatou faunu z rozhraní spodního a středního devonu (Dvořák, op. cit.), u Vratíkova specificky faunu spodního eifelu (Kettner 1970). Obrázek 4 ukazuje přechod petrovických brídlíc do němčických vápenců – střídání tenkých poloh brídlíc s masivnějšími polohami vápenců – v němčických dolech.

Podle Kettnera (1966, 1970) vápence němčického pruhu náležejí drahanské facii (na rozdíl od facie Moravského krasu). Chlupáč (*in* Dvořák a Růžička 1972) je řadí k tzv. facii přechodné-ludmírovské, t. j. k stratigrafickému přechodu mezi vlastní facii drahanskou

Obr. 5 Němčické vápence v detailním záběru, Malý Hřebenáč u Vratíkova.

(Foto P. Pokorný, 2011, se svolením). Skoba s kroužkem se nachází v lezecké cestě Okroužkovaná direkta (V. A. Gregor s druhy, 1966). Těsně vpravo od skoby je velká bochníkovitá stromatopora.

Fig. 5 Němčice limestone in the Vratíkov lens, detail.

(konicko-mladečskou) a facii Moravského krasu. Mocnost němčických vápenců se pohybuje kolem 100 m. Nejnížší polohy jsou tmavošedé a tence zvrstvené. Směrem do nadloží přecházejí do masivnějších světlešedých vápenců. Ty mají charakter biomikrosparitů v základní mikrosparitové až sparitové hmotě. Obsahují 0,5 až 2 % křemenných zrn, dále drobné úlomky rohovce a vzácně i zrnka pyritu. Chemický rozbor ukázal 4,63 % nerozpustného zbytku, 52,5 % CaO, 0,61 % MgO a 0,17 % FeO. Nejvyšší polohy němčických vápenců jsou opět tmavošedé, jemně zrnité, lokálně s hojnými rohovci (Valkovičová 1979).

V němčických vápencích byla u Němčic a Vratíkova zjištěna korálová a u Vratíkova navíc bohatá stromatoporová fauna (Šrot 1954; Gregor 2011a, b). Podle nalezených čtyřčetných drsnatých (rugosních) korálů náležejí tyto vápence svrchnímu eifelu až givetu (Kettner 1970). Podle autorovy studie z r. 1976 (nepublikovaný rukopis) jsou litologicky příbuzné vilémovickým vápencům Moravského krasu (obr. 5); podle Valkovičové (1979) jim odpovídají také stratigraficky (givet–frasn). V této studii jsou němčické vápence považovány za litofacii a stratigrafický ekvivalent vavříneckých vápenců (svrchní eifel až spodní givet; sensu Hladil 1983a, b, 1986).

Nejmłodším členem pruhu jsou svrchnodevonské (Dvořák 1953; Kettner 1970) či spíše svrchnodevonské až spodnokarbonské (famen až střední tournai, Valkovičová 1979) tmavošedé, žlutě zvětrávající, jemně zrnité jílovité a křemité brídlice s hojnými vložkami černých radiolariových lyditů (buližníků) – tzv.

ponikevské břidlice. Přechod vápenců do ponikevských břidlic je podle Valkovičové prstovitý a břidlice místně tvoří protáhlé lenticulární polohy ve vápencích. V němčickém podzemí lze pozorovat celé defilé, t. j. přechod podložních petrovických břidlic do vápenců, vápenců do nadložních ponikevských břidlic a ponikevských břidlic do kulmských jílovito-písčitých břidlic (spodní visé).

Pod tlakem brněnské vyvřeliny od Z došlo k deformaci sedimentárních hornin němčického pruhu. Podle Kettnera (1970) jsou vrstvy příkře postaveny a uklánějí se pod značným úhlem k V, nebo i překoceny a zapadající pod brněnskou vyvřelinu. Kettner dále uvádí, že „spodní“ (petrovické, pozn. aut.) břidlice jsou stlačeny, zbrídlíčnatěny a šupinovitě rozválčovány, takže mají místy fylitický vzhled. Vápence netvoří spojitý pruh, nýbrž jsou vytaženy do

*Obr. 6 Němčické štoly, provrásněné polohy němčických vápenců a petrovických břidlic. (Foto J. Valkovičová, 1978, se svolením).
Fig. 6 Němčice mine, folded layers of Němčice limestone and Petrovice Shale.*

Obr. 7 Němčické štoly, zvrásněné němčické vápence a petrovické břidlice. Synklinála (vlevo) a strmá stlačená, téměř isoklinální antiklinála – vrása (vpravo).

(Foto J. Valkovičová, se svolením).

Fig. 7 Němčice mine, folded Němčice limestone and Petrovice Shale. A syncline (left) and a sheer, compressed, almost isoclinal fold (right).

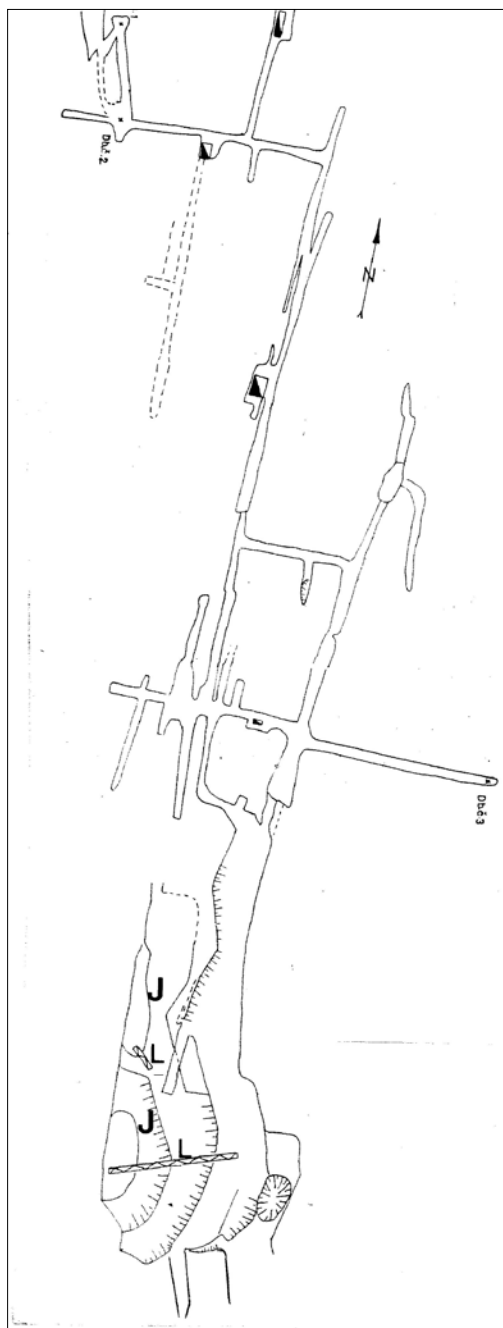
příkře postavených zploštělých čoček vzájemně nesouvisajících. Místy jsou tektonicky zdvojeny (u Vratíkova) nebo silně zvrásněny (u Němčic). Podobně mají i „svrchní“ (ponikevské, pozn. aut.) břidlice přetrhaný průběh. Někde zcela chybějí, jinde (např. v okolí Valchova a u Němčic) nabývají jejich výchozy na šířce i mocnosti.

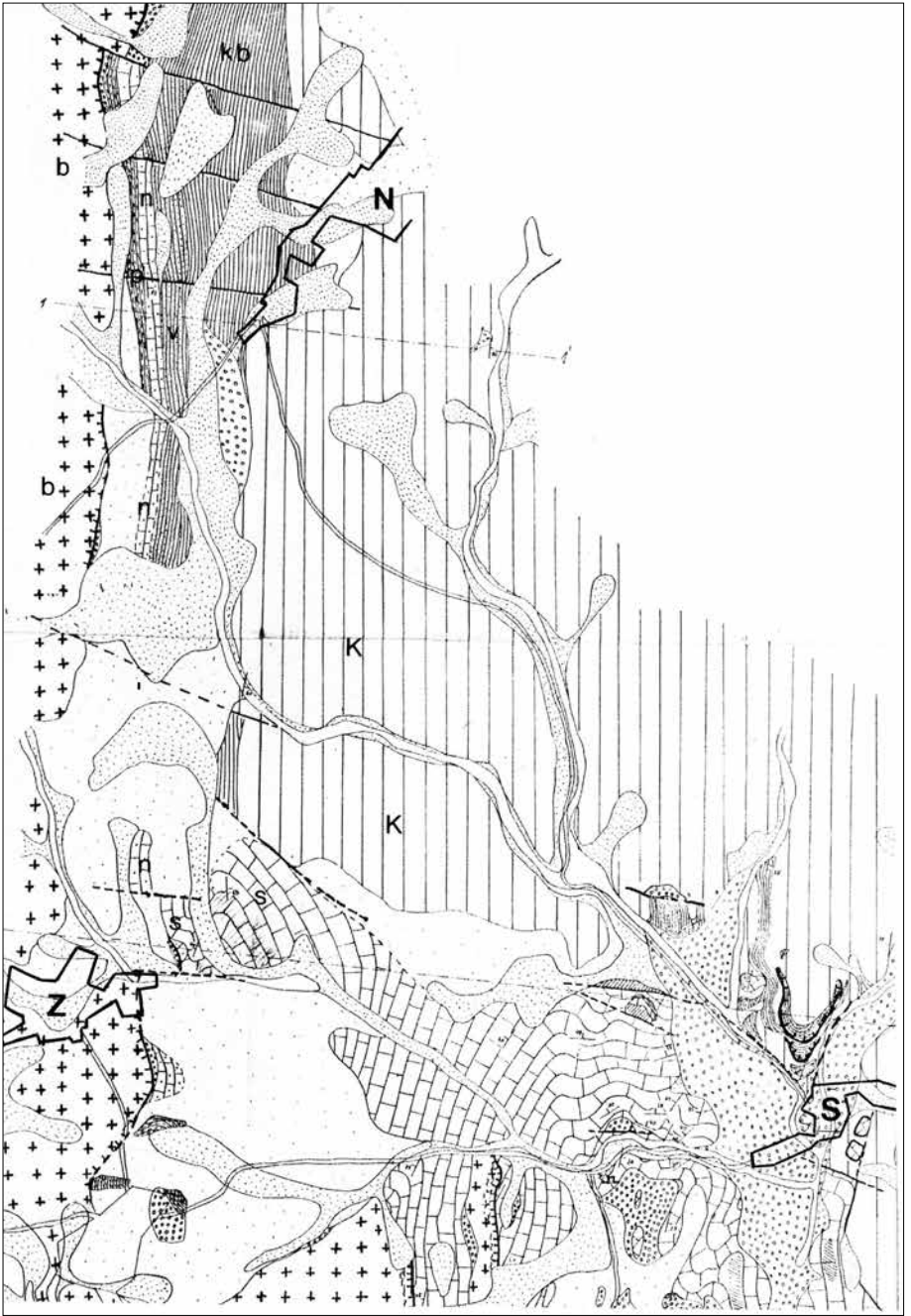
Podle studií Valkovičové a autora (1975–1977) je stavba němčického pruhu, jmenovitě němčické čočky, monoklinální s v. vergencí. Charakteristickým rysem vnitřní struktury čočky jsou stlačené až isoklinální vrásy se strmým úklonem osních rovin. Na přechodu petrovických břidlic – v tomto místě prachovců – do vápenců byla zjištěna ležatá vrása s v. vergencí (foto nízké kvality

v autorově archivu). Podobným stylem jsou deformovány i nadložní ponikevské břidlice. Jsou silně tektonicky namáhány a podle Valkovičové jsou to právě tyto břidlice, nikoliv petrovické, které mají místy fylitický vzhled. Ponikevské břidlice a nadložní kulmské břidlice jsou do sebe zavrásněny, uložení je beze stop hiátu. Obrázky 6 a 7 ilustrují charakter zvrásnění břidlic a vápenců. Profily na obr. 4, 6 a 7 jsou odkryty v hlavní, střední etáži němčického důlního díla (obr. 8).

Převažující vrstevní směr hornin v němčické čočce je SSV–JJZ až SV–JZ (10° až 40°) se subhorizontálními (přechod petrovických břidlic do němčických vápenců) až téměř vertikálními (85°) úklony. Ve vápencích je zřetelná osní vrásová kliváž – kompresní pukliny bc. Kliváž má generelní směr SSV–JJZ, který sledují výskyty Fe-zrudnění a tudíž hlavní důlní stoly (obr. 8). Rudní výskyty pokračují směrem na S, k Valchovu. V okolí Valchova byla v minulosti těžena nejen Fe-ruda, ale také skalice zelená (síran železnatý $\text{FeSO}_4 \cdot n\text{H}_2\text{O}$) a ledek (dusičnan draselný KNO_3). V cenomanu valchovského prolomu se dobývalo

→ Obr. 8 Střední patro němčických dolů. Zaměřila speleologická skupina J. Valkovičové, 1976–1977 (se svolením). J–němčické jezero (rezervoár) za nízkého vodního stavu, L–lávka nad jezerem s vodočtem. V této reprodukci chybí grafické měřítko. Lineární vzdálenost mezi nejkrasnějšími body plánu je cca 150 m.
 → Fig. 8 Middle level (lift) of the Němčice mine. J–Němčice lake-reservoir at a low water level. L–foot bridge w/water gauge. Graphic map scale is missing in this presentation. Linear distance between the extreme points of the plan is ca. 150 m.

← **Obr. 9** Zakrytá geologická mapa území mezi Žďárem a Němčicemi. Mapa ukazuje úzký, příčnými zlomy porušený pruh němčických vápenců táhnoucí se od j. konce němčické čočky k sloupsko-holštejskému okrajovému zlomu. Podle J. Valkovičové, 1979 (se svolením). V této reprodukci chybí grafické měřítko. Pro orientaci, přímá vzdálenost Žďár (střed obce) – Němčice (střed obce, kaple) je 3,7 km a Žďár – Sloup (kostel) 3,1 km. Sever je totožný s vertikální stranou rámečku mapy. Vysvětlivky: kb–kulmské břidlice, n–němčické vápence, p–petrovické břidlice, s–sloupské vápence, v–valchovské břidlice, K–kulmské droby, N–Němčice, S–Sloup, Z–Žďár.

← **Fig. 9** Covered geological map of the area between the villages of Žďár and Němčice. Map portrays a narrow Němčice limestone belt connecting the Němčice lens with limestones of the Žďár Plateau. Graphic map scale is missing in this reproduction. Linear distance between the centre of the village of Žďár and that of Němčice (chapel) is 3.7 km (Žďár – Sloup–church = 3.1 km). Vertical lines of the map frame are oriented N–S. Explanatory notes: kb–Culm shale, n–Němčice limestone, p–Petrovice Shale, s–Sloup Limestone, v–Valchov shale, K–Culm graywacke, N–Němčice (the village of), S–Sloup, Z–Žďár.

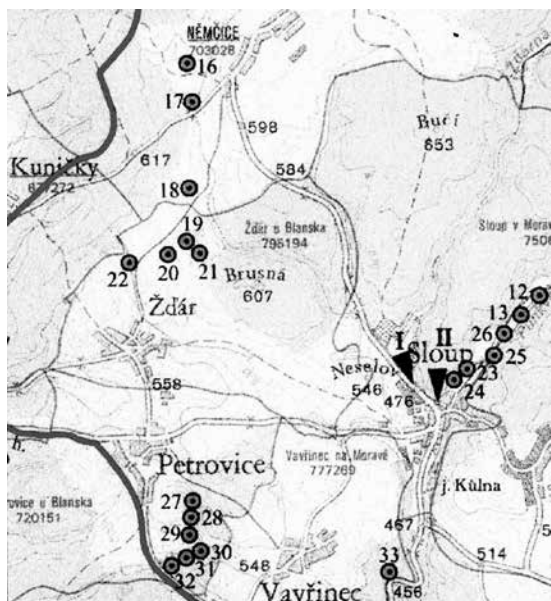
nekvalitní hnědé uhlí (lignit). Valchov dal jméno minerálu valchovit (neprůhledná varianta jantaru, fosilní druho-horní, křídlová pryskyřice), také z valchovského prolomu.

Jednotlivé čočky jsou dislokovány (horizontálně posunuty, offset) a omezeny resp. ukončeny (terminated) zlomy vjv.–zsz. až sz.–jv. směru, 100° až 140°. Zlomy generelně sledují směr sz. části blanenského prolomu (příkopu) a omezují a porušují výskyty svrchnokřídových

sedimentů (sladkovodní cenoman) zakleslých ve valchovském prolomu mezi valchovskou a vratíkovskou čočkou (obr. 2, 3). Dále na Z porušují (offset) okrajový (v.) zlom boskovické brázdy, orientovaný SSV–JJZ (obr. 2; Kettner 1960, 1970). Zlomy a pukliny směrů 100°–140° ve vápencích nezřídka obsahují bílý zrnitý štěpný hydrotermální kalcit a kalcitické brekcie.

Kontakt němčických vápenců s vápenci Moravského krasu není dosud uspokojivě vyřešen, území mezi němčickou čočkou a Žďárskou plošinou je zakryto kvartérními sedimenty (obr. 9). Podle Kettnera (1966, 1970) se vápence němčického pruhu nestýkají s vápenci Moravského krasu přímo, ale jsou odděleny cca 1 km dlouhým tělesem kulmských břidlic (obr. 3). Západní omezení němčického pruhu, konkrétně němčické čočky, je tektonické – tektonický kontakt petrovických břidlic a němčických vápenců s brněnskou vyvřelinou (přesmyk); ten na J od čočky pokračuje jako kontakt vyvřeliny s kulemem a na J od sloupsko-holštejského okrajového zlomu, na Žďárské plošině, jako kontakt vyvřeliny s bazálními devonskými klasitiky (obr. 3). Kettner mapuje němčické vápence (a ponikevské břidlice) také při z. okraji plošiny, ale zde se zřejmě jedná již o vlastní vavřínecké vápence (Gregor 2012, 2013a).

Podle Valkovičové (1979) se němčické vápence stýkají s vápenci Žďárské plošiny na uvedeném zlomu bezprostředně. Autorka mapuje plošně malý výchoz němčických vápenců přiléhající ke zlomu na S (obr. 9) a, v souladu s Kettnerem, také na z. okraji Žďárské plošiny.

← Obr. 10 Lokace hydrogeologických vrtů a dalších dokumentačních bodů v širší oblasti Sloupu. 16–Němčické jezero, 17–vrt HV 202, 18–vrt HVŽ 3, 19–vrt HVŽ 1, 20–vrt HV 201, 21–vrt HVŽ 201, 22–vrt HVŽ 202 (podle Slavíka et al. 1996 se svolením J. Slavíka a © Geodézie On Line). V této reprodukci chybí grafické měřítko. Pro orientaci, přímá vzdálenost Žďár (střed obce) – Sloup (kostel) je 3,1 km, Žďár – Petrovice (kaple) 1,1 km, a Petrovice – Sloup 3,1 km. Sever je totožný s vertikální stranou rámečku mapy.

← Fig. 10 Location map of hydrogeologic wells (bore holes) in the Němčice – Žďár – Sloup area. Graphic map scale is missing in this reproduction. Linear distance between the centre of the village of Žďár and that of Sloup (church) is 3.1 km (Žďár – Petrovice – chapel = 1.1 km). Vertical lines of the map frame are oriented N-S.

V podstatě stejnou situaci zobrazuje J. Dvořák (Dvořák et al. 1993, str. 33).

Na spojnici j. konce němčické vápencové čočky a nejsevernějšího výběžku vápenců Žďárské plošiny, tedy v místech, kde Kettner mapuje kulm a Valkovičová kvartérní pokryvy, je situováno šest hydrogeologických vrtů (obr. 10; Slavík et al. 1996, Mapa dokumentačních bodů). Nejsevernější z nich, HV 202, je lokalizován na j. konci čočky, cca 345 m od němčického podzemního jezera; je pouze 16 m hluboký, nevystrojený a jediný, který zastihl pod kvartérem němčické vápence. Vrty dále na J, HVŽ 3 (hloubka h 55 m, 856 m od HV 202) a HVŽ 1 (h 56 m, 1 415 m od HV 202), zjistily pod kvartérním pokryvem pouze kulmské břidlice s vložkami zvětralých drob. V břidlicích s proplásky drob je situován také vrt HV 201 (h 70 m, 215 m na JZ od HVŽ 1) na SZ od propadání v Klínku

(Gregor 2013a) a sousední vrt dále k Z, HVŽ 201 (h 70 m). Vrt HVŽ 202 (h 16 m), situovaný ještě více k Z (642 m na ZJZ od HV 201), zastihl pod kvartérem brněnskou vyvřelinu (J. Slavík, osobní sdělení, 2013).

Předběžně lze říci, že v úseku mezi němčickou čočkou a výše zmíněným výchozem těsně na S od sloupsko-holštejnského okrajového zlomu nebyly vápence zastíženy.

Němčické doly sestávají ze tří hlavních etáží. Nejrozsáhlejší a nejlépe prozkoumaná je střední etáž (obr. 8). Horní etáž je známa pouze v krátkých a nesouvislých fragmentech. Dolní etáž je permanentně zatopena. Etáže původně spojovalo více než 60 vertikálních šachet, obvykle profilu 2 × 3 m (Šrot a Turek 1952). V současnosti známé šachty tvoří pouze zlomek tohoto počtu a šachty mezi střední a dolní etáží jsou většinou zatopeny.

V dnes přístupných prostorách dolů a jeskyní je ruda zcela vytěžena, zachovaly se jen skrovné zbytky v malých kapsách ve vápenci. Je zřejmé, že rudní výskyty byly vázány především na pukliny a puklinové zóny směru SSV–JJZ (*bč*). Rudní výplň puklin podle Sekaniny (1950) a Šrota a Turka (1952) tvořila rudní žíly. Na četných místech vnikly descendentní, na kationty železa bohaté chladné roztoky sestupující podél puklin do okolního vápence a vytvořily boční rudní kapsy. Ve vyprázdněných kapsách je zřetelná ostrá voštinovitá koroze; ta indikuje metasomatické zatlačování vápence. Podle Sekaniny (1950) je ruda pórovitá, tvořená především goethitem a koloidními hydroxidy Fe s variabilní příměsí Mn. Místa jsou žíly prokřeměněné a obsahují rohovce. V HCl nerozpustný zbytek obsahuje metakoloidní kryptokrystalické formy SiO_2 a vodnatých alumosilikátů. V rudní výplni nebyly nalezeny minerály, které by indikovaly vznik z hydrotermálních roztoků.

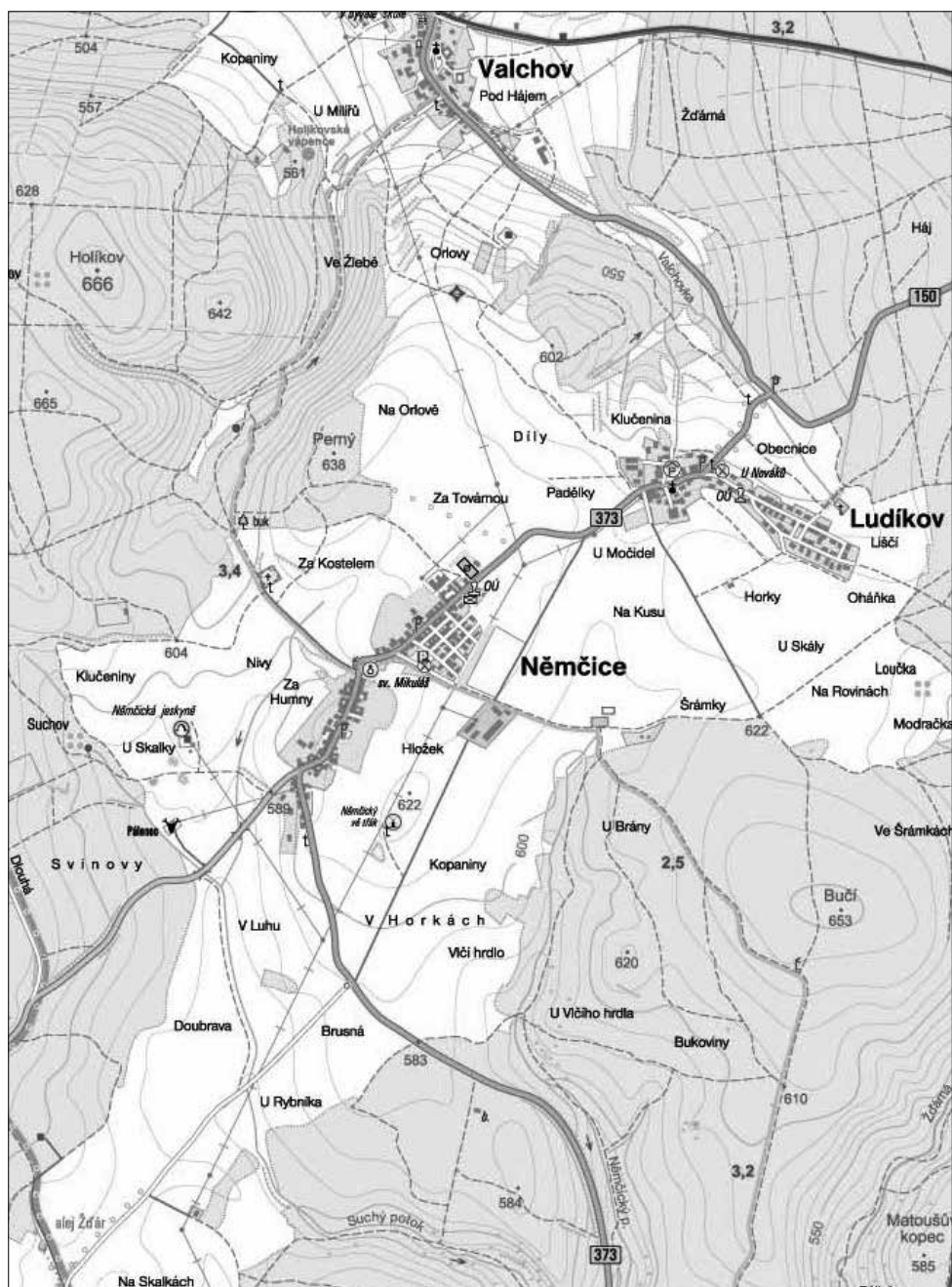
Podle autorova výzkumu z r. 1976 je zrudnění tvořeno převážně limonitem, t. j. amorfni směsí vodnatých kysličníků (hydroxidů) železa s obecným vzorcem $\text{FeO(OH).nH}_2\text{O}$. Hlavní součástí této směsi je goetit, rhombický bipyramidální vodíkový kysličník železa, HFeO_2 . Ve směsi je přítomen také hematit, hexagonální scalenohedrání kysličník železa, Fe_2O_3 , tzv. krevl. Lze tedy soudit, že němčická ruda je metasomatického původu; vznikla z „chladných“ roztoků – atmosférických vod sestupujících z povrchu, prosakujících křídovými sedimenty bohatými na železo a vnikajících do syngenetických krasových

dutin v podmínkách tropického zvětrávání a geneze dnes fosilního krasu – tedy podmínkách obdobných těm, které jsou známy z Rudické plošiny ve střední části Moravského krasu (Gregor, 2013b).

Sekundární kalcitová výplň jeskyní (speleotémy) byla z největší části zničena dolováním a vyloupením před uzavřením dolů. Podle literárních zpráv byla bohatá jak na krystalové vyrostlice (individuální kalcitové krystaly, krystalové agregáty–drúzy, etc.) tak na stagmalitické stalaktitické formy. Co se těch týče, byly většinou homokrystalické, čiré a průsvitné, místy vzbuzující dojem monokrystalů (Sekanina 1950; Burkart 1953). V hrubě krystalických stalaktitických sintrových nátecích a sekundárních kalcitických výplních puklin je stále možné nalézt klenec s hranou až 10 cm dlouhou. Krystalové vyrostlice se vyskytují jak na vápencových stěnách tak na rudním podkladu. Dosud neidentifikovaná Kaple či Klenotnice údajně obsahovala bohatou krystalovou a rekrystalizovanou stalaktitickou výzdobu včetně stalaktitů zakončených průsvitnými krystaly (Šrot a Turek 1952). Kaple byla pravděpodobně zničena dolováním nebo je součástí zatopené etáže.

Hydrogeologie a krasové jevy

Němčická vápencová čočka a na ni vázaný Němčický kras – Němčické jeskyně a bývalé železnorudné doly – jsou napájeny atmosférickými srážkami z orografického povodí o rozloze kolem 2,5 km² (obr. 11). Hlavním zdrojem jsou přítoky z drobných pramenů ve svrchnodevonských (Dvořák 1953; ponikevských) břidlicích, ještě v nedávné minulosti využívané němčickými občany jako zdroj

← Obr. 11 Mapa okolí Němčic s vyznačením vchodu do němčického podzemí (Skalka). Výřez z mapy Českého úřadu zeměměřičského a katastrálního (© Geodézie On Line, se svolením). V této reprodukci chybí grafické měřítko. Pro orientaci, přímá vzdálenost Němčice (střed obce, kaple) – Ludíkov (střed obce) je 1,5 km a Němčice – Valchov (střed obce) 2,6 km. Sever je totožný s vertikální stranou rámečku mapy.

← Fig. 11 Map of the Němčice area. Skalka – the entrance to the cave and former mine. Graphic map scale is missing in this reproduction. Linear distance between the centre of the village of Němčice (chapel) and that of Ludíkov is 1.5 km (Němčice – Valchov = 2.6 km). Vertical lines of the map frame are oriented N-S.

pitné vody. Voda z těchto pramenů spolu s vodami lokálních srážek infiltruje do kvartérního pokryvu a je drenována neznatelnými ponory a puklinami ve vápenci do jeskyně a důlního díla. Pouze malé množství srážek dopadá na vlastní, plošně malou a nad okolní terén téměř nevystupující vápencovou čočku o rozloze řádově 10^2 m^2 (obr. 12).

Jedna ze zasypaných šachet do němčického podzemí byla lokalizována a znovu otevřena členy Speleologického klubu v Brně v letech 1948–1950, v místě zvaném Skalka (U Skalky, obr. 11, 12); ústí šachty (vchod) je při kótě 596 m n. m. Při otevření byla hladina podzemní vody ve výši 558,5 m n. m. Pokusným čerpáním byla snížena až o 16,5 m, tedy

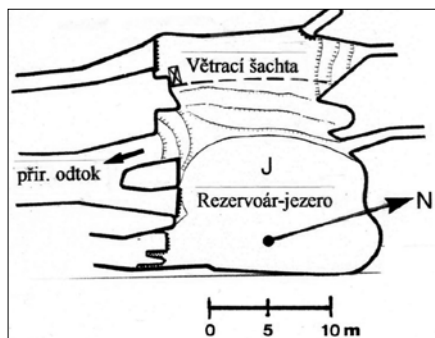

Obr. 12 Němčice, Skalka, vchod do němčického podzemí a vodárny.
(Foto J. Flek, červenec 2013, se svolením).

Fig. 12 Němčice, Skalka, the entrance to the cave and former mine.

ke kótě 542 m n. m. Vlastní „němčické jezero” (obr. 8, 13) je cca 20 m dlouhé, 10 m široké a vyplňuje prohlubeň po vybrané železné rudě hloubky min. 6 m (rozměry vztaženy k vodní hladině při kótě 551,5 m n. m.). V letech 1949–1953 reagovala výška ustálené hladiny jezera na velké deště se zpožděním až několika týdnů (F. Gregor 1949; Šrot a Turek 1952). Obrázky 8 a 13 dokumentují rozdílnou hydrografickou situaci: obr. 13 částečně podčerpáný stav před vodárenským využitím (1953, hladina při kótě cca 551 m n. m.) a obr. 8 silně podčerpáný stav v r. 1977 (hladina při cca 547 m n. m.).

Od r. 1954 jsou Němčické jeskyně vy-

Obr. 13 Němčické podzemní jezero (J) (upraveno podle Šrota 1953). Čárkovaná linie vyznačuje maximální historickou hladinu podle autorovy rekonstrukce z r. 1976 (srovnej s nízkým, podčerpáným stavem na obr. 8). Šipka označuje přirozený odtok bez čerpání.

Fig. 13 Němčice underground reservoir (“lake”, J). N–north. The dashed line marks the highest water level according to the present author’s reconstruction in 1976. The arrow indicates the direction of the natural water flow (without pumping).

užívány jako zdroj pitné vody. Dno čerpací šachty je při kótě 527 m n. m., 69 m pod povrchem. Hladina vody se v letech 1955–1960 pohybovala mezi 550 a 552 m n. m. – výška vodního sloupce tedy byla 23–25 m. V tomto období bylo možné odebírat až $3,25 \text{ l.s}^{-1}$ aniž došlo k poklesu hladiny. V následujících letech byl odběr snížen na max. $3,0 \text{ l.s}^{-1}$. V r. 1974, v údobí dlouhého místního sucha, došlo k poklesu hladiny a bylo nutné snížit odběr na pouhých $0,5 \text{ l.s}^{-1}$. Po 20 hodinách bez odběru bylo možné po krátkou dobu opět čerpat $3,0 \text{ l.s}^{-1}$. Na základě rozměrů zatopených prostor a hypsometrických poměrů autor odhadl velikost statické zásoby na $\leq 2\,500 \text{ m}^3$ při kótě hladiny 552 m n. m.

Podle dat z let 2000–2013 vodní hladina osciluje ve výškovém rozsahu cca 3,3 m. Celkový roční odběr v letech 2003–2012 se pohyboval mezi $3\,037 \text{ m}^3$ (min. 2003) a $25\,120 \text{ m}^3$ (max. 2006). V tomto období bylo 23 měsíců zcela bez odběru (nulová produkce), a to v údobí listopad až květen, nejčastěji v měsících listopad a duben. V r. 2008/2009 bylo bez odběru sedm po sobě jdoucích měsíců, listopad až květen. Období bez odběru jdou na účet minimálního resp. nulového přítoku a takto poklesu hladiny a statické zásoby pod kritickou úroveň. Z produkčních dat vyplývá, že květnové povodně r. 2003, jmenovitě extrémně vysoká srážka v prostoru Kuničky–Němčice–Petrovice–Žďár–Sloup a následující blesková povodeň 26. května (Gregor 2013a), se na přítoku vody do podzemí a takto na odčerpáném množství neprojeví. Naopak, jedná se o rok s nejnižší celkovou produkcí. Je zřejmé, že

absolutní většina přívalových vod стекла po povrchu (surface runoff), aniž stačila proniknout sedimentárním pokryvem a vniknout do krasových ponorů a obvodů (trativodů). Vydatné deště na konci léta a na podzim r. 2005 a tání relativně mocné sněhové pokrývky na jaře r. 2006 (Flek 2006) naopak nasýtily povodí a vyvolaly dlouhodobé zvýšení přítoku do podzemí.

Starší literatura (citace *in* F. Gregor, Šrot, Turek, *op. cit.*) uvádí, že během dolování v letech 1862–1877 „musel parní stroj dnem i nocí odčerpávat spousty vod“ (zřejmě ze spodní etáže, pozn. aut.). V letech 1949–1977 se vydatnost přítoku do Němčických jeskyní pohybovala od $\leq 0,5$ do $4,5 \text{ l.s}^{-1}$ v závislosti na mocnosti sněhové pokrývky, rychlosti tání a množství dešťových srážek. Horní hodnota, $4,5 \text{ l.s}^{-1}$, je vzhledem k velikosti orografického povodí neúměrně velká. Tento fakt vede k hypotéze, že do němčického podzemí mohou být odváděny vody občasných drobných toků situovaných již v orografickém povodí valchovských vod na S od Němčic. Tyto toky, vyživované atmosférickými srážkami, vznikají v mělkých erozních rýhách v kvartérních pokryvech. Lze rozlišit dvě pramenné větve, východní a západní. Příslušné vodoteče obtékají s. pokračování němčické čocky a valchovskou čocku, pod níž se spojují a vytváří občasnou vodoteč v tzv. Žlebu, přítok Valchovky.

V levé, z. větvi Z. Gregorová a autor lokalizovali při kótě cca 556 m n. m. ponor, dříve pokusně otvíraný (F. Gregor 1949; Šrot 1953). Ponor je situován přímo na hranici němčických vápenců s brněnskou vyvřelinou. Za jarního tání

r. 1976 se v ponoru ztrácela vodoteč o vydatnosti $3,2 \text{ l.s}^{-1}$. K obarvení vody bylo použito 200 g fluoresceinu. Za 6 dní, přesněji 141 hodin, zjistili pracovníci vodárny stopy barviva v rezervoáru. Experiment prokázal, že alespoň část vody drenované ponorem odtéká do němčického podzemí, a takto výše zmíněnou hypotézu o krasově-puklinové komunikaci valchovského orografického povodí s němčickým. Skutečnost, že hydrogeologická povodí nejsou totožná s povodími orografickými je typickým rysem krasových území. V Moravském krasu byla dokumentována např. na Rudické plošině (Burkhardt 1972) a v povodí j. větve Punkvy (ostrovské, krasovské a vilémovické vody; Gregor, *nepubl. rkp.*).

Naskytá se otázka, kam podzemní němčické vody odtékaly, resp. odtékají za normálního vodního stavu, t. j. bez čerpání rezervoáru – na J do sloupské sníženiny nebo na S, do údolí Valchovky? Šrot (1953) uvádí, že v částečně zatopených štolách na J od němčického podzemního jezera pozorovali proudění jv. směru. Soudí, že odtokové cesty Němčických jeskyní „se napojují na podzemní trativody Němčického a Žďárského potoka“ a odtékají na JV, směrem ke sloupské sníženině. Šrot má pravděpodobně na mysli ponory a podzemní odvodňování Němčického potoka po jeho vstupu na vápence sloupské sníženiny. Koryto Němčického potoka před sníženinou je situováno na kulmu v. od němčického pruhu (**obr. 3**) a s odvodňováním němčického krasu nesouvisí. Těsně na Z od němčické vápencové čocky pramení v petrovických břidlicích potok Brusná alias Suchý potok. Koryto potoka přetíná

nejužší část čocky a na kulmském podloží směřuje k JV, kde ústí jako pravostranný přítok do Němčického potoka (obr. 3, 11). Jak napovídá druhé jméno vodoteče, je, až na anomální hydrometeorologické situace, bezvodý.

Z předchozích úvah vyplývá, že vápence němčické čocky a vápence Žďárské plošiny mohou být (a pravděpodobně jsou) hydrogeologicky propojeny. Vzhledem k tomu, že v území mezi čockou (HV 202) a výchozem těchto vápenců při sloupsko-holštejnském zlomu nebyly vápence zastiženy, lze předpokládat, že migrace vod se děje podél příčných dislokací VJV–ZSZ protínajících čocku a podél kontaktu kulmu s vyvělinou; a také puklinami v kulmu, paralelními s tímto kontaktem (SSV–JJZ). Schopnost puklin vést kapaliny (anglicky fracture fluid conductivity and transmissivity, fracture fluid flow) včetně prostých vod, formačních vod a kapalných uhlodíků je známa jak v karbonátových (Gregor 1986a, b, 2004) tak klastických horninách. V pískovcích a břidlicích spodnokřídového stáří v Západokanadské sedimentační pánvi byl takový pohyb prokázán na vzdálenost až několika set km (Gregor et al. 1985; Gregor 1986b; 1989, 1997; Klovan, Gregor a Robson 1986; Baker a Gregor 1988). Puklinová propustnost (fracture permeability) v pískovcích se pohybuje od $n \cdot 10^2$ D do $n \cdot 10^3$ D ve srovnání s intergranulární (intristickou) permeabilitou 10^{-3} D až 10 D vlastní horniny–matrix (Gregor 1997, Baker a Gregor 1988).

Sloupská sníženina představuje nejsilnější místní dolní erozní bázi (cca 465 m n. m.) a podzemní Sloupský potok ve

Sloupských jeskyních nejsilnější místní krasovou bázi (zóna horizontální cirkulace cca 396–393 m n. m., zóna sifonové cirkulace < 380 m n. m.). Odtok podzemních němčických vod k J, do krasových obvodů Žďárské plošiny a eventuálně do sloupské sníženiny lze tedy předpokládat (Gregor 1973, 1974, 2012, 2013a).

Závěr

Němčický vápencový pruh, táhnoucí se od Němčic k Valchovu, Vratíkovu a dále na S, je budován převážně šedými až světlešedými devonskými vápenci přechodní facie stáří svrchního eifelu až spodního givetu. Němčické vápence jsou stratigrafickým ekvivalentem vavříneckých vápenců facie Moravského krasu. Jejich mocnost dosahuje 100 m. V podloží vápenců spočívají petrovické břidlice a prachovce spodnoeifelského stáří. Nadloží němčických vápenců tvoří svrchnodevonské až spodnokarbonské (famen až střední tournai) jílovité a křemité břidlice s hojnými vložkami černých radiolariových lyditů – tzv. ponikevské břidlice (podle J. R. Otavy b. ponikevského souvrství). Ty směrem do nadloží přecházejí v kulmské břidlice stáří spodního visé.

Stavba němčického pruhu – konkrétně němčické vápencové čocky – je monoklinální s v. vergencí. Charakteristickým rysem vnitřní struktury jsou stlačené až isoklinální vrásy se strmým úklonem osních rovin. Převažující vrstevní směr ve vápencích je S–J až SSV–JJZ (10° až 40°) se subhorizontálními až téměř vertikálními (85°) úklony. Osní vrásová klič – kompresní pukliny bc – má vcelku směr SSV–JJZ, který sledují výskyty Fe

zrudnění a takto hlavní důlní štoly. Jednotlivé čočky pruhu jsou porušeny (offset) a omezeny zlomy vjv.–zsz. až sz.–jv. směru, 100°–140°. Tyto zlomy generelně sledují směr sz. části blanenského prolomu (příkopu) a omezují a porušují výskyty mesozoických křídových sedimentů zakleslých ve valchovském prolomu, mezi valchovskou a vratíkovskou čočkou. Na Z zlomy valchovského prolomu porušují okrajový (v.) zlom boskovické brázdy, orientovaný SSV–JJZ. Pukliny směrů 100°–140° ve vápencích nezřídka obsahují bílý štěpný hydrotermální kalcit a kalcitické brekcie.

Zrudnění je tvořeno převážně limonitem, t. j. amorfní směsí hydroxidů železa. Hlavní součástí této směsi je goetit. Ve směsi je přítomen také hematit. Němčická ruda je metasomatického původu. Vznikla z roztoků sestupujících z povrchu v podmínkách tropického zvětrávání a geneze spodnokřídového fosilního krasu.

Němčické jeskyně a bývalé železrudné doly jsou napájeny atmosférickými srážkami z orografického povodí o rozloze kolem 2,5 km². Od r. 1954 jsou využívány jako zdroj pitné vody. Podle dat z let 2000–2013 vodní hladina osciluje ve výškovém rozsahu cca 3,3 m. Celkový roční odběr v letech 2003–2012 se pohyboval mezi 3 037 m³ (min. 2003) a 25 120 m³ (max. 2006). Podle dat z let 1949–1977 se vydatnost přítoku do Němčických jeskyní pohybuje od ≤ 0,5 do 4,5 l.s⁻¹, v závislosti na mocnosti sněhové pokrývky, rychlosti tání a množství dešťových srážek. Stopovací test s fluoresceinem ukázal, že do němčického podzemí je drénována

část meteorických vod z orografického povodí Valchova.

Přírozený odtok nečerpaných podzemních vod – např. v období 1877 až 1950 – se pravděpodobně děje směrem k J, do krasově–puklinových obvodů Žďárské plošiny a eventuálně do sloupské sníženiny, která představuje nejsilnější místní dolní erozní a krasovou bázi. Tento pohyb je umožněn hydrogeologickým propojením němčických vápenců s vápenci Žďárské plošiny puklinami v kulmu a na kontaktu kulmu s brněnskou vyvřelinou.

Poděkování

Zdenka Gregorová–Packa a Miloš Princ–Bajaja byli autorovými nejbližšími spolupracovníky při němčických výzkumech. Josef Rančák, ředitel společnosti Geodézie On Line s r. o., dal souhlas k reprodukci mapy na obr. 10. Jarmila Válková–Valkovičová poskytla mapy na obr. 8 a 9 a fotografie na obr. 4, 6 a 7. Josef Slavík z fy GEOTest Brno dodal mapu a informace o hydrogeologických vrtech mezi Žďárem a Němčicemi. Martin Vítek ze speleologické skupiny Vratíkov přispěl fotografií na obr. 1, Petr Pokorný na obr. 5 a Jan Flek na obr. 12. M. Vítkovi také náleží dík za vodárenské údaje z let 2000–2013. Aleš Pekárek z býčiskalské skupiny sdělil svá pozorování z exkurze do Němčických jeskyní v 80. letech. Martin Golec, také z Býčí skály, dodal starší literaturu chybějící v autorově knihovně. Jiří Robert Otava–Robin uvedl autorovu ancientní geologickou nomenklaturu na dnešní míru a obrátil jeho pozornost na subjekty, které se ovšem vymykají rámci a účelu této práce.

Literatura a prameny:

- Boček, A. (1949): Němčické jeskyně (s 1 plánem). – Československý kras, 2: 117–120.
- Baker, R. O., Gregor, V. A. (1988): Fracture characterization of the Wainwright pool. – Canadian Institute of Mining 39th Technical Meeting, June 1988, Calgary, Alberta, Canada. Paper No. 88–39–45, 40 p.
- Burkart, E. (1953): Moravské nerosty a jejich literatura. – Nakladatelství ČSAV: 1–1003. Praha.
- Burkhardt, R. (1972): Hydrogeologie a krasové jevy mezi Rudicí a Lažánkami, Moravský kras. – Československý kras, 21 (1969): 65–71.
- Dvořák, J. (1953): Poznámky k železnorudným dolům a jeskyním u Němčic. – Československý kras, 6: 65.
- Dvořák, J., Pták, J. (1963): Geologický vývoj a tektonika devonu a spodního karbonu Moravského krasu. – Sborník geologických věd, řada G, 3: 49–77, 6 příl.
- Dvořák, J., Štelcl, O., Demek, J., Musil, R. (1993): Geologie a geomorfologie Moravského krasu. – *In*: Moravský kras – labyrinty poznání. R. Musil (ed.) a kol., 1993, str. 31–75. J. Bližňák: 1–336, příl. Adamov.
- Dvořák, J., Růžička, B. (1972): Geologická minulost Země. – Státní nakladatelství technické literatury: 1–764. Praha.
- Flek, J. (2006): Jarní tání sněhu, Moravský kras 2006. Správa jeskyní ČR, státní příspěvková organizace, oddělení péče o jeskyně. – Power Point Presentation, 145 zobrazení.
- Gregor, F. (1949): Proniknutí do krasového podsvětí u Němčic. – Československý kras, 2: 120–121.
- Gregor, F. (1952): Historie otevření šachty do němčických rudných jeskyní. – Československý kras, 5: 143–144.
- Gregor, V. A. (1973): Příspěvek k hydrografii a hydrologii horní části krasového povodí Sloupského potoka v Moravském krasu. – Časopis Moravského musea, Vědy přírodní, 58: 57–78.
- Gregor, V. A. (1974): Problematika hydrografie ponorného Sloupského potoka v Moravském krasu. – Časopis Moravského musea, Vědy přírodní, 59: 59–82.
- Gregor, V. A., Jones, G. S., Klován, J. E., Lewis, K. A., Putnam, P. E. (1985): Structural geology and hydrocarbon distributions, Lower Cretaceous Mannville Group, central Canadian plains. – Symposium on Foreland Basins, Fribourg, Switzerland, September 1985. Programme and Abstracts, p. 63.
- Gregor, V. A. (1986a): Vertical hydrodynamic zoning in carbonate rocks. – Hydrological Science and Technology, 2 (1): 33–38.
- Gregor, V. A. (1986b): Interstratal (subsurface) karst in the Cretaceous Lloydminster subbasin (Western Interior Plains, Alberta and Saskatchewan, Canada). – 9° Congreso Internacional de Espeleologia, Barcelona, August 1986. Communications, v. 1, p. 120–124.
- Gregor, V. A. (1989): Linears and fractures of the Canadian Interior Plains: a regional view. – Presentation for the Fracture Lineament Forum held at the 7th Thematic Conference on Remote Sensing for Exploration Geology in Calgary, Alberta, October 5, 1989.
- Gregor, V. A. (1997): Mannville linears in the Lloydminster Heavy Oil Area and their relationship to fractures and fluid flow in

- the Western Canada Sedimentary Basin. – *In: Petroleum Geology of the Cretaceous Mannville Group, Western Canada*. S. G. Pemberton and D. P. James (eds). Canadian Society of Petroleum Geologists, Memoir 18, p. 428–474.
- Gregor, V. A. (2004): Velká jezera na podmacošské Punkvě v Moravském krasu (historicko-speleologický pohled). – Sborník Muzea Blansko 2004: 90–104.
- Gregor, V. A. (C., 2011): Kroužek. Komentáře, diskuzní příspěvek č. 1 (16. listopadu 2011, 5:01). – Pok Blok, www.fotonec.blogspot.com, Archiv blogu, listopad 2011.
- Gregor, V. A. (2012): Příspěvek ke geologii, hydrologii a speleologii sloupské sníženiny ve vztahu k jeskyni Kůlna. – *Speleo*, č. 60: 16–35.
- Gregor, V. A. (2013a): Žďárská plošina v Moravském krasu. – *Speleo*, č. 63: 43–61.
- Gregor, V. A. (2013b): Nová Býčí skála a Stará štola – pohled do nitra aktivního zlomu. Sborník Muzea Blansko 2012: 12–29.
- Hladil, J. (1983a): The biofacies section of Devonian Limestones in the central part of the Moravian Karst. – Sborník geologických věd, řada G, 38: 71–94.
- Hladil, J. (1983b): Cyklická sedimentace v devonských karbonátech macošského souvrství. – *Zemní plyn a nafta*, 28 (1): 1–15.
- Hladil, J. (1986): Trends in the development and cyclic patterns of Middle and Upper Devonian buildups. – *Facies*, 15: 1–34.
- Kettner, R. (1950): Geologická stavba severní části Moravského krasu a oblastí přilehlých. – *Rozpravy České akademie, třída II*, 59 (11): 1–29.
- Kettner, R. (1960): Morfologický vývoj Moravského krasu a jeho okolí. – *Československý kras*, 12: 47–84, 1 příl.
- Kettner, R. (1966): Problém tektoniky Moravského krasu. – *Československý kras*, 18: 69–90.
- Kettner, R. (1970): Geologický a geomorfologický vývoj Moravského krasu a jeho okolí. – *In: K. Absolon, 1970: Moravský kras*, Academia, Praha, 2: 261–284.
- Klovan, J. E., Gregor, V. A., Robson, R. D. (1986): Structural features of the Lloydminster Heavy Oil Area: underrated trapping mechanisms? – Symposium on Canada's Hydrocarbon Reserves for the 21st Century, Calgary, June 1986. Canadian Society of Petroleum Geologists, Program and Abstracts, p. 59.
- Sekanina, O. (1950): K mineralogii Němčických jeskyní. – *Československý kras*, 3: 204–211.
- Slavík, J. a kolektiv (1996): Syntéza hydrogeologických prací v regionu Moravský kras. – GEOtest Brno a. s., zpráva vypracována pro Ministerstvo hospodářství ČR v letech 1994–1996.
- Šrot, J. (1953): K některým otázkám němčickým. – *Československý kras*, 6: 65–67.
- Šrot, J. (1954): Zkameněliny ve vratíkovských vápencích. – *Československý kras*, 7: 72.
- Šrot, J., Turek, M. (1952): Příspěvek k průzkumu Němčických jeskyň. – *Československý kras*, 5: 241–248.
- Valkovičová, J. (1979): Rigorózní práce, Katedra geologie Přírodovědecké fakulty Karlovy University, Praha. (Název práce nemá autor k dispozici).
- Wankel, H. (1882): Bilder aus der mährischen Schweiz und ihrer Vergangenheit. – Adolf Holzhausen Verlag: 1–422. Wien.

Summary: The Němčice Cave and former iron ore mine (Moravia, CR)

The Němčice limestone belt extends from the village of Němčice to the north (N–NNE, 0°–10°), toward the villages of Valchov, Vratíkovi, Mojetín and beyond. The belt is discontinuous, ca. 10 km long and max. 200 m wide. The individual segments are termed “lenses”. In the Vratíkovi lens the limestone outcrops form isolated, steep-sided residual cones (mogotes) – probably relicts of a fossil tropical karst of the Lower Cretaceous age. In the Němčice and Valchov lenses it forms subcrops that are covered with Quaternary deposits.

The belt is built by gray to light-gray Devonian limestone of the transitional (between Drahaný and Moravian Karst) facies, the age of which is Eifelian to Lower Givetian. The Němčice limestone (informal name) represents a stratigraphic equivalent of the Moravian Karst Vavřinec Limestone. It is underlain by the Petrovice Shale (Lower Eifelian) which in turn overlies the basal Devonian clastics (Emsian to Lower Eifelian). The basement is formed by Precambrian, Young Cadomian granitoids of the Brno Igneous Massif (BIM). The Němčice limestone is approximately 100 m thick. The youngest members of the belt are the Upper Devonian to Lower Carboniferous (Famenian to Middle Tournaisian) Ponikev shale (siliceous shale with intercalated radiolarian lydite) and the Culm shale (Lower Viséan).

The Němčice belt is “squeezed” between the BIM (to the west) and the Culm rocks of the Drahaný Upland to the east. The sedimentary rocks of the belt are deformed due to tectonic stress from both the west and north. The structure of the belt, namely that of the Němčice lens, is

monoclinal with an eastern vergency. Typical are compressed to isoclinal folds with steeply inclined principal fold planes. The dominant bedding strike is NNE–SSW to NE–SW (10° to 40°) with subhorizontal to almost vertical (85°) dips. The axial fold cleavage (joints *bc*) follows the same direction. Individual lenses are offset, truncated and/or terminated by strike-slip faults of ESE–WNW to NW–SE (100°–140°) directions. These faults generally follow the direction of the Blansko Graben fault zone; in addition, they confine and fracture the Upper Cretaceous (freshwater Cenomanian) sediments that fill the Valchov Graben between the Valchov and Vratíkovi lenses. To the west, they offset the NNE–SSW–striking marginal (eastern) fault of the Boskovicé Furrow. In the Němčice limestone, fractures striking 100°–140° commonly contain white cleavable hydrothermal calcite and calcite breccia.

The Němčice Cave is the best known karst feature of the Němčice limestone belt. The cave was discovered in 1862 as a result of extracting iron ore from deposits that have been associated with the Němčice lens. The mining operations took place intermittently in the 18th and 19th century, the last episode being 1862–1876. The Fe-mineralization is represented by limonite (mainly goethite) and hematite. It is of metasomatic origin; it originated from cold, Fe-cations rich solutions descending from the surface during the tropic weathering and genesis of the fossil, Lower Cretaceous karst.

The Němčice mine consists of three main levels (lifts). Of these, the middle level is the largest and best documented.

The upper level is fragmental. The bottom level, for the most part, is flooded with water.

The Němčice Cave and mine drain surface (atmospheric) water from a 2.5 km² area. Since 1954 the underground water reservoir has been utilized as a source of potable water. The mouth (top opening) of the entrance shaft is at 596 m a. s. l. The pumping shaft is almost 70 m deep (bottom at 527 m a. s. l.). The average water level stands at ca. 550 m a. s. l. (1974–1977) and oscillates within a 3.3 m range (2000–2013) depending on the recharge/withdrawal ratio. The total withdrawal (water diversion) during 2000–2012 ranged between 3 037 m³/s (min. 2003) and 25,120 m³.s⁻¹ (max. 2006). According to data from 1949–1977, the influx flow rate (recharge) fluctuates between ≤ 0.5 and 4.5 l.s⁻¹ depending on thickness of the snow blanket, the speed of thaw and the amount of precipitation (rainfall). A water tracing test with fluoresceine indicated that the Němčice cave-mine complex drains part

of meteoric water from the Valchov orographic drainage area.

Under natural conditions – that is, without pumping – the water level can reach up to 558.5 m a. s. l. The natural drainage appears to be toward the south, into the karst-fracture conduits of the Žďárská Plateau, and eventually to the subsurface drainways of the Sloup depression (Sloup semi-blind valley, Gregor 2012, 2013a). The Sloup depression and its cave system represent both the strongest local erosion base level and karst base level. The southward movement of water is thought to be facilitated by the hydrogeological connection between the Němčice limestone and the limestones of the Žďárská Plateau (Moravian Karst). Fractures – fracture permeability and fluid flow – are thought to facilitate this connection. That involves the ESE–WNW to NW–SE (100°–140°) strike-slip faults cutting the limestone, the BIM–Culm shale contact south of the Němčice lens, and the NNE–SSW striking fractures in the Culm shale to the east.

Několik postřehů ke genezi jeskyní v oblasti Chlumu u Srbska v Českém krasu

Lukáš Falteisek (ZO 1–02 Tetín)

Není žádné tajemství, že pro většinu jeskyní Českého krasu neplatí obvyklá pohádka o vodním toku, který skrze jeskynní systém hledá optimální cestu, jak dát průchod své snaze téci co nejpříměji ve směru gravitace. Místní speleogeneze se obvykle vysvětluje korozním

rozšiřováním různých puklin a jiných slabých míst horniny vlivem říčních vod, které se do jeskyně dostávají při povodních. O významu tohoto procesu nemůže být pochyb a trpělivý badatel ho může pozorovat v přímém přenosu například v Petzoldových jeskyních (i když tempo

Obr. 1 Hluboce zaříznuté stropní koryto v místě, kde překonává hranu mezi přibližně horizontálním stropem jeskyně a komínem, jeskyně Propad, pohled zdola nahoru (Foto V. Duchoslav)

celého děje by speleologa chtivého mapovat objevy asi pramálo uspokojilo). Žádné vysvětlení ale přirozeně není univerzální a některé jeskyně nesou jasné podpisy jiných dějů. Příkladem jsou i jeskyně v oblasti Chlumu, tedy Srbské a Netopýří, Propad a některé jeskyně ve skalách Na Bříči, např. Princova.

První indicií, že bychom měli hledat další vysvětlení, byl charakter četných stropních koryt v těchto jeskyních. Ta jsou vesměs poměrně úzká a zaříznutá do stropů jeskyní, takže na pozorovatele budí dojem, jako kdyby hledala nejbližší komín, kterým by mohla utéct z jeskyně ven. Klasické vysvětlení je, že se těmito koryty dostávaly povrchové vody do jeskyní zcela vyplněných sedimenty nebo dokonce ledem (v období glaciálů). Sediment vodu přimáčkl ke stropu a ta se do něj začala zařezávat. Zdánlivě jasné. Problém nastane, když si všimneme, že tato

koryta bývají na rozhraní vertikálních a horizontálních úseků úzká a zařezávají se do masivu až desítky centimetrů hluboko (obr. 1). Toky přitisknuté ke stropu sedimenty se zařezávají nejen do stropu, ale i do stran, a vytvářejí široké prostory s plochými stropy. Jen těžko si lze představit sediment, který by donutil vodu přednostně korodovat nejvyšší místo v průřezu kanálu. Zatímco jsem o tomto problému diskutoval se zkušenějšími badateli a vyvolával v nich shovívavost nad svými nápady, podařilo se kolegům objevit volné prostory v Propadu na Chlumu. Tady se nejen opakoval vzor zaříznutých koryt na stropě, ale byly v nich i facety, které byly jednoznačně usměrněné vodou tekoucí ven z jeskyně, tedy nahoru. Celý jev zkrátka dával smysl jen v případě, že by v jeskyni působila opačná gravitace. Anebo kdyby v jeskyni vyplněné stagnujícími vodami existoval pramének

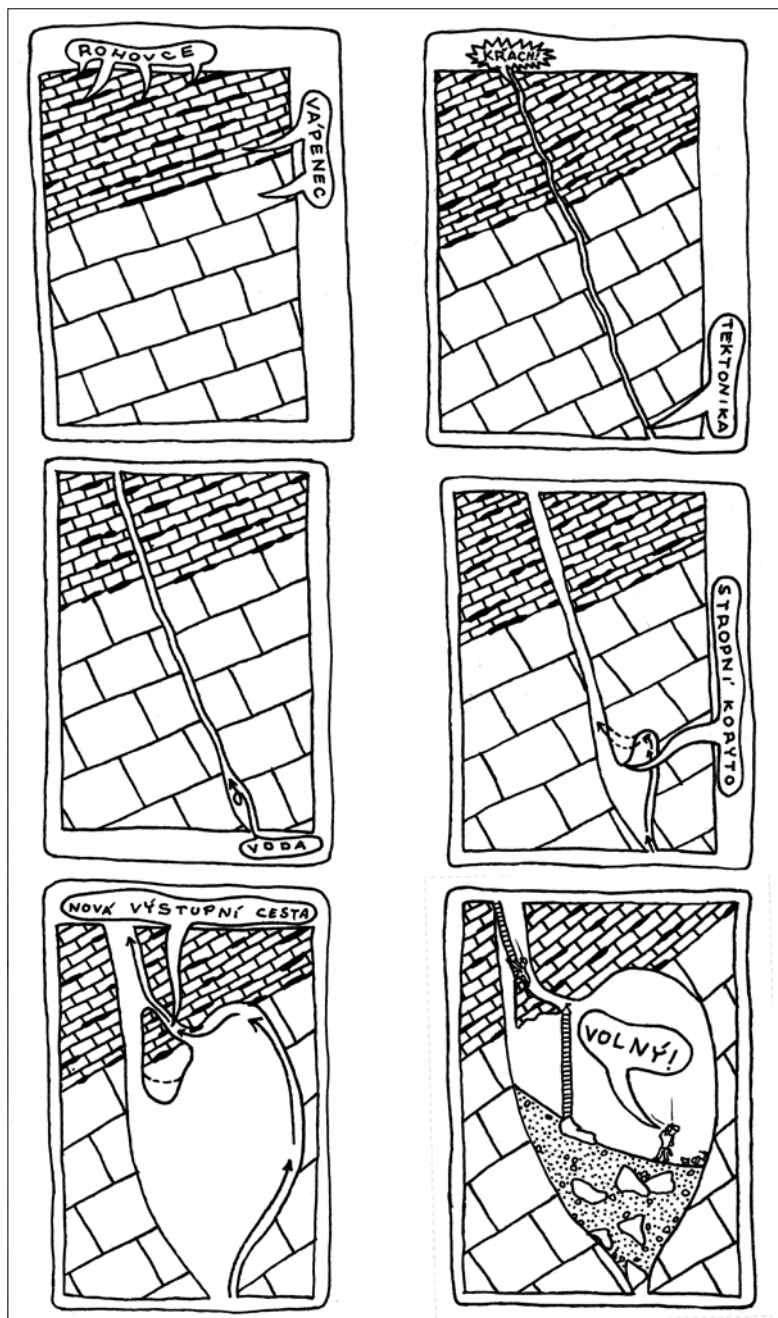
vody o menší hustotě. Po konzultaci s učebnicí fyziky pro zvláštní a pomocné školy jasně zvítězila druhá možnost. Zajímavá je otázka, co bylo příčinou nižší hustoty vody. Pravděpodobně vyšší teplota, i když nejspíše nešlo o termální roztoky, které by v podzemí bezesporu zanechaly stopu v podobně druhotně uloženého kalcitu nebo i jiných minerálů. Nešlo tedy o vody teplé, ale spíš přehřáté. K vytvoření hustotní anomálie by při malém průtoku stačilo, aby byly tyto vody jen o několik stupňů teplejší než roztok stagnující v jeskyni. Podobné vzešupné nízkotermální roztoky jsou při speleogenezi známé a skutečně se můžou projevit tvorbou stropních koryt, příkladem z našeho území jsou jeskyně v oblasti Smrčnicku a Pomezí v Rychlebských horách (Bella a Bosák 2012).

Zbývá objasnit, jak významnou roli mohla koroze nízkotermálními vodami hrát. Zatím nebylo řečeno nic, co by vylučovalo nulovou hypotézu, tedy že se tu bavíme o čůrku vody, který vytvořil drobný žlábek do stropu jeskyně vzniklé úplně jinak, a pak zmizel. Zajímavější to začne být, když se podíváme na tvary výše jmenovaných chlumských jeskyní a zkusíme se zamyslet, jestli se tam kromě stropních koryt neopakuje ještě něco. Kupodivu zjistíme, že ano. Hlavní části jeskyní vznikly na strmých, ale přece jen ukloněných tektonických poruchách, a opakuje se v nich motiv velkého dómu, jehož objem vznikl z větší části na „nadložní“ (převislé) straně tektoniky a má ve stropě mohutné kopule s odtokovým žlábkem, který pokračuje jako už zmiňované stropní koryto do systému relativně (někdy i absolutně) úzkých

chodbiček a komínů vedoucích nahoru. Když se podíváme, kam tyto chodbičky vedou, ukáže se, že vesměs do vstupních komínů nebo do jeskyní historicky známých jako Chlumské sluje. Tyto jeskyně jsou v současnosti prakticky úplně vyplněné sedimenty a částečně odtěžené, čili pro všechny kromě paleontologů poněkud nudné, ale pro nás je důležité, že jsou vertikální a odedávna ústí na povrch. Jedinou zdánlivou výjimkou z tohoto pravidla je Katedrála v Netopýří jeskyni, jejíž stropní plazivky, byť jinak

Obr. 2 Stropní klenba v Propadu, v takovýchto místech se zřejmě hromadily roztoky o nižší hustotě, takže tu také začínají stropní koryta

Obr. 3 Navrhovaný princip geneze jeskyní v oblasti Chlumu – naznačené finální uspořádání jeskynních prostor se zde minimálně 5× nezávisle opakuje (Kresba M. Mikšaníková)

po všech stránkách ukázkové, do žádné sluje neústí. Jejich pokračování směrem k povrchu však jednoznačně ukazuje, že tam sluj je, jen ji v minulosti lomaři nenastřelili a tudíž ani J. Petrbock nepojmenoval.

Druhou polovinu informace ukrývá počva hlavních dómů jeskyní na Chlumu. Vesměs je tvořená mocnými sedimenty, přinejmenším zčásti terciérního stáří, a vícere nepřímé důkazy nasvědčují, že pokračování do hloubky je značné. Průlezná část závalu v bahenní sondě Netopýří jeskyně nebo charakter (neprůlezného) závalu v Propadu ukazuje, že volné prostory na hlavních tektonikách pokračovaly mnohem níž, než kam je dnes známe. Proto se nabízí možnost, že všechny tyto jeskynní systémy představovaly v minulosti vývěrovou jeskyni mírně ohřátých podzemních vod a že jejich podstatná část vznikla jejich korozivní aktivitou. Dómy a další větší prostory by pak bylo možné interpretovat například jako místa, kde tyto vody narazily na snáze rozpustné polohy vápenců a začaly se zařezávat svisle nahoru do nadložní strany puklin, ve kterých tekly. Tím vzniklo rozšíření, kde se voda déle zdržela a chladla (nebo se mohla mísit s mělkými vodami a tak ochlázovat). Jak strop vznikající prostory stoupal, zároveň se vzdaloval od ukloněné pukliny a profil budoucího dómu tudíž rostl. Vody přítékající zdola, a tudíž nejteplejší a nejhladovější, se držely stropu a vytvořily jeho charakteristické tvary včetně kopulí a slepých komínů. Ve vyšších partiích pak odtékající voda opět

narazila na odolnější vrstvy a vytvořila úzké vývěrové kanály. Celý proces ilustruje obr. 3. Jednotlivé kroky samozřejmě mohly vypadat poněkud jinak, to ale nezpochybnuje celý princip. Výhodou této hypotézy je, že současně vysvětluje jak celkové uspořádání, tak i mezo- a mikroformy morfologie chlumských jeskyní. K tomu nevyžaduje na pomoc žádné další všemocné a zároveň obtížné prokazatelné činitele, jako je např. směsná koroze nebo dávno vyklizené sedimenty či led. Vývěr mírně ohřátých podzemních vod naopak není nijak vzácný jev, role takových vývěrů při genezi různých jeskyní je dobře známá. V Českém krasu máme analogii mírně zahřátých vývěrů i dnes, například ve Svatém Janu pod Skalou, i když v tomto případě je rozdíl teplot opravdu malý. Pokud bude tato představa potvrzena, můžeme také posunout začátek velkého rozvoje jeskyní do období před miocénem, kdy byla krajina Českého krasu zřejmě dost plochá a speleogenezi jinými způsoby by brzdila nedostatečnost hydraulických gradientů. Teplotní gradient by oběh vod jistě podpořil. Naše hypotéza také nijak nevylučuje spolupůsobení dalších dějů při vzniku jeskyní v okolí Chlumu, předpokládá ale, že si zde pouze zařadily, avšak nešlo o hlavní pachatele.

Literatura:

Bella P., Bosák P. (2012): Speleogenesis along deep regional faults by ascending waters: case studies from Slovakia and Czech republic. – *Acta Carsologica* 41: 169–192.

Jak se dva dědci vypravili mapovat

Ladislav Pecka Smrťák

Po mnoha kopacích akcích, svolávaných víceméně pravidelně, leč s minimální účastí, nastal čas zmapovat, co bylo vykopáno. Jeskyně Bišilu, objevená v roce 1974 Pepou Bidlem Plotem za spoluúčasti jeho bráchy Šišky a Lucie Vaňkové, je naším cílem od té doby, co nás nepustila Tetínská propáстка.

Na poslední kopací akci pak guru Nakládal pravil nekompromisně: „Zmapovat, ať vidíme, jak dál.“ A tak jsme se vypravili dva, R. Živor a já, dát to dohromady. Zatímco já odvážel kluka na hokej, Roman zkouknul, co a jak. Po doplnění počtu jsme to probrali. První problém: Jeskyně byla mapována v dobách temného útlaku. Ten se projevoval hlavně nedostatkem jídla a navíc tím, že lidi měli víc času na kopání. Tyto dvě skutečnosti se projevíly v tom, že dnes všude neprolezeme. Ach jo...

Po začátku prací se ukázal další problém. A ten bohužel neřešily ani kvalitnější světla, i když se v některých situacích ukazuje, že tříbuřtovka je holt tříbuřtovka. Tím problémem jsou, jako na potvoru, mrňavá číslíčka na sklonoměru a závěsné buzole. Ale Roman problém vyřešil a práce se zdárně blížila dokončení. Scházely dodělat ještě dvě záměry a ouha – praskla nit na závažíčku

sklonoměru. Tak tedy dodělávka bude následovat.

Je to k vzteku. Stojíme na začátku čehosi, co vypadá (a asi to tak bude), jako starý ponor tetínského potoka. Zkusil to Bidlo v 70. letech, zkoušeli jsme to opakovaně v dalších letech. Teď jsme otevřeli cestu do jeskyně, sice plné hlíny – ale není s kým. A stárneme, blbneme a plešatíme. Jsme v nadm.výšce cca 255 m. Do Berounky, ve výšce 213 m nad m., zbývá kus cesty. Do Berounky, do které vtéká podzemní tok značné vydatnosti. Viz starší Nakládalovy články ve Speleu nebo článek kolektivu autorů v Českém krasu.

Půdorysně asi 50 m od jeskyně jsou Tetínské propáстки. Šance jako hrom. Ale – s kým. Takže se obracím tímto na jeskyňářstvo českokrasové a okolní. Kdybyste náhodou chtěli doplnit skupinu starších pánů v jejich libůstce, tak tedy: Vzhůru dolů do dolů!

A na stáří se nevymlouvejte. Petrбок prý kopal ještě v osmdesáti, mně bude v příštím roce 58, tedy jestli dřív nepřijde múza Pepka. Pro každé případy mám připravený název první budoucí volné prostory: Prostora pro personalisty nepoužitelných dědků...

PSEUDOKRAS A HISTORICKÉ PODZEMÍ

Nejvyšše položená díla v Obřím dole

Radko Tásler (ZO 5-02 Albeřice)

Od roku 1988 provádíme systematický průzkum důlních děl a montánních tvarů v Obřím dole a v centru naší pozornosti jsou pochopitelně velká důlní díla nebo místa s jejich vyšší koncentrací. Drobná, zcela izolovaná důlní díla byla sice z báňského pohledu zdokumentována a zpracována (Mikš, Tásler, Tomášková 2001, Tásler a kol. 2009, Tásler 2012), ale ve speleologické literatuře nebyla nikdy publikována. Důlním dílům byla přidělena dokumentační čísla a díla jsou též v registru Geofondu. Vzhledem k narůstajícímu zájmu o historické podzemí a zejména k přihlídnutí k novým poznatkům se touto prací snažíme díla představit speleologické veřejnosti.

Všechna popisovaná důlní díla se nacházejí v nejvyšší závěrové části Obřího dolu v I. ochranné zóně KRNP, kam není povolen přístup mimo značené turistické stezky bez výjimky z ochranných podmínek parku. Vyjma štoly Nad trkačem jsou díla obtížně přístupná a dohledatelná.

Štola Nad trkačem (OBD – 39, souřadnice S-JTSK: Y=641122,12; X=983713,45; H (Bpv)=1236,61).

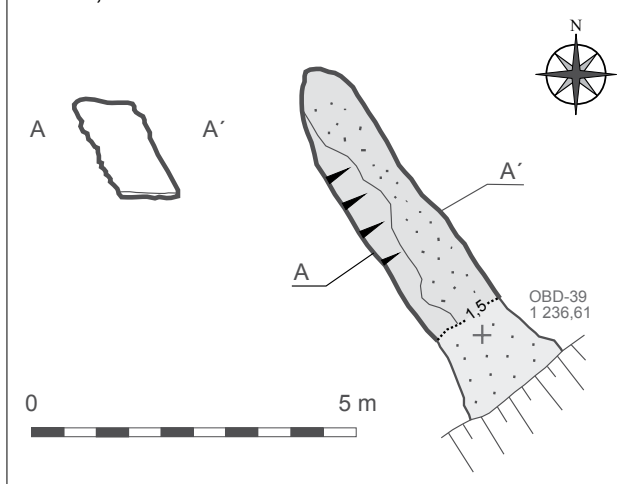
Ústí štoly Nad trkačem leží v rokli Rudného potoka, několik metrů od modře značené turistické cesty Obřím dolem na Slezské sedlo, v levém skalnatém břehu asi 1,5 m nad potokem.

OBD-39**ŠTOLA NAD TRKAČEM**

Y : 641122,12 X : 983713,45 H(Bpv) : 1236,61

plán, řez

Tásler, Janák 2009

předpokládat, že vznikla jako štola průzkumná v první polovině 19. století, kdy byla těžba rud v Obřím dole nejintenzivnější.

Štola Ve Sněžné strouze

(OBD – 41, souřadnice

S-JTSK: Y=642351,17;

X=983575,58;

H(Bpv)=1259,68).

Ústí štoly díla leží ve strmém skalnatém svahu Úpské jámy 1 300 m jz. od bývalé Obří boudy v Obřím dole.

Štola má necelé 3 m vysoké a 1 m široké trojúhelníkovité ústí a je ražena zhruba kolmo na

Vzhledem k poloze štoly blízko turistické cesty je často navštěvována. Překonání velmi strmého průběhu Rudného potoka a krátkého skalnatého svahu před ústím je však pro běžného turistu poměrně dobrodružné a výstup často končí pádem do potoka případně až pod můstek turistické cesty.

Štola je 4,5 m dlouhá a má lichoběžníkovité ústí 150 cm vysoké a 100 cm až 120 cm široké. Strop štoly je pevný, nenarušený. Štola je ražena v kvarcitech a v hornině jsme našli jednotlivá zrna pyritu. Jiné zrudnění jsme neobjevili. Ve štole jsou zbytky vývrtů po střelném prachu o průměru 20 mm až 22 mm. O štole se nepodařilo dohledat žádné historické informace, ale vzhledem k charakteru ražby pomocí střelného prachu a průměru vývrtů lze

spádnici svahu. Je 8 m dlouhá a postupně se snižuje na 1,7 m. Šířka štoly se pohybuje okolo 1 m. V závěru štoly je ve stěně několik špatně dochovaných vývrtů asi 30 cm dlouhých, o průměru 20 mm až 22 mm. Štola je vyplněna asi 30 cm hlubokou vodou s humózními kaly a řasami na dně. Štola je ražena v porfyrické biotitické žule podle dvou poruch s ohlasy (90/70, 270/85), které určují i trojúhelníkový průřez v přední části štoly. Na poruše 90/70 je asi 5 cm mocná drčená zóna s ohlasy. Drčená zóna směrem ke vchodu vyklíní. Zrudnění není patrné. Historické údaje o štole se nepodařilo dohledat. Štola je ražena pomocí střelného prachu pravděpodobně jako průzkumné dílo z 19. století, podobně jako štola Nad trkačem.

OBD-41
ŠTOLA VE SNĚŽNÉ STROUZE
Y : 642351,17 X : 983575,58 H(Bpv) : 1259,68
plán, řezy
Tásler 2009

B

B'

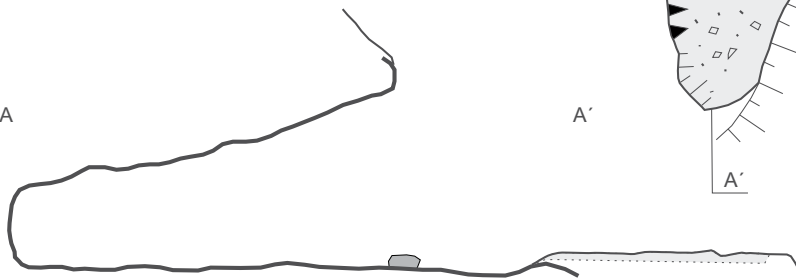
poruchy

0

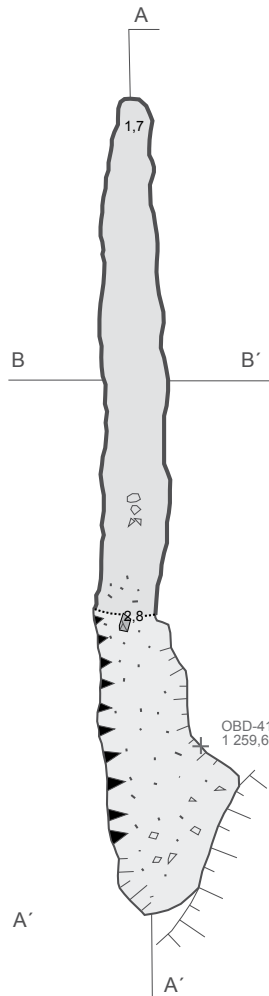

5 m

A

B

A

1.7

OBD-41
1 259,68

A'

A'

Dobývka v Čertově strouze

(OBD – 40, souřadnice S-JTSK:

Y=642413,22; X=983939,11;

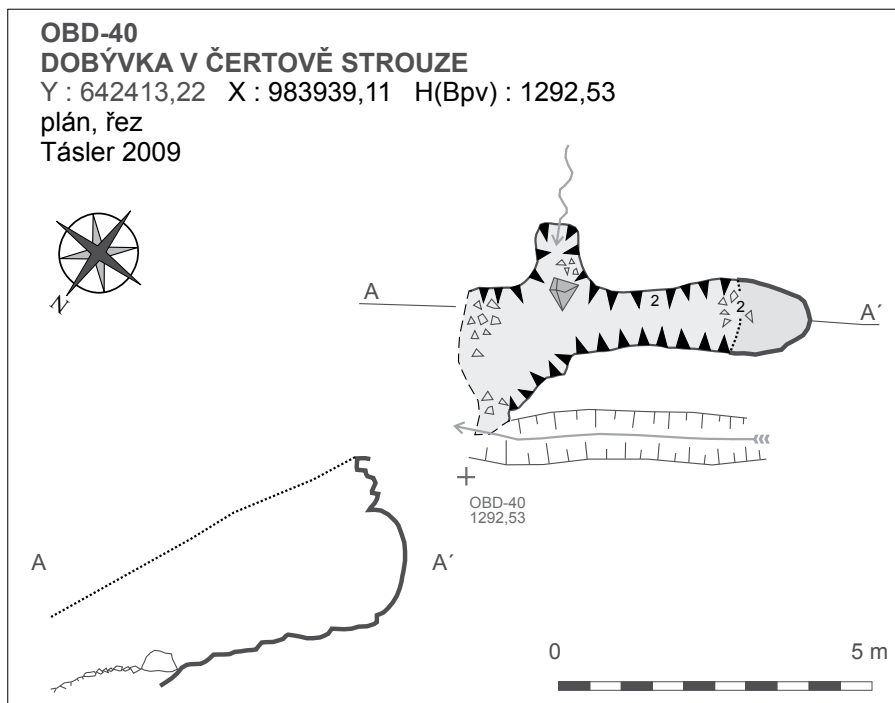
H(Bpv)=1292,53).

Dobývka se nalézá v pravé straně mělkého, asi 2 m hlubokého, strmého žlabu Úpské jámy pod Čertovým hřebínkem. Dobývka, respektive dnes již pouze její torzo, těsně hraničí s potokem, respektive dno je pod úrovní potoka, který protéká strmým žlebem. Potok zde tvoří asi 3 m vysoký strmý stupeň a nelze vyločit antropogenní úpravu tohoto stupně. Velmi strmý svah jižně nad dobývkou tvoří skalní plotna.

Hlavní část dobývky je 5 m dlouhá a zhruba 1 m široká. V přední části je metr dlouhý překop vedoucí jv. směrem.

V zadní části má hlavní dobývka oblé tvary a je zachován strop v délce necelého metru. Zbytek stropu, vedoucí původně těsně pod povrchem, je propadlý. Hornina se lasturnatě odlamuje podle obličných tvarů stěn a stropu dobývky. Dno je skalní, stupňovité a v přední části je vrstva kongelifrakční sutě částečně porostlá trávou. Krátký překop směrem na JV téměř nemá zachován strop, nebo zde strop při ražbě vůbec nebyl. Přes čelní stěnu teče voda a stěna je porostlá řasami a mechem. V překopu je zachováno 12 vývrtů vzdálených od sebe zhruba 30 cm. Vývrty jsou nepravidelně rozmístěné, maximálně 30 cm dlouhé a jejich průměr je 20–22 mm.

Dobývka v Čertově strouze je ražena v ostrohranně rozpadavých šedých

kvarcitech a nenašli jsme žádné stopy zrudnění. Historické doklady se nepodařilo dohledat, ale lze předpokládat dvě etapy ražby. První etapa ražby probíhala „sázením ohněm“ a je doložená lasturnatým odlupováním horniny. Její stáří nelze stanovit ani odhadem. Druhá etapa za použití střelného prachu, doložená zbytky vývrtů, ukazuje, obdobně jako u dvou předchozích děl, na 19. století. Z pohledu 19. století lze dílo označit pouze za průzkumné. Transport dřeva k této dobývce byl obtížný a pravděpodobně byl podmíněn nálezem tehdy nadějného zrudnění.

V. Pilous (2014) za dobývku považuje i převis viditelný z dálky od kapličky v Obřím dole v rokli Úpičky ve výšce 1 350 m n. m. a jeví se jako otvor. Na dobývku usuzuje na základě ostrohranné sutě, kterou považuje za rozvlečený odval. V žule však nelze jednoznačně identifikovat stopy po ražbě.

Tři výše popisovaná díla jsou druhými nejvýše položenými díly v ČR.

Nejvyšší je na Kotli ve výšce 1 370 m n. m. (Kunert 1996).

Literatura:

Kunert M. (1996): Vysoký hrad – nejvýše položené důlní dílo Krkonoš. – *Minerál* 3: 187–188.

Mikš O., Tásler R., Tomášková Z. (2001): Vyhledání starých důlních děl na území královéhradeckého kraje. – MS, Česká speleologická společnost Albeřice, Geofond, P 101171.

Pilous V. (2014): Průzkumný hornický výklenek. – *Krkonoše, Jizerské hory* 2: 42.

Tásler R. a kol. (2009): Průzkum a dokumentace důlních děl, starých důlních děl a jejich projevů v Obřím dole v k. ú. Pec pod Sněžkou. – MS, Česká speleologická společnost Albeřice, arch. číslo: 0400, Svoboda nad Úpou. Geofond P.

Tásler R. (2012): Přehled existujících důlních děl a montánních tvaru a průřez historií dobývání rud a průzkumných prací v Obřím dole (východní Krkonoše). – *Opera Corcontica* 49: 31–54.

Uvnitř pomníku Mistra Jana Husa

Jaroslav Kukla, Alžběta Zinková (ZO 4–03 Labské pískovce)

Nejspíš každý z nás nejméně jednou v životě stál na pražském Staroměstském náměstí, málo kdo si však uvědomil, že by náměstí mohlo ukrývat nějaké podzemní prostory. Těm více znalým se možná vybaví ve spojení se Staromákem známý „Cizinecký“ vstup do spojně komory Lindleyovy kanalizace nebo radniční

sklepení. Podzemí pod známým pomníkem uprostřed náměstí je překvapením asi pro každého, stejně tak jako pro restaurátory, kteří v roce 2013 po dlouhých desetiletích do podzemí vstoupili.

Není náhodou, že myšlenka vybudovat pomník Mistru Janu Husovi, klíčové postavě našich dějin a symbolu naděje,

Foto 1 Pomník M. J. Husa, šipka označuje vstup do podzemí (Foto J. Kukla)

se zrodila právě během národoobroze- necké doby 19. století. Tato vlastenecká myšlenka však záhy narazila na problém, kterým byl výběr místa. Z původního záměru vybudovat pomník na Václavském, Betlémském nebo Malém náměstí nakonec sešlo, a tak byl až v roce 1909 umístěn základní kámen pomníku na čestném místě náměstí Staroměstského. Po dvanácti letech od položení základního kamene tak byl odhalen jeden z dnes již klasických symbolů Prahy.

Obdivovatelé tohoto uměleckého díla hledí z úrovně dlažby Staroměstského náměstí nahoru na mohutný žulový podstavec, na kterém monumentálně dlí sochy husitských bojovníků a pobělohorských exulantů. V jejich středu pak hrdě stojí postava samotného Mistra Jana. Málokdo by však předpokládal, že pod úrovní dlažby náměstí se pod

pomníkem ukrývá malý labyrint chodeb. Nám se toto podzemí podařilo navštívit díky probíhajícím restaurátorským pracím, které jsou největším počinem tohoto druhu od doby odhalení pomníku.

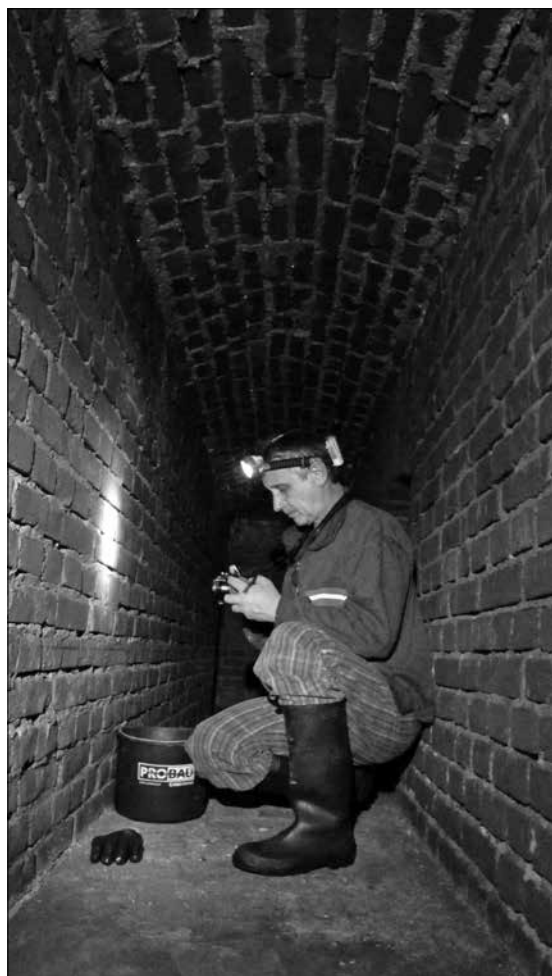
Sestupujeme odkrytou šachtou po masivních kovových kramlích pár metrů pod zem. Dostáváme se zhruba na výškovou úroveň Staroměstského náměstí dob středověku. Vstupujeme do nízké prstencové chodby, denní světlo za námi mizí. Chodba má klenutý profil a je úhledně vyzděna cihlami, na zemi leží několik centimetrů vody. Strop místy zesiluje podpěrná klenba. Za mnoho let se zde z vyplaveného vápence vytvořila krasová výzdoba. Ze stropu visí dlouhá kalcitová brčka, mnohá se dotýkají podlahy a jsou zcela neporušená. Jejich křehká krása připomíná svou jemnou strukturou něžnou bruselskou

*Foto 2 Pohled ke vstupní šachtě
(Foto J. Kukla)*

krajku. Chodba tvoří prstenec, který je průchodem spojen s další, menší prstencovou chodbou. S trochou nadsázky to připomíná Minotaurův labyrint z dávných řeckých bájí.

Když jsme vnější chodbu obešli dokola a průchodem jsme se chtěli

*Foto 3 V horním patře podzemí
(Foto J. Kukla)*

ponořit do vnitřního, menšího prstence, povšimli jsme si velkého nápadného kamene, který jakoby bořil kompaktnost cihlové vyzdívky. Ve světle lampy se objevuje nápis „Základní kámen položen 5. července L. P. 1903“. Jsme u slavného základního kamene

Foto 4 Vnější prstencová chodba (Foto J. Kukla)

Foto 5 Sintrová výzdoba v podzemí pomníku (Foto J. Kukla)

pomníku, jehož osazení si vyžádalo přízeň řady významných buditelů té doby.

Vnitřní prstencová chodba je dostatečně vysoká a lze jí bez problémů procházet s hlavou vztyčenou. Ve stropě naši pozornost upoutává malý čtvercový otvor. Pomocí žebříku se do něj dostáváme. Ocitáme se v úzké a nízké chodbě s klenutým stropem, která se lomí do pravého úhlu. V jednom místě se nalézá zrezivělé torzo lopaty – snad připomínka časů stavby pomníku. Ve stropě nad námi si všímáme zazděných otvorů. Ty zřejmě kdysi vedly do vnitřku bronzového tělesa sousoší. Nyní se nacházíme těsně pod sousoším, v útrobách žulového podstavce pomníku, výškovou úrovní vlastně již nad úrovní dnešního náměstí. Tady objevy podzemních prostorů pod pomníkem Mistra Jana Husa končí. Vracíme se zpět k výstupové šachtě, jež již víko bude za nedlouho, po ukončení restaurátorských prací, opět na hezkých pár desítek nebo možná snad stovek let zahrnuto zeminou.

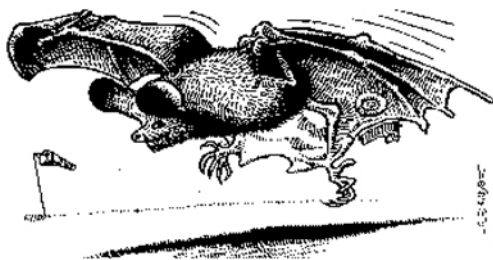
Foto 6 Základní kámen pomníku M. J. Husa (Foto J. Kukla)

Na závěr lze ještě polemizovat nad důvodem vybudování těchto podzemních prostor. Jejich hlavním účelem je nejspíše zpevnění tělesa pomníku na méně stabilním podloží Staroměstského náměstí. Zároveň mohly teoreticky sloužit jako vsakovací jímka pro dešťovou vodu odváděnou z vnitřku bronzového sousoší litinovými rourami. Zajímavé je, že v době války se v těsné blízkosti pomníku nacházela požární nádrž na vodu, která měla být použita k hašení požárů vzniklých během bombardování. Při budování nádrže musela být částečně obnažena část stěny podzemních základů pomníku, avšak přímá vazba této nádrže na podzemí pod pomníkem zřejmě neexistovala.

Foto 7 Žebřík vedoucí do horního patra (Foto J. Kukla)

ZAHRANIČNÍ LOKALITY

Expedice Pestera de la Captare (Banát – západní Rumunsko), objevy za sifonem v Galeria Lacurilor – předběžná zpráva o výsledcích průzkumu

Petr Barák (Expediční tým pro výzkum jeskyní Banátu a ZO 6–22 Devon)

V termínu 25. 2. – 2. 3. 2014 proběhla již od podzimu plánovaná expedice ve vodní jeskyni Pestera de la Captare – dosud 960 m dlouhé, členité vyvěrače v z. Rumunsku (údolí Minis, Aninské hory). V plánu byl podrobný průzkum prostor za koncovým sifonem Jezerní chodby – Galeria Lacurilor. Za sifonem měla za úkol pracovat trojice potápěčů. Celkově se nás na akci sešlo 6, což byl trochu nepoměr vzhledem k nutnosti odtransportovat 11 vaků na dosavadní konec jeskyně.

26. 2. – Do Rešice jsme dorazili asi v 7 hodin rumunského času zhruba po desetihodinové cestě. Na místě nás přivítal Bogdan Badescu – prezident rumunské speleologické federace a Raluca. Ještě týž den jsme se přesunuli na Aninu a odpoledne vyrazili do jeskyně, kde jsme za pomoci Rumunů Taviho a Alexe odtransportovali všechn materiál k sifonu.

27. 2. – Trojice potápěčů pracovala za sifonem, podařilo se objevit dlouhou

chodbu zakončenou křížovatkou se dvěma sifony. Pracovně jsme ji nazvali CHV koridor. Celkově jsme za dnešek prozkoumali a zmapovali přes 600 m nových prostor. Družstvo před sifonem se věnovalo vystrojování šachet ke dvěma dalším sifonům v Galeria Activului. Rumuni mapovali.

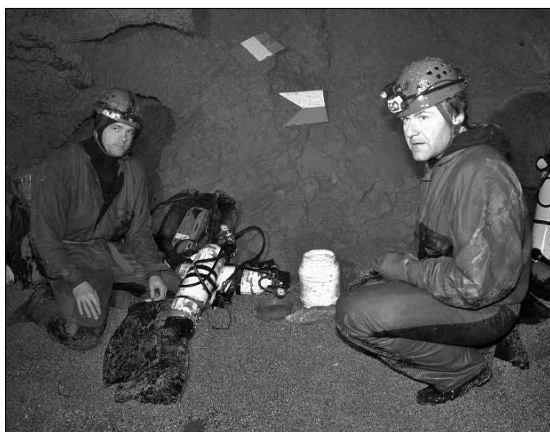
*Pestera de la Captare – vynoření v objevch
(Foto P. Barák)*

28. 2. – Další explorace za sifonem. Vylezen 8m stupeň k velkému oknu, za kterým byla objevena rozlehlá chodba zakončená novou největší prostorou v jeskyni – dómem ČV. Zde další možnosti postupu skýtají dvě ústí chodeb s nutností lezení a další sifon. Tento den bylo zmapováno přes 70 m nových prostor. Poté návrat před sifon. Společně se zbytkem družstva zahájení retransportu.

1. 3. – Dokončení retransportu a mapování Galeria Lacurilor a napojení se na rumunský polygon – zmapováno přes 200 m známých chodeb. Večer skromná oslava a návštěva Bogdana a Raluky.

2. 3. – krátká zastávka v Rešici a odjezd domů.

Závěr: Celkem objeveno, zmapováno a nafoceno 700 m nových chodeb včetně nové největší prostory dómu ČV. Jako trochu nevyzpytatelný se ukázal koncový sifon Jezerního koridoru (Galeria Lacurilor), kde často v užším místě docházelo ke zkalení na nulu a při protahování vaků k stržení šňůry, která zapadávala do úzkých profilů. Jednoduchý nebyl ani transport výstroje, jelikož vycházely necelé dva těžké vaky na jednu osobu. Díky nepočtenému, ale náročnými expedicemi oštěřenému a osvědčenému týmu se během čtyř dní podařilo dosáhnout významného

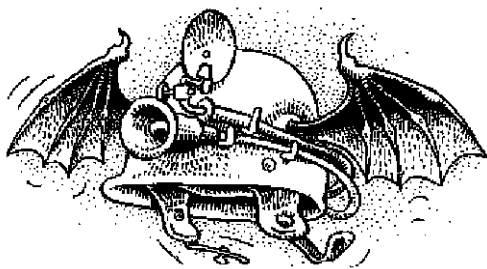

*Pestera de la Captare – explorace za sifonem
(Foto P. Barák)*

výsledku a jeskyni prodloužit na téměř 1 700 m, přičemž možnosti dalšího postupu nadále skýtá minimálně 6 nadějných míst. Podrobné informace včetně mapové dokumentace budou prezentovány v rámci Speleofóra 2015.

Poděkování patří všem účastníkům akce: Petr Barák, Petr Celý, Jaroslav Gregor, Vít Kaman, Marika Kučerová a Tomáš Svoboda (ZO 6–22 Devon, ZO 6–25 Pustý žleb, ZO 6–16 Tartaros). Velký dík rovněž klubu Exploratorii, který poskytl zázemí pro akci a dlouhodobě podporuje naše bádání na Banátu. Poděkování patří mikulovské skupině za zapůjčení druhé akuvrtačky, díky které mohla obě družstva současně lézt.

KRÁTKÉ A JINÉ ZPRÁVY

Šotek si zařádl ve sborníku Speleofórum!

A to u popisek fotografií k příspěvku *Výzkum jeskyně Kačna jama*. Autorem fotografie na straně 81 – Kačna jama, Novi deli, na str. 82 Kačna jama, znovuobjevení chodby a na straně 83 Jama

Medvedjak je pouze a jen **J. Dvořáček**. Totéž platí u fotografie v barevné příloze na str. 134 – Jama Medvedjak a obou fotografií na str. 135. Omlouvám se za šotka i za sebe. *Jiřina Novotná*

Připravujeme vzdělávání pro speleology

Za přípravnou skupinu pro vzdělávání L. Falteisek

Česká speleologická společnost v současnosti nenabízí svým členům žádné systematické vzdělávání. Proto se začala formovat skupina členů, kteří chtějí organizovat různé vzdělávací akce pro speleology a vůbec usnadňovat šíření znalostí a dovedností v ČSS. V uplynulém roce začala krystalizovat konkrétní podoba vzdělávacího systému a jeho základní prvky a principy už posvětilo předsednictvo ČSS. Pravděpodobně brzy bude ustavena Komise pro vzdělávání, která by měla, přinejmenším v prvních letech, celý systém realizovat a rozvíjet.

Vzdělávací systém bude mít dvě hlavní složky, a to speleologické kur-

zy a semináře. Kurzy jsou myšleny jako komplexní programy, které zaberou několik víkendů nebo celý týden a bude tam čas pečlivě procvičit různé dovednosti. Pro začátek počítáme s vytvořením dvou kurzů, a to jednodanové techniky a základního kurzu speleologie. Druhý jmenovaný bude tvořit průřez vším od pohybu v jeskyních a základů lezení přes mapování a dokumentaci až po odborné znalosti o podzemí. Instruktoři na těchto kurzech budou vybraní dobří lezci, například, ale nejen, z řad SZS, a samozřejmě odborníci na různé teoretické otázky. Do budoucna počítáme s vytvořením stabilizovaného sboru

instruktorů, kteří by ručili za kvalitu kurzů. Důležité je, že kurzy ani jiné vzdělávací programy rozhodně nemají sloužit k jakémukoliv utužování pravidel v ČSS. Proto budou dobrovolné a jejich absolventi nebudou dostávat žádná osvědčení, „frčky“ ani průkazy, které by jim dávaly větší práva než jiným jeskyňářům. Motivací pro účast na kurzech tedy bude čistě chuť dozvědět se nové věci. Zároveň je nám zcela jasné, že takovýto systém zavazuje organizátory udržovat co nejvyšší kvalitu kurzů, aby zájemci stále měli důvod se účastnit.

Druhou podstatnou částí vzdělávacího systému budou semináře. Půjde o kratší setkání nad užšími tématy než v případě kurzů. Výběr témat seminářů nebude nijak centrálně řízen, podmínka pro konání semináře je jen to, že někdo projeví zájem podělit se o své znalosti v určitém oboru a přihlásí se aspoň několik posluchačů. Řada seminářů už dnes v podstatě probíhá a budou samozřejmě

moci probíhat dál, úloha Komise pro vzdělávání by spočívala v tom, že lektorovi semináře (když to bude chtít) poskytne propagaci a krytí nákladů, které mu vzniknou. Přirozeně doufáme, že takováto pobídka povede k tomu, že se do pořádání seminářů pustí více speleologů, než dosud. Lektorem semináře by přirozeně měl být uznávaný odborník, „ikona“ v daném oboru.

Zbývá odpovědět na otázku, kdy se kromě různých jednání začne dít něco zajímavého pro běžné jeskyňáře. Až do června je na stránkách ČSS přístupný dotazník, kde se všichni členové můžou k podobě chystaného vzdělávání vyjádřit. Pokud se objeví dostatek zájemců o nabízené kurzy a semináře, začne finalizace náplně a osnov konkrétních kurzů. Poté budou předsednictvem jmenování první instruktoři a vyhlášeny kurzy. Předpokládáme, že první skutečná výuka proběhne v roce 2015.

Speleookénko

přehled zpráv a zpráviček z internetových serverů

Jan Kelf Flek

ZO ČSS 1–04 Zlatý kůň

<http://zlatykykun.com/>
nejdůležitějším prezentovaným počinem je zpracovaný Seznam literatury k jeskyním v Petzoldově lomu na <http://zlatykykun.com/?p=925>.

ZO ČSS 1–05 Geospeleos

<http://www.geospeleos.com/index.htm>
se v posledním období zaměřila na svou historii a vydala na toto téma brožuru v anglickém jazyce.

ZO ČSS 7-09 ESTAVELA

ZO ČSS 7-03 JAVOŘÍČKO

ZO ČSS 1-06 Speleologický
klub Praha

Správa jeskyní ČR

vás zvou na

SETKÁNÍ JESKYŇÁŘŮ V JAVOŘÍČSKÉM KRASU

JAVOŘÍČKO 3.–5.10.2014

- Přednášky, prezentace, dokumenty, objevy v tuzemsku i zahraničí v oblasti krasové, pseudokrasové, jakož i montánní.
- Exkurse do jeskyní přístupných, obtížně přístupných i nedávno objevených v Javoříčském krasu.
- Pestré možnosti ubytování, bohatý doplňkový program.
- Vyhlášení výsledků a výstava fotografií soutěže **Czech speleo photo**.

www.estavela.cz

setkani2014@estavela.cz

ZO ČSS 1–06 Speleologický klub Praha

<http://speleo.kuk.cz/>

spoluorganizovala centrální akce: např. v sobotu 18. 1. 2014 proběhlo v prostorách základny v lomu na Chlumu cvičení Speleologické záchranné služby pod vedením velitele M. Závíšky a M. Nováka. 13. ročník Chlumochoda se konal 1. 5. 2014 tradičně v lomu na Chlumu.

5. ročník soutěže Czech Speleo Photo (propozice soutěže na www.czechspeleophoto.cz) – uzávěrka přihlášek fotografií je do 21. 9. 2014, instalace fotografií přihlášených do soutěže proběhne 3. 10. 2014. Samotná výstava a hodnocení s vyhlášením výsledků proběhne následující den 4. 10. 2014.

ZO ČSS 1–10 Speleoaquanaut

<http://www.speleoaquanaut.cz/>

prezentovala na svých stránkách:

Teechmeeting 2014, Žďár nad Sázavou, 21.– 23. 3. 2014

Pokračování prací na Skalistém potoce Slovenské sedmnáctky

Návrat do Mexika – expedice 2014

Odolávající sifon 17.17 – Skalistý potok, Slovensko

Velka Boca, Kanin, Bovac, Slovinsko (30. 1. 2014)

Nabušený víkend, Slovensko – leden 2014

Zpráva od našich instruktorů jeskynního potápění

Boj o centimetry – Dan Hutňan bádá v Mexiku

Soustředění potápěčů v Rakousku

ZO ČSS 4–01 Liberec

<http://www.speleolbc.cz/default.aspx>

zorganizovala poznávací zájezd po ještědských dírách – kras Ještědu.

Během letošní první akce na Hanychovské se podařilo vytěžit 4 m³ (72 koleček) materiálu po loňském odstřelu a podařilo se postoupit tak o 1,8 m hlouběji.

ZO ČSS 5–01 Bozkov

<http://www.speleobozkov.cz/>

v zájmovém území v západní části Krkonoš a Podkrkonoší její členové uskutečnili přes 30 pracovních akcí, na kterých se snažili poodhalit další tajemství podzemí, či se jen věnovali údržbě svých lokalit a základen.

ZO 6–01 Býčí skála

<http://www.byciskala.cz/new/index.php>

tradičně publikuje množství zpráv a článků:

Rudolf Gustav Puff, 1835, cesta do Adamovy jeskyně = Býčí skály

Joseph Georg Meinert, roku 1808 se podepsal v Býčí skále

Trampové v Býčí skále v 30.–40. letech 20. století

Fialová chodba

Hrádek u Babic – hrad nebo umělá zřícenina?

Hruschka 1823 – sběratel minerálů v Býčí skále

František Zlámal – gymnaziální vzpomínky na Antonína Sobola

Projekt průkopu ve Velké síni, Přemysl Ryšavý 1950

Východní chodba (Býčí skála) – Miroslav Fabík

30 let od objevu Prolomené skály

Jeskyně Barová, 3D Model

Naše vzpomínky na Barovou jeskyni po 60 letech

Wilhelm Goetze – spolumajitel firmy SAG se podepsal v Býčí skále

Nová Býčí skála, 3D model

Identifikace osoby Alfonse Zlamala

Průvodce jeskyněmi Moravského Švýcarska 1912

Vranovsko-křtínský lichtensteinský areál
První ponory s akvalungy v Býčí skále, 1957–1958

ZO ČSS 6–04 Rudice

<http://www.jeskynar.cz/rudice/>

uvádí své expedice do oblasti: Dachstein–Hallstatt – Andy’s Cave; Slovinska atd.

Z Moravského krasu pak pracovní akce v Rudici, kde se v r. 2013 usilovně pracovalo v propadu Tumperek. Podařilo se objevit nové prostory, takže celková zmapovaná denivelace byla na konci roku 25,5 m.

ZO ČSS 6–08 Dagmar

<http://www.jeskynar.cz/dagmar/>

se zaměřila především na pracoviště v Propasti pod Kaplí v jeskyni Dagmar.

ZO ČSS 6–09 Plánivy

<http://www.planivy.cz/>

se soustředí na organizování mezinárodních expedic do Kačne jamy ve Slovinsku, které pořádá ve spolupráci s kamarády z klubů ČSS a maďarskými kamarády z klubu Papp Ferenc club Budapest.

ZO ČSS 6–11 Královopolská

<http://www.csszo6-11.euweb.cz/>

zařadila novou sekci s názvem Speleo-

-Foto okénko se třemi příspěvky.

Otevření Ochozské jeskyně ke Dni země je plánováno na 27. 4. a následně také na 18. 5. Vše závisí na stavu vody!

ZO ČSS 6–12 Speleoklub Brno

<http://www.jeskynar.cz/speleoklub-brno/>

v sobotu 25. 1. 2014 se její členové vydali zabádat na Řičánce. Slovo „zabádat“ již není tolik fiktivní jako dříve, kdy veškeré naše úsilí bylo upřeno k obnově sesuté šachty. Nyní je šachta v pořádku, zesílená ocelovými výztužemi kotvenými do skály a vyčištěná až na původní počvu.

ZO ČSS 6–14 Suchý žleb

<http://www.suchy-zleb.cz/>

se schází téměř každý víkend na závrtu č. 1 – Harbechy, jen občas si odskočí do Černé Hory na Maganik do jeskyně Iron Deep.

Speleo Kerberos a ZO 6–17 Topas

<http://kerberos.webnode.cz/>

společným pracovištěm je závrt U hrušky, kde téměř pravidelně konají pracovní akce, současně také spolupracují na výzkumu Amatérské jeskyně.

ZO ČSS 6–20 Moravský kras

<http://zo620mk.webnode.cz/>

pracuje na Matalově Vymodlené téměř každý víkend a to i oba víkendové dny. Daří se jí dílčími objevy stále jeskyni prodlužovat.

ZO ČSS 6–22 Devon

<http://6-22.speleo.cz/>

provádí pravidelné pracovní akce v Okrouhlíku, občas i na dalších praco-

vištích: Blešárně a hlavně v Amatérské jeskyni v oblasti Šachty Broušek.

ZO ČSS 6–26 Speleohistorický klub Brno

<http://www.shkb.cz/>

má tradiční pracoviště na severu ZUBu, kde se pomalu, ale jistě prohrabává vpřed v Trucchodbě.

ZO ČSS 6–28 Babická

<http://www.jeskynar.cz/babicka-skupina/>

se probíjí stále vpřed v puklině za Sračkometem.

ZO ČSS 6–18 Cunicunulus

<http://www.cunicunulus.cz/>

Členové navštívili jihlavské kolektory, hrobku u Herálce, Pelhřimovsko a hledali polootevřené ústí štoly u Bartoušova (je to blízko Havlíčkova Brodu).

ZO ČSS 7–01 Orcus Bohumín

<http://www.orcus-speleo.cz/>

prováděla zejména kontroly zimovišť

netopýrů a „vyvíjela českého Petzla“.

Dále můžete navštívit stránky jeskyňářů a skupin mimo ČSS:

Jeskyňář

<http://www.jeskynar.cz/>

Francimus

<http://francimus.webnode.com/>

Ořas Šimíček

<http://www.ota-simicek.net>

Moravský speleologický klub

<http://mskholstejn.eu/>

Speleoskupina GUÁNO

<http://www.jeskynar.cz/guano/>

Speleoklub Vratíkov

<http://www.jeskynar.cz/vratikovskyspeleoklub>

Podzemí

<http://www.podzemi.net/>

Klub Podzemí na Okounovi

<http://www.okoun.cz/boards/podzemi>

Kahan

<http://www.kahan-speleo.cz>

a další.

Jedno malé pozorování aneb proč naši netopýři neumírají na WNS (možná)

Josef Wagner (ZO 7–01 Orcus Bohumín)

Sledováním netopýrů se zabýváme seriózně od roku 1986 ve více než 50 jeskyních Moravsko-slezských Beskyd a opuštěných důlních dílech Oderských vrchů

i Jeseníků. A tak, když se v roce 2009 objevily první zprávy, že i evropští netopýři jsou ohroženi nemocí WNS (plísňí *Geomyces destructans*), museli jsme se ihned

Foto 1 Ve štole Kupferschacht
(Foto J. Wagner)

zapojit do sledování tohoto onemocnění u hibernantů na našich zimovištích.

Konkrétní počty nakažených netopýrů WNS na jednotlivých lokalitách nejsou předmětem tohoto příspěvku. Ale třeba jedno pozorování v opuštěném důlním díle Kupferschacht v Jeseníkách napoví, proč jsme dosud na námi sledovaných zimovištích nenalezli žádného mrtvého netopýra, jehož smrt

Foto 3 *Myotis myotis* při čistění tlapkou
(Foto J. Wagner)

Foto 2 *Myotis myotis* při čistění jazykem
(Foto J. Wagner)

by byla zapříčiněna napadením plísni *G. destructans*.

Obecným zjištěním je, že na území ČR jsou syndromem WNS postiženy v absolutní většině zimující populace netopýra velkého (*Myotis myotis*). Na našich zimovištích je to téměř 100 % onemocněných jedinců.

Při sledování stupně napadení netopýrů a vývoje WNS jsme ve většině lokalit brzy zjistili, že největší rozšíření plísně na tělech netopýrů je před koncem hibernačního období. Přesto těsně před opuštěním podzemní lokality většina populace napadené WNS je již bez plísně – jsou úplně „čistí“.

Naše původní vysvětlení, proč při pozdně jarních kontrolách počty

netopýřů napadených WNS prudce klesají, (ve srovnání se stavy napadených při kontrolách koncem února–počátkem března) bylo, že netopýři vylétají z podzemí a na povrchu při vyšších venkovních teplotách plíseň z těla zvířat zmizí (odumře). Plíseň totiž přestává růst při 20 °C. Netopýřům se po probuzení a letové aktivitě teplota těla zvýší vysoko nad tuto mez. Ale jarní pozorování v lokalitě Kupferschacht nás přivedlo k jiným závěrům. Toto je zápis z pozorování:

O Velikonoční sobotě (30. 3. 2013) vyrazili Pepa s Pavlem na kontrolu netopýřů a odběr vzorků WNS do dolu Weltkriegstolle neboli Kupferschacht v Jeseníkách. Kromě normální kontroly uviděli divadlo ze života netopýřů, které mnoho napovědělo, proč dosud žádný z našich netopýřů nezahynul, i když byl zasažený WNS.

Při kontrole jedné tříčlenné skupinky netopýřů velkých se jeden z nich (byl to samec a původně visel pod dvěma netopýry nejbližší stěny) začal probouzet. Po probuzení začalo divadlo, na které jsme koukali celou hodinu. Po celou dobu si

velmi pečlivě čistil jazykem a zoubky celé tělo, srst i létací blány, současně se snažil velmi intenzivně probudit za pomoci tlapek i tlamičky dalšího netopýra velkého (zřejmě samičku) s cílem kopulace. Stejně probouzení hibernujícího jedince a jeho intenzivní čištění bylo sledováno i u druhé, čtyřčlenné skupiny netopýřů velkých.

Ve srovnání s výsledky kontroly před 14 dny, kdy plíseň byla zasažena téměř celá populace netopýra velkého (50 ks), dnes byly příznaky WNS pozorovány pouze u 8 jedinců.

Na základě těchto pozorování se můžeme domnívat, že netopýři po probuzení se velmi intenzivním čištěním zbaví WNS na všech částech těla. A to tak, že na konci období zimování v podzemí, před opuštěním hibernačních lokalit, jsou již bez vnějších příznaků WNS.

Nejsme žádné výzkumné pracoviště Akademie věd ČR, ale třeba i toto malé pozorování je dalším poznatkem k objasnění nulové mortality našich netopýřů napadených WNS.

Stará štola v Býčí skále – splněný sen po 40 letech

Hugo Havel (ZO 6–21 Myotis)

Zajímavé a tajuplné místo, které na mne zapůsobilo již od mé první exkurze do Býčí skály. Vzbuzovalo v mé mysli fantastické představy o tom, co se v ní skrývá. Tajuplná ručej, vytékající ze závalu na jejím konci z pestrobarevných rudických vrstev, občasné nálezy krásných geod

a ten její nadějný směr, který by mohl být klíčem, jak obejít tehdejší Přítokový sifon. Ten zával však přicházel shora a každý pokus o prolongaci skončil vysypáním nestabilního materiálu. Prostor na konci nenabízel reálnou možnost nějakého bezpečného zapažení. Navíc

v té době již bylo rozhodnuto o realizaci projektu RNDr. Rudolfa Burkhardta na technické řešení Přítokového sifonu raženou štolou, prováděly se poslední průzkumy komínů a potápěčské pokusy, mj. i známý experiment s podvodní raketou a u Staré štoly se spíše předpokládalo, že se stočí do vertikálního směru vzhůru. Vždy, když jsem se těchto prací zúčastnil, po jejich skončení a odchodu kluků zpět na základnu, zůstával jsem ještě nějakou dobu u štoly, hledal geody a představoval jsem si, odkud asi tyto rudické vrstvy do tohoto místa vklesávají. Mnohokrát jsem se vypravil do lesů nad jeskyní, procházel se, sbíral houby, maliny nebo ostružiny a přitom hledal nějaký náznak sesuvu, propadu či závrtku, odkud by to mohlo být.

Při velké horolezecké akci průzkumu komínů, kterou organizoval Vojtěch Gregor Celofán s cílem najít eventuální cestu za Přítokový sifon horními etážemi, jsme chtěli ověřit i komín na Rozvodí za Šenkovým sifonem, o kterém se tradovalo, že ho již kdysi vylezl Jirka Moučka, ale nebyly k dispozici žádné informace a doklady. Na první pohled nebyla zřejmá možnost nějak lehce komín zdolat a žádné technické pomůcky nebyly k dispozici. V převislé stěně pod komínem je výrazná širší puklina, která končila převisle pod zaklíněným balvanem a zdálo se, že za ním je nějaký malý horizont. Byli jsme tenkrát docela zdatní lezci a tak jsme se dne 23. 10. 1971 pokusili o výstup touto puklinou, která začínala poněkud vpravo od spádnice komína a obloukem se v horní části stáčela pod zaklíněný balvan. Jištěn Janem Kovářem Leciánem jsem se pomalu posouval puklinou výš

a výš – to jištění bylo pouze symbolické, protože tam v podstatě nebylo co dát jako postupový bod. Ostatní kluci stáli pode mnou, aby v případě mého pádu tento zmírnili nastavením vlastních těl. Pod převisem se mně našťástí podařilo namontovat smyčku a byl tam slušný spodní chyt, s jehož pomocí jsem se vyklonil horní částí těla ven z pukliny a sáhl nahoru na balvan. Bylo to na riziko, pokud by tam nebyl pořádný chyt, asi bych už pohyb zpět nezvládl. Byl tam, pár vteřin napětí, vyvážit se a byl jsem na balvanu. Zde byl opravdu malý horizont. V levé stěně byla zatlučena stará, ale dosud dobrá, pevně držící skoba. Na laně jsem vytáhl žebřík, zavěsil do skoby, aby za mnou mohli i ostatní. Později mně J. Moučka potvrdil, že tam tu skobu zatlučl opravdu on, ale výše již komín nelezli, pouze prosvítili. Komín pak vylezl jeden anglický speleolog, který jako obchodní zástupce v Praze nás několikrát navštívil, proto se komínu nějaký čas říkalo Angličanův. Lezení dalších komínů jsem se již nezúčastnil, protože tam byl velmi dobrý, sehraný a dostatečně početný tým a já jsem byl dost zaneprázdněn dním kolem Amatérky a jinými úkoly. O výsledcích lezení komínů se na základně často hovořilo a již z té doby mně v paměti utkvěl popis komínu, který byl nazván Odporný komín. Z dramatického vyprávění a i dle jeho názvu jsem byl v podstatě rád, že jsem do něj nelezl a ani lézt nebudu muset, přestože do některých jiných jsem se rád později podíval.

Uplynula řada roků a osud tomu chtěl, že se mně tento komín znovu připomenul. V roce 2011 natáhli Býčískaláci

Foto 1 H. Havel po akci (Foto I. Harna)

hadice s tlakovou vodou do Staré štoly. Výplach měl úspěch, prostory se stočily do vertikálního komína a nakonec bylo za dramatických okolností proniknuto do nových objevů ve vyšších etážích (viz sborník Speleoforum 2012, str. 33–37). Po nějaké době jsem přijel na Býčí skálu něco vyzvědět a ochotný M. Skoupý Hadař mně podal obsáhlé informace včetně zobrazení plánu prostor a nějakých fotek na počítači. Velikost prostor mě ohromila a tak jsem projevil přání, vidět to na vlastní oči, což mně bylo přislíbeno, ale později, až se podaří vstup, který je ve velmi labilní suti, zabezpečit. Při další návštěvě jsem se dozvěděl, že vstup se již zavalil, nebude se obnovovat

a dle zaměření se bude propojení hledat v blízkosti situovaném Odporném komíně. Trošku jsem znejistěl – zas ten Odporný komín, o kterém jsem neslyšel nic dobrého, již jsem se v duchu loučil s myšlenkou, že objevené prostory někdy uvidím.

V roce 2013 po zjištění, že sraz speleoseniorů začne na Býčí skále, jsem se znovu začal zabírat myšlenkou podívat se do těchto prostor. Vyptal jsem se, jak je to obtížné, co je tam třeba za vybavení a jestli bych to, zcela teoreticky, zvládl. Radil jsem se i se svým synem Alešem, navrhl mně, abych s ním prolezl prostory v závrtu Člupek, kde jsem doposud nebyl a podle toho, jak to zvládnu, tak se vyjádřím. Po absolvování této jeskyně mně

Foto 2 M. Skoupý po akci (Foto I. Harna)

nabídl, že mě do Odporného komína doprovodí. Požádal jsem Hadaře a ten rovněž s mou účastí souhlasil.

Na seniorský sraz na Býčí skálu jsem přijel ráno s asi hodinovým předstihem a převlékl jsem se do overalu, ověsil se úvazky výstupovými a slaňovacími elementy. Jak postupně přijížděli další účastníci, tak si mysleli, že jsem tam jako uvítací atrakce a někteří se se mnou fotili a teprve, když jsem ve společnosti Hadaře, Aleše a dalšího z mladých, jehož jméno si nepamatuji, odcházel do jeskyně, bylo všem jasno, že to myslím s průnikem do prostor nad Starou štolou přes Odporný komín vážně. Bylo to obtížné, trochu dramatické, ale zvládl jsem to. Nejprve výstup komínem podél zavěšeného lana místy ve velmi těsných a silně zablácených prostorách s minimem použitelných stupů do výše 70 m, poté slánění cca 15 m dolů, ve spodní části pod převisem. Odměnou byl pohled, který se mně naskytl – velká dómovitá prostora, strmě upadající do nejnižšího místa, kde původní objemný otvor zatarasoval obrovský plochý balvan. Bylo mně ihned jasné, jak rizikový byl průstup tímto místem a proč nebylo reálné toto místo bezpečně zajistit. Při pohledu zpět vzhůru

mě uchvátila neobvyklá scenérie, která nemá, alespoň dle mých znalostí, v krasu obdoby. Z pravé strany je svah tvořen klasickým suťovým sesuvem z vápencových kamenů a balvanů různých velikostí a jílovitými blátivými sedimenty. Z opačné – levé strany se sesouvá z boční kaverny široký proud rudických vrstev, s typickým zbarvením a obě tyto kamenné řeky spolu splývají v nejnižším místě prostory, odkud pak pronikaly komínem dolů do Staré štoly. Jen tento pohled mě stál za tu námahu při obtížném přístupu. Při návratu mě čekal výstup vzhůru do okna komínu, dlouho jsem touto technikou nelezl a navíc neměl jsem dobře upravené délky smyček, byl to hodně nestylový a pomalý výstup, ale byl jsem rád, že jsem i to zvládl bez pomoci. Sestup komínem zpět dolů byl již hračkou. Jsem vděčný našim mladým následovníkům za to, že se mnou měli tu trpělivost a odvahy a pomohli mně splnit si svůj dávný sen. Děkuji Vám, kamarádi, a těším se, pokud mně to zdraví, síly a schopnosti umožní, že se ještě s Vámi někam opět podívám.

A pointa na závěr – konečně jsem pochopil, proč se Odporný komín jmenuje Odporný.

Obyčejné kameny z krasu

Hugo Havel (ZO 6–21 Myotis)

Setkáváme se s nimi všude, na cestách, na polích, v lese, na stráních údolí, v lo-
mech, těžíme je při otvirkách závrtů

a uvolňování zatarasovaných chodeb a komínů, jsou buď ostrohranné nebo více či méně ohlazené a vytvarované. Většinou

Foto 1 Jeskynní matka

jim nevěnujeme zvláštní pozornost, občas nás některé zaujmou svými tvary nebo zajímavým opracováním vodou na povrchu, různými žlábkami nebo škrapovitými tvary na hranách. Vzácně se však najde tvarově natolik opracovaný kámen, že nám při dobré představivosti něco připomíná. O zajímavě tvarované kameny jsem se začal zajímat díky absolutní náhodě. Jeli jsme na kole v lesích mezi Muchovou boudou a rybníkem pod Hornekem, nikoli však po cestě údolím Říčky, ale ve svazích po lesních cestách. Po delším táhlém stoupání jsem na vršku, kde se cesta lomila do klesání, zastavil k odpočinku a čekal, až dojde manželka. Ani jsem neslezl z kola, pouze opřel nohu o svah nad cestou a jen tak se

podíval nad sebe do lesa. Najednou jsem zahlédl jakoby se na mě něco dívalo, nebylo zřejmé, co to je, tak jsme s ženou vylezli po svahu výše a s úžasem jsme koukali na kámen ve velikosti lidské hlavy, který měl puklinu ve tvaru zvířecí tlamy a prohloubeninu jako oko. Po nějaké době jsem našel při houbaření podobný kámen poblíž Hlubokého závrtu. Začal jsem si kamenů více všítat a nacházel jsem další zajímavé tvary. Později jsem se od své dlouholeté kamarádky Soni Čermákové dozvěděl, že v Japonsku a následně i jinde ve světě se takové kameny zasazují do dřevěných podstavců

Foto 2 Ovčák

Foto 3 Kristus na kříži

a vystavují se jako umělecká díla, která se nazývají suiseki. U nás se tímto uměním zabývá (a v roce 2007 vydal krásnou knihu) p. Igor Bárta z Bonsai centra Libčany.

Se Soňou se známe již od dětství z Řícmanic, tenkrát se ještě jmenovala Maršálková, bydleli tam v domku Na Vyhlídce. Já jsem tam jezdil na chatu a s babičkou jsem tam trávil každoročně polovinu letních prázdnin, takže jsme tam měli partu kluků a holek. Když jsem začal jeskyňařit, provedl jsem je i po jeskyních v údolí Říčky, včetně Ochozské jeskyně, z níž si dodnes pamatuje adrenalinové zážitky z Labyrintu a zvláště z legendární Pochvy. Později jsme se vídali stále méně a dlouhé roky jsme nebyli v žádném kontaktu. Když jsem jednou navštívil v Blansku svého přítele Mirka Blažka, uviděl jsem v jeho obývací místnosti v dřevěném rámu namalovanou krásnou sovu, která byla na obroušeném vápencovém kameni. Zeptal jsem se ho, kde to vzal, odpověď byla, že podobné věci dělá jedna umělkyně z Březiny,

jmenuje se Čermáková. Zajel jsem tam, zazvonil na zvonek, vyšla mně povědomá postava a vzápětí jsme se oba poznali i po těch letech – byla to Soňa.

Jako mladá matka se věnovala nejen svým, ale i dalším dětem kamarádek v sousedství, organizovala pro ně různé hry, malování obrázků a jiné výtvarné činnosti. Jednou jí děti přinesli z hromady štěrkopísku oblázky, aby jim na ně něco namalovala, malovala pastelkami nebo vodovkami různé obličejy, zvířátka a jiné motivy. Napadlo ji zkusit i menší hladké vápencové kameny. Postupně zdokonalovala techniku malby a zjistila, že podobné věci nikdo nedělá, byl o to zájem a tak začala vytvářet umělecká díla zasazená do dřeva k pověšení na stěnu, udělala několik výstav, začali se o to zajímat galeristé a tak jsou její díla v různých galeriích nejen v okolí Brna, ale i v Praze, na Slovensku, v různých státech Evropy a dokonce i v zámoří, např. v Kanadě a USA, a také v bytech mnoha zájemců o toto umění. Vytvořila mj. i několik

Foto 4 Dvě hlavy

Foto 5 Dinosaurus, kočka a pes

kamenných betlémů na výstavu do Prahy. Je zapojena i do projektu regionální produkt z Moravského krasu. Později se přestěhovala do Březiny, kde mimo této umělecké činnosti se věnuje i chovu domácích zvířat, organizování různých akcí pro obec a i práci v zastupitelstvu obce. Hlavně její zásluhou spatřila světlo světa okružní naučná stezka kolem obce se zastavením a informační tabulí i u jeskyně Malý lesík.

Od té doby, co jsem ji po letech navštívil, jsem se pak u ní pravidelně zastavoval při cestách do krasu, dostal jsem od ní darem jeden pěkný kousek – rovněž sovu. Vždy, když měla doma hotovou další kolekci nových kousků, obdivoval jsem různost tvarů, námětů, žádný kus se nedá udělat úplně stejný dvakrát, protože i kámen je každý jiný. Začal jsem s ní spolupracovat, občas pomáhat s největším problémem spojeným s její tvorbou – najít a dopravit dostatek

vhodných kamenů a to jak vápencových, tak i oblázků ze štěrkopísku. Každý kámen není vhodný, u oblázků musí být co nejvíce vyhlazený povrch, určitá velikost a bez poškození např. lomem. Totéž platí i o vápencových kamenech s tím, že u nich se dá povrch vylepšit obroušením. Zdrojem tohoto materiálu jsou především hromady stavebního štěrkopísku a u vápenců pak pole, na jejichž okrajích bývají hromady vysbírané obdělávatelem, staré lomy, okraje cest, sesuvů, předpolí funkčních lomů, plochy připravené skrývkou sedimentů k těžbě. Za svoji výpomoc jsem byl postupně odměňován nějakým dalším kouskem, takže má sbírka se pomalu rozrůstala na dnešních cca 25 kusů.

Jedinečnost, nápaditost a krásu Soniných výtvorů můžete alespoň zprostředkovaně obdivovat na fotografiích části mojí sbírky.

Foto 6 Ovečka, ryba a pták

Oltář v jeskyni – Jefferson Bass

Ladislav Smrták Pecka

V knihovně mi padl do oka tenhle titul. O čempak to asi je? Projevila se amatérská deformace. Jako jeskyňář jsem amatér, tudíž deformace pouze amatérská. A udělal jsem dobře. Autor je pseudonym dvou autorů, z nichž doktor Bill Bass je renomovaný soudní antropolog ze státu Tennessee. Před čtvrt stoletím založil speciální výzkumné zařízení, jemuž se přezdívá „Farma mrtvol“. O své práci napsal přes dvě stě odborných prací.

Detektivka začíná nálezem mrtvoly v jeskyni. Tato dávná smrt přivádí na

scénu venkovany svérázného koutu státu Tennessee. Zde se ještě po 140 letech řeší, či předkové jak bojovali či nebojovali v občanské válce. Pěstuje se ve velkém marihuana, konají se nelegální kohoutí zápasy. Nechybí akční scéna v jeskyni se závaly vchodů. Jeden z autorů má určité jeskyňářské zkušenosti, neboť hrdina knihy před průlezem úzkého místa svléká oblečení, prohazuje ho na druhou stranu a pak prolézá. Odkud tohle znám?

Chcete-li se dovědět něco o antropologii i zajímavém koutě Spojených států, hurá do téhle knihy.

Publikace Ponorná Říčka a její přítoky (autor Jan Himmel)

V roce 2013 vydala ČSS ZO 6–11 Královopolská publikaci, která podává přehled současných znalostí o podzemních cestách ponorných toků většinou nedostupnými zatopenými jeskyněmi od ponorů po vývěry v jižní části Moravského krasu. Na základě vyhodnocení 38 stopovacích zkoušek, které zde autor se svými přáteli amatérskými speleology od roku 1957 do roku 2008 za různých hydrologických situací provedl, stanovuje podmínkám vodnosti odpovídající směry a trasy odtoků. Na základě velikosti průtoku a postupové rychlosti jsou vypočítány smočené profily v jednotlivých kanálech, které se většinou pohybují v desítkách dm². Hydrologická místa jsou charakterizována svými nadmořskými

výškami, hltacími kapacitami a délkami podzemních tratí. V práci jsou popsány srážkové poměry v oblasti, teplotní, hydrochemické a saprobiologické hodnocení toků a jednotlivých míst.

Publikace formátu A₄ o 28 stranách textu obsahuje 38 černobílých fotografií v textu, 35 barevných fotografií na 4 stranách obálky, 11 tabulek, 8 grafů a 6 map. Z hlediska vodnosti je povodí Říčky srovnáváno s povodím Punkvy i Křtinského potoka v severní a střední části Moravského krasu. Publikace, která praktického speleologa informuje o hydrologickými metodami zjišťovaných dimenzích jeskynních kanálů horizontálních průtoků územím, vyšla nákladem 500 ks a z části byla poskytnuta

skautskému ekologickému středisku na Kaprálově (Horním) mlýně. Publikaci v ceně 40 Kč + poštovné je možné si

objednat na adrese organizace nebo na www.ochozska-jeskyne.euweb.cz.

Sprcha (Foto L. Falteisek, Czech Speleo Photo, Montanistika a historické podzemí, 1. místo)

SPELEOLOGICKÁ ZÁCHRANNÁ SLUŽBA A TECHNIKA

Jak se vyvíjel „český Petzl“ (pro ty, co to nezažili, i pro ty, co možná už zapomněli)

Josef Wagner (ZO 7-01 Orcus Bohumín)

Vše začalo v roce 1977, když se nám do ruky dostal nějaký španělský časopis, ve kterém byly fotografie ze sestupu do nějaké propasti v Pyrenejích a na nich speleolog, který se spouští na jakémsi zařízení, o kterém jsme slyšeli, ale do té doby ho nikdy neviděli. Proti našim sjezdům do Zvonice v Dülferově sedu nebo „přes karabinu“ to byla kosmická technika. V českých zemích tehdy samozřejmě nevidaná.

Už druhý rok chystáme první expedici do tehdejšího Sovětského svazu, kde byly v plánu i pětistovkové vertikály. A tam přece nemůžeme s osmou či půlloďákem na karabině.

Pod lupou jsme zjistili, že jeskyňář sjíždí po laně, které prochází mezi dvěma kladkami upevněnými mezi dvěma plechovými bočnicemi. Řekli jsme si, tož to lehce vyrobíme také. Naštěstí mnozí z nás pracovali na bohumínském učilišti, a tam bylo vše. Soustruhy, frézy, svářeči, zámečníci... A vývoj začal. Odhadli jsme průměry kladek a mistři soustružníci

vytočili krásné bronzové kladky a k nim i čepy z nerez oceli. Vše se ukotvilo do duralových bočnic, se kterými si vyhráli mistři zámečníci. A aby se kladky dobře točily, čepy byly namazány hodinářskou vazelínou.

A pak přišla první zkouška. Zkušební jezdec Mirek Reichenbach vylezl na strom, namotal si lano mezi kladky a sednul do sedačky. V okamžiku se válel k našemu údivu na zemi. Ještě, že to bylo pouze čtyři metry. Asi je někde chyba, rozumovali jsme. Asi se ty čepy nemají mazat a možná má být jedna z kladek uložena netočivě. Učilištní dílny opět zapracovaly a další vývojový model byl připraven k testování. Horní kladka zablokovaná proti otáčení a dolní volně uložená na čepu. A Mirek opět na stromě. Do sedačky sedal sice opatrněji, ale na zemi byl stejně rychle. Že by třeba byly zablokovány obě kladky? Tak učňovské dílny vyrobily třetí prototyp a tentokrát, za našeho jásetu, už Mirek ze stromu sjížděl hezky pomalu.

Foto 1 Všechny tyto kladky mají za sebou desítky kilometrů sjezdů bez jediné výměny jakéhokoliv dílu (Foto J. Wagner)

Foto 2 Duralový gib a bogib byl ve výbavě mnohých speleoalpinistických expedic v 70. a 80. letech minulého století

Foto 3 Tisícimetrovka, propast M. Gortani, byla v roce 1981 prověrkou duralových „Petzlů“ vlastní výroby (Foto J. Wagner)

A co bylo dál? Ještě dlouho na našem trhu nebyla k dostání originální brzda od Petzla (a když pak byla, tak málokdo na ni měl) a tak bohumínské učilištní dílny se staly výrobcem desítek napodobenin brzd Petzla. Bronz byl vyměněn za dural a později za titan, který jsme přiváželi z expedic od našich krymských kolegů. Sortiment byl brzy obohacen o bogibsy, vklíněnce, skoby...

Všechny tyto výrobky mají za sebou desítky našich expedic, do tisícovek na

Kavkaze, v Pyrenejích, Alpách a nutno říci, že bez jediného problému. Dnes sice už jen leží v regálech našeho skladu, ale věřím, že by bez problémů vydržely řadu dalších výprav.

PS: Tento článek je tak trochu věnován památce našeho kamaráda Matesa, šéfa technické komise ČSS, který se snažil sebrat vše o historii a vývoji českého speleoalpinismu, a který tuto historiku a spoustu dalších měl ve své sbírce.

Redakční hádanka: *Poznáte, na co se používalo toto prehistorické udělátko nazvané čert? Pokud ne, způsob jeho použití je patrný z fotografie na straně 80.*

TROCHA HISTORIE

Některé informace z korespondence mezi Antonínem Bočkem a Vladimírem Homolou, část 6., srpen až prosinec 1948

Rudolf Musil

Zdalo by se, že původní nadšení související se založením Speleologického klubu a s organizací všech speleologů musí pomalu vyhasínat. Do určité míry by to mohlo být vyvoláno obrovským množstvím nekončící práce, kterou tato organizace jistě vyžadovala. Speleologové ji přitom dělali ve svém volném čase, neexistovala ani jedna placená síla. To lze vykonávat jen po určitou dobu. Nebylo tomu však tak, jak ukáží další dopisy.

Speleologů s dominantními vlastnostmi, kteří prosazovali svůj zájem, bylo v této době v Moravském krasu stále hodně a začínala se opět projevat osobní nevraživost. Ta byla však stále ještě v přiměřené míře. Teprve po únoru

1948, kdy se vytváří tak zvané akční výbory, což se mělo týkat i Speleologického klubu, zjevně propukla v nebyvalém rozsahu. Bylo to vlastně první, možno říci veřejné, opoziční střetnutí vyvolané osobními zájmy. A pro tuto akci byl právě využit akční výbor. Předseda A. Boček tuto situaci nejprve podcenil a trvalo mu zřejmě delší dobu, než se mu ji podařilo zvládnout.

Dopisy z období mezi dubnem a srpnem, tedy z doby, kdy se zřejmě vážně jednalo o další existenci Speleologického klubu, bohužel chybí. Zřejmě musí chybět i některé dopisy z druhé poloviny tohoto roku, především od dr. Homoly.

Brno, 8. srpna 1948

První dopis po této době se již zabývá obsahem vydávaného časopisu a reaguje na dopis dr. Homoly ze 6. srpna. Znamená to, že o dřívějším období a o všem, co se tehdy stalo, nejsme dopisy vůbec informováni. V této době se již tiskne třetí číslo časopisu, schází pouze tehdy již vyžadovaná abstrakta v ruštině. Z dopisu vyplývá, že se již objevují nejen články speleologů z Moravského krasu, ale i z Českého krasu (Ložek, Petrbock a další).

Brno, 3. října 1948

Třetí číslo časopisu již vyšlo a právě v této době jsou rozesílány autorům korektury ze čtvrtého čísla. Zároveň jsou již chystány články pro číslo páté. Z textu vyplývá, že hlavním redaktorem časopisu byl zřejmě A. Boček. V tom mě utvrzuje i můj tehdejší krátký článek o medvědech ze Slovenska, který se mnou A. Boček několikrát konzultoval.

Hlavním obsahem dopisu je však monografie dr. Burkhardta o jeskyních ve Křtinském údolí. Rukopis mu byl vrácen (nepíše, ze kterého časopisu) a chtěl by jej uveřejnit v Československém krasu. Názor Bočkův je odmítavý a ač článek neviděl, staví se k němu velmi negativně. Chce jej poslat na recenzi dr. Homolovi, aby mu důvěrně sdělil, co si o něm myslí a proč mu byl vrácen přes jeho intervenci. Žádal totiž dr. Burkhardta o zveřejnění základních novinek v jeho článku v Československém krasu a on to odmítl.

Časopis je zaslán celé řadě nakladatelství podobných časopisů v Maďarsku, Francii a Itálii. Dr. Seněš, který časopis rovněž dostal, jej velmi chválí a srovnává

jeho význam s jinými speleologickými časopisy.

Závěrem informuje, že dr. Skutil byl jmenován profesorem na bratislavské univerzitě.

Praha, 5. října 1948

Dr. Homola vrací Burkhardtovu monografii o Křtinském údolí a nemá zásadně žádné připomínky k jejímu obsahu. Pokud se pak týče toho, že byl rukopis autorovi vrácen, stalo se tak jen proto, že tisk publikací ve Státním geologickém ústavu byl omezen na 50 %. Informoval se rovněž u jiných nakladatelství, ale situace je tam podobná. Doporučuje proto dr. Burkhardtovi, aby zpracoval ještě další část území a počkal na příští rok, kdy snad bude situace lepší. Možná by snad byla i subskripce v Československém krasu, aby se poznalo, kolik lidí bude mít o tento článek zájem.

Dr. Homola je stále ve spojení nejen s A. Bočkem, ale i s Otou Ondrouškem. Ten ho informuje o tom, že roste nespokojenost členů s vedením Klubu. Je těžko rozhodnout, zda se tato informace opírá o skutečnost nebo vyplývá jen z osobních vztahů.

Brno, 8. října 1948

Další číslo časopisu vyjde 1. prosince 1948. A. Boček si pochvaluje, jak se časopis dobře uvedl. Dostává uznalé dopisy jak z naší republiky, tak i z ciziny. I úprava se všem líbí. Dosavadní náklad je skoro zaplacen. Zajímavá je jeho douška: „Nerozsbije-li nás lidská zloba a nenávisť a zločinná závist – nezaniknem.“ Jak ze Slovenska, tak i z Čech dostává již do časopisu organizační zprávy.

Reaguje i na zprávu od O. Ondrouška. Píše, že nikomu z členů výboru není o něčem takovém nic známé. Objeví-li se u někoho nepořádek nebo lajdáctví, tak se tomu dá čelit, ale palácové revoluce se z toho nedělají. Z této poznámky vyplývá, že práce některých členů výboru nebyla zřejmě vždy taková, jaká by měla být.

Jako informaci pro dr. Homolu uvádí, že 19. října je členská schůze a 15. října výborová. Obě jsou jako obvykle v hotelu Astoria. Tam, pokud je mně z autopsie známo, se všechny akce vždy odbývaly.

Brno, 31. října 1948

Dopis pojednává v podstatě pouze o přednáškové činnosti. Dr. Homola uskuteční pro členy Klubu přednášku o Českém krasu. Podle jeho přání pozve výbor Klubu i členy České geologické společnosti v Brně. Opačně by to asi dopadlo špatně, jak ukazuje příklad přednášky prof. Kettnera, která byla nevalně propagována a měla proto velmi malou účast. Pokud se týče doby, členské schůze bývají vždy každé první a třetí úterý v měsíci. Z toho vyplývá stále ještě velká aktivita členské základny. Jako místo navrhuje přednáškový sál Moravského zemského muzea (zajímavá poznámka: „... a kdyby tam dělali noví mocipáni těžkosti“), pak Zeměpisný ústav Masarykovy univerzity nebo Výsokou školu zemědělskou.

Dr. Homola podává námět, zda by se nemohlo uvažovat o tom, že by se v časopise objevila i rubrika o zahraniční speleologické práci jiných organizací.

Poslední odstavec dopisu otiskují beze změny celý. „Ohledně zpráv z jes-

kynních odborů KČT jsme dopsali na ústředí, jež nám velmi vřelým dopisem sdělilo, že se postará oběžníkem o to, aby nám příslušné organizační zprávy apod. byly pravidelně zasilány. Divím se tedy, proč by se to nemohlo provádět? Tak velká je tedy zaujatost jednotlivce proti nám? Proč?“ A. Boček neuvádí jméno, z dřívějších dopisů však můžeme tušit, o koho se jednalo.

Dr. Homola posílá k posouzení návrh na osvětlení Chýnovské jeskyně spolu s rozpisem finančních nákladů, které by si to vyžádalo. Bočkovi se návrh líbí, píše, že je velmi praktický a že jej zveřejní v časopise. Po běžných dotazech o zahraničních speleologických spolcích přechází znovu k obsahu vydávaného časopisu. Článek o nivelacích Josefovského údolí již vyšel, rovněž i ten, který se týká teplot v jeskyních.

Prof. Absolon měl podle neurčitých zpráv některých speleologů zahájit opět práce v Macoše. Pokud se tyto zprávy zakládají na pravdě, byla by po to válce jeho první činnost v Moravském krasu.

Praha, 30. listopadu 1948

Dr. Homola posílá článek J. Kukly k uveřejnění. „Navštívil mě včera, je to velmi sympatický oktáván. Má vzdor mládí značnou zběhlost v základní literatuře a doufám, že v něm bude dobrý jeskyňář. Prosím o uveřejnění tohoto článku.“ Jeskyňářskou práci J. Kukla opustil, ale jinak se v úspěšnosti v jeho vědecké aktivitě dr. Homola nijak nemýlil.

Jeskyňní sekce v Praze přejde v nejbližší době do Zeměpisné společnosti, poněvadž z formálních důvodů přestáváme v KČT právně existovat. Většina

členů totiž nezaplatila členské příspěvky. O nové organizaci, jakmile k ní dojde, podá zprávu.

Brno, 22. listopadu 1948

A. Boček potvrzuje příjem dopisů z 15. a 20. listopadu. Uvedené dopisy však mezi jinými chybí. Ukazuje to, že ne všechna korespondence mezi oběma pány zůstala zachována.

Do tisku přichází páté číslo časopisu. Další poměrně obsírná část dopisu se zabývá obsahem časopisu, korekturami článků, autory článků, adresami zahraničních speleologických organizací a jejich vydáváním časopisů.

Praha, 4. prosince 1948

Pokud se týče Jeskynní sekce v Praze, došlo k zajímavému rozdělení, kterou Dr. Homola blíže nerozvádí. Jeskynní sekce potrvá jako organizace jednak u KČT pro činnost sportovní, jednak u Zeměpisné společnosti pro činnost vědeckou. K ustavení Speleologické sekce u Zeměpisné společnosti dojde asi počátkem příštího roku. Dr. Homola počítá s tím, že se vzdá všech funkcí. Uvedené skutečnosti jsou tak divné, že by potřebovaly dalšího vysvětlení, to však v dopise chybí.

Ostatní část dopisu se týká publikace článku známého jeskyňáře Dr. Kowalského z Krakova a chyb v článku pana Petrbocka. Ten při své nedávné návštěvě v Brně měl sprostě vynadat všem v tiskárně za jejich špatnou práci. Ti, kteří pana Petrbocka znali, se nad tím jistě nepodivují. Členům Jeskynní sekce bude výbor posílat Československý kras za sníženou cenu 75 Kčs a zbytek doplatí Sekce. Zatím se však k odběru přihlásili

pouze tři členové, a to Dr. Ložek, Kukla a Krajčí.

Závěr

Rok 1948 byl rokem vysoké aktivity nejen výboru Společnosti, ale všech členů. Společnost začala vydávat svůj časopis, který zabezpečila finančně, což jistě nebylo jednoduchou záležitostí. Vytvořila si široký sbor přispěvatelů, a to jak našich, tak i zahraničních speleologů. Začala postupně pronikat i do speleologických společností zahraničních a vyměňovat s nimi vydávaný časopis.

Zřejmě úspěšně přečkala období tzv. akčních výborů, i když situace nevypadala zpočátku příliš dobře. I aktivita běžných jeskyňářů byla stále velmi vysoká, jak vyplývá z pravidelně pořádaných schůzí dvakrát měsíčně. Tím byla vytvořena možnost diskuzí mezi jednotlivými jeskyňáři. Nedovedu si představit něco podobného v dnešní době.

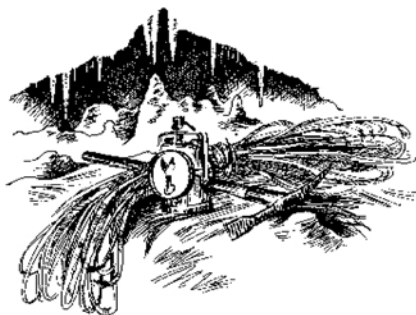
Můžeme proto jen konstatovat, že rok 1948 byl pro Společnost velmi úspěšný a umožnil dobrý start do dalšího období.

Použití „čerta“ ze strany 76

Pokud jste hádali, že se jedná o slaňovátko vyrobené z lešenářské trubky, nemýlili jste se. Autor tohoto skvostu připouští, že v praxi bylo použito pouze jednou.

VÝROČÍ A VZPOMÍNKY

Mamka Helena, Krasu královna

Vojtěch A. Gregor, Hugo Havel

*S nápadem přišel Hugo. Vypráví Celofán s Hugovou vydatnou pomocí.
Psáno k 18. srpnu, svátku sv. Heleny a Mamčinyým narozeninám.*

Uhúú, uhúú, juch, juch, juch!! Mrazivý vzduch zesiluje zvuk a dělá jej zvonivým. Zdá se přicházet, když stojím zády ke Konzervě, odněkud zleva, přes údolí. Sova? Ale vždyť je bílý den! Hrkně ve mně jako ve starých pendlovkách – že by rudí komanči? Nebylo by se čemu divit, Ostrov je jich plný. Hugoš mě uklidňuje, to prý je Helena z Balcarky. Signalizuje, že vzduch je čistý, vedoucí soudruh Mrázek odškobrtal domů.

Jako by do vosího hnízda klackem píchnul, z Konzervy se vyrojila tlupa polozmrzlých, hladových jeskyňářů. Blecha, Hugoš, Karhan, Mucla, Pavel, jeden s ešusem, druhý s plechovkou čaje, další s vepřovou konzervou. Využil jsem příležitosti a přidružil se k průvodu. Ten rázným, neomylným krokem zamířil k Balcarce a se zdvořilým zaklepáním na dveře se vlomil do průvodcovské místnosti. Tak jsem ponejprv zblízka, byť

mlhavě, spatřil Helenu. Seděla za stolem s kolegyní průvodkyní Lidkou. Vzduch v místnosti byl poněkud neprůhledný, provoněný modrošedým tabákovým kouřem zcela eliminujícím zhoubné účinky nejjedovatějšího plynu na světě – kyslíku. Kocour – s. Mrázek – byl pryč, myši měly bál. Vzápětí se na elektrických akumuláčkách ohřívaly nejen konzervy, ale také účastníci průvodu, a na vařiči pod Heleninou péčí bublal čaj. Byl to blahý čas mladých krasavců a krasavic (odvozeno od slova kras), někdy v zimě 1965–1966.

Hugoš se s Helenou seznámil o půl roku dříve, v létě r. 1965. Při své první návštěvě ostrovských Vintok s Karhanem se zranil na čele a Karhan si zablátil svoje sváteční gatě, nejvíc na oprdí. Tož zašli na Balcarku – kam jinam? Hela a Lidka Hugoše ošetřily a pak chtěly vyčistit Karhanovi gatě. Leč Karhan se

Obr. 1 Mamka se odmítá nechat fotit, fotografy bije vším, co má po ruce – sám jsem si troufnul jen zezadu – je to ta blondýna zády ke kameře (Foto Celofán)

styděl svléknout; a tak se hluboce předklonil a holky mu to oprdí kartáčovaly *in situ*. „Musely jsme být velice opatrné, abychom mu tím rejžákem nevzrušily pytlík,” svěřila se později Helena Hugovi.

Mamka Helena! Rodačka z Ostrova u Macochy, v Moravském krasu a oblastech přilehlých řádí od malička. S Krasem a jeskyněmi je spjata ve všech dimenzích života, osobního i profesionálního. Zkušená jeskynní průvodkyně, naposledy vedoucí na Kači (Kateřinská

Obr. 2 Ale teď jsme na ni dva – takže zepředu, zde je Lady in Red v plné kráse aneb Zátíši s Helenou a flaškou (Foto Kelf)

jeskyně), znala prakticky celou tehdejší moravskokrasovou jeskyňářskou obec – a ta obec znala ji. Mamčina sestra Marta byla ženou tragicky zemřelého Milana Šlechty-Fetana, spoluobjevitele Třináctky, Pikovky a největšího jeskynního systému v ČR, Amatérky. Heleninou první jeskyní bylo Řečiště v Pustém žlebu – vzala ji tam její nejstarší sestra, když bylo Helče deset let. Tam, kde jeskyňáři lezli po čtyřech, ona kráčela hrdě vzpřímena. Za éry Plániváků s Fetanem

v čele skupiny prolezla háforo jeskyní a dokonce i mužně bádala („jasně, podávala šem kýble“). V Plánivách pronikla až do Hlinitého domu – Fetan jí doporučil o číslo větší holínky, aby nepropadla do Meandrů. Ve Spirálce ji vlákal do pasti – vehnal ji malým otvorem do slepé chodbičky, odkud není bez pomoci návratu, a pak si na ten otvor ještě sedl. Helča rychle prokoukla situaci, připustila vodu do karbidky, plamen jasně vzplál a ona jej přiložila k objektu, který otvor ucpával. S řevem paviána a připáleným oprdím Fetan vyskočil. A Helča se jen zasmála: „Na mě hoši nevyzrajete.“ Jeskynních scén, v nichž hraje Mamka Helena hlavní roli, by se dalo vyprávět mrtě, veselých i vážných. Třeba při jedné exkurzi do Ochozské jeskyně došlo k náhlému zvýšení vodního stavu a průtoku. Jeskynářům se podařilo dostat ven na poslední chvíli. V Hadici se Pavel brodil ve vodě až po krk a Heleně, kterou táhnul za sebou, koukala z vody jen přilba. „Nu co, alespoň se nebudu muset večer koupat,“ prohlásila venku. I její odchod do důchodu byl důstojný: na konci posledního dne služby na Kači neodjela autem, ale jako krasová jedovnice 1. třídy odletěla na koštěti. Výjev zachytil potulný malíř a tento votivní obraz dodnes visí na Hotelu.

V r. 1970 se Mamka provdala za Jindřicha Kvasničku, pracovníka profesionální průzkumné skupiny podniku Moravský kras a později vedoucího provozu „na ponorné a pohádkové“ (Punkevní jeskyně). Společně zakoupili Kvasničkajc ranč alias Hotel, bývalý formanský hostinec v horní části Vilémovic, při rozcestí k obcím Krasová a Jedovnice.

Pod Mamčinými a Jindřichovými křídly našel na ranči útočiště zatoulaný pes, kocour, ba i jeskynář. A jeskynářů rád přiložil ruku k dílu. Ranč vzkvétal a rychle se stával společenským střediskem a informačním centrem domácích i zahraničních troglodytů, praktických (děroznalců) i vědeckých (děrozpytců) – a nelze vynechat ani horolezce (skalospače).

Jak přišla Helena k té Mamce? V létě r. 1970 jsem brigádníčil na ponorné a pohádkové jako šífař. Všechny průvodkyně na suchu jsem pasoval na mamky Jeskynky a šífaře na tašky Lodičky. A kam pluje Lodička? No přeci do Jeskynky! Tenhle potouchlý trik se okamžitě ujal a se starými Punkevnáky se dodnes oslovujeme mamko, taťko. Pouze dvě osoby dostaly tento titul s velkým začátečním písmenem: Taťka Jindra a Mamka Helena.

Mamka a Taťka mají velkou zásluhu na tom, že nejdelší jeskynní systém v ČR se nejmenuje Jeskyně Klementa Gottwalda, Jeskyně 25. výročí Vítězného února či Jeskyně československo-sovětského přátelství, ale Amatérská jeskyně, tak, jak ji pojmenovali objevitelé. S Mamčinou a Jindrovou pomocí Hugo tvořil na Hotelu koncepty dokumentů a peticí, které Speleologický klub vzápětí rozesílal na příslušné úřady a instituce.

Helena-samaritánka. Říká se, máš-li smutek na duši, svěř se strýci Artuši. V Krasu však platí: když máš duši zničenou, jdi za Mamkou Helenou. Její přítomnost na záchranné akci Amatérka 1970, její duševní síla, byla velkou útěchou a pomocí pozůstalým z rodiny Šlechtovy a Zahradníckovy. Patří jí také dík za opečovávání účastníků velké

vyprošťovací akce na Lopači v r. 1995, za poskytnuté zázemí a pomoc při šití luten.

Helena–pomocnice. Když zemřel spoluobjevitel Amatérky Plánivák Julia a rodina neměla peníze na pohřeb, okamžitě zorganizovala mezi jeskyňáři a přáteli sbírku a vybraný obnos předala Julově paní.

Helena–krasová sekretářka. O setkání krasavců–seniorů se stará přítel Kelf, pravda, ale bez sekretářky by to neměl lehké. Sekretářka obešla a obtelefonuje speleodědky a speleobabky, vypátrá i „mrtvé“ duše a navíc pomáhá s fyzickou organizací. Při mém posledním výletu do Krásy moravské před šesti léty na Kvasničkojc ranči už kralovala Mamka sama – Tatka odpočíval na ostrovském krchůvku. Přijala mě pod svou střechu, bydlel jsem u ní a živila mě celý měsíc. Hned se ujala funkce mojí privátní sekretářky, manažérky a šoferky.

I ten nejlepší člověk, neřku-li král či královna, se musí občas rozlobit a použít vádla. Tak i Mamka Helena. Kdysi dva mladí nerozvážlivci z ostrovské skupiny zapálili u Blažkova závrtu slzotvornou dýmovnici. Dým zahalil parkoviště u Balcarky, turisté nadávali, kašlali a dusili se. Helča se vyřítila z pokladny a dala mladochům takový krystýr, že dlouhou dobu obcházel Balcarku v uctivé vzdálenosti. Není to tak dávno, co si Mamka a Marta vyšláply na Holštejn. Toulaly se kolem Rasoven a když překročily vyschlé řečiště Bílé vody, kde se vzal tu se vzal, strážce CHKO před nimi stál, a to prý se nesmí! Mladý zelený chlapíček,

který tu svoji bachařskou roli bral moc vážně a chtěl dvěma ženským nahnat hrůzu. Dostal královskou lekci: „Poslouchej mladej, my jsme tudy chodily, když ty´s ještě říkal hovnu koko!“ – a bylo po ftákách. Chlapíček srazil kufry a dal si zelenou.

Pamatujete – je to jen pár roků zpátky – jak si „podnikatel“ Tichopád pronajal od obce Vilémovice přístupovou cestu k Hornímu můstku na Macoše a začal tam vybírat vstupné? Jeho gorily je vyžadovaly i po Mamce Heleně, vilémovické rezidentce a Krasu královně! To, když si šla tradičně, jako každý rok, plivnout do Macochy. Samozřejmě nezaplátila. Když se ji snažili z můstku vytlačit, otočila se a přes rameno jednoho z nich si do Macochy plivla. Odešla krokem, který podle Vergilia prozrazuje bohyni a s výrokem zastiňujícím Gallileovo „A přece se točí!“ – „A přece jsem si plivla!“

V jednom bluegrassovém songu se zpívá: „A young man goes to Paris as every young man should...“ A o pár slok dále: „An old man returns to Paris as evry old man must...“ V moravské krasovštině nahrazujeme Paříž Helenou a muže krasavcem. A je to pravda. Ten, kdo nepoznal Mamku Helenu snad ani krasavcem není. A tak, jako ti permoníci v pohádce Sůl nad zlato, voláme: Sláva naší královně!

Viníci doufají, že k nim bude Její Veličenstvo milostivo a velkoryse jim odpustí láskou vedenou troufalost, která vedla jejich brky k sepsání tohoto papýru :o)

„Klíčový rok“ Zdeňka Menglera

V letošním roce si Zdeněk splnil svůj životní cestovatelský sen v podobě dobrodružné dovolené na ostrově Island. Vůbec divoká a rozervaná příroda horských hřebenu a roklín, ale i procházky a túry malebnou českou krajinou se staly z velké většiny náplní jeho volného času. A že ho moc nezbyvá, díky neustálé pracovní vytíženosti.

Jakožto srbský rezident si vybudoval doslova intimní vztah k Českému krasu. Nemohlo to dopadnout jinak, než že naplno propadl zvláštnímu kouzlu jeskyňářství. Během let má prolezenou kdejakou díru v širším okolí obce a nebudeme daleko od pravdy, že lepšího znalce zdejšího krasového terénu asi nenajdeme. Díky své intuici a houževnatosti nechyběl snad u žádných zásadních objevů novodobé historie ZO 1–04 Zlatý kůň.

Za milník v jeho speleologické kariéře můžeme označit průnik do dosud druhého nejdelšího jeskynního komplexu Českého krasu – Jezerního Ementálu. Povodňový ponor, na základě kterého byl systém v roce 1988 objeven, dokonce nese jeho jméno – jeskyně Menglerka, resp. Menglerova komora. V současné době ho můžeme považovat za hlavního tahouna prací v Petzoldově lomu v Srbska, kde díky mimořádné spolupráci

speleoskopu Barandien a Zlatý kůň a mnoha dalších pomocníků došlo během posledních pěti let k odkrytí zatím 800 m dlouhého labyrintu Petzoldových jeskyní.

Jako výkonný a někdy i nezastavitelný bagr je na čelbě schopen vydržet i po celou speleosměnu. Jeho technický důmysl a zejména letité zkušenosti s prací se

dřevem se ovšem projevují i na povrchu. Celá řada originálních zlepšováků, vychytávek a forichtungů „z jeho dílny“ nám značně usnadňuje práci a šetří čas i počet pracantů. Pro příklad můžeme zmínit kolečkové dráhy v Petzoldu, po kterých vyjíždějí 25litrové barely s vykopanými sedimenty ven z jeskyně na deponii.

Architektonickým majstrštykem je pak dřevěný altán šestiúhelníkového půdorysu, který nám současně slouží jako předsunutá pracovní základna, šatna, kuchyně, společenské a logistické centrum a některým i jako noclehárna.

A aby toho Zdeněk neměl málo a náhodou se nenudil, je ještě členem Speleologické záchranné služby Čechy.

Troufám si říct, že Zdeněk je takový doyen skupiny Zlatý kůň, který ji směřuje a motivuje k dalšímu objevitelskému nadšení.

Rok 2014 je pro Zdeňka v jistém smyslu klíčový. 18. 3. totiž ve zdraví a pohodě vstoupil do svého druhého krasového půlstoletí a výše uvedenou dovolenou na Islandu si nadělal jako ten nejlepší dárek. Popřejme mu tedy

nezapomenutelné zážitky a do další padesátky ještě celou řadu objevných i životních postupů.

Český kras a Zdeněk ještě neřekli poslední slovo...

*Libor Faitl
(ZO 1-04 Zlatý kůň)*

Martin Honeš * 13. 2. 1976 – † 9. 4. 2014

S aktivním potápěním začal velmi záhy – už v časech Svazarmu. Koníček se mu stal brzo vášní a ještě v „dřevních dobách“ se postupně vypracoval na zkušeného potápěče. Svůj zájem pak zkomboval spolu se svojí druhou zálibou – podzemím – a už koncem 90. let se potápěl v českých jeskyních.

Kolem roku 2000 spolu s dalšími přáteli navázal kontakty s Českou speleologickou společností a byl přiveden do Speleoaquanautu. Díky svým zkušenostem a nadání se stal brzy jedním z pilířů tohoto klubu. Hned od začátku se zapojil aktivně nejen do potápění v českých jeskyních, ale spolupracoval i na průzkumech v zahraničí, například na Sardinii či na Slovensku. Stál po boku Danovi Hutňanovi při velmi náročných ponorech na Skalístém potoce, nechyběl ani při většině akcí v Bue Marinu, mapoval jeskyně v Mexiku, objevoval v Makedonii ...

Potápění a zkušenosti s pohybem ve výškách se mu staly dokonce profesí a zúročil je jako jeden z jednatelů firmy

realizující výškové práce a práce pod vodou.

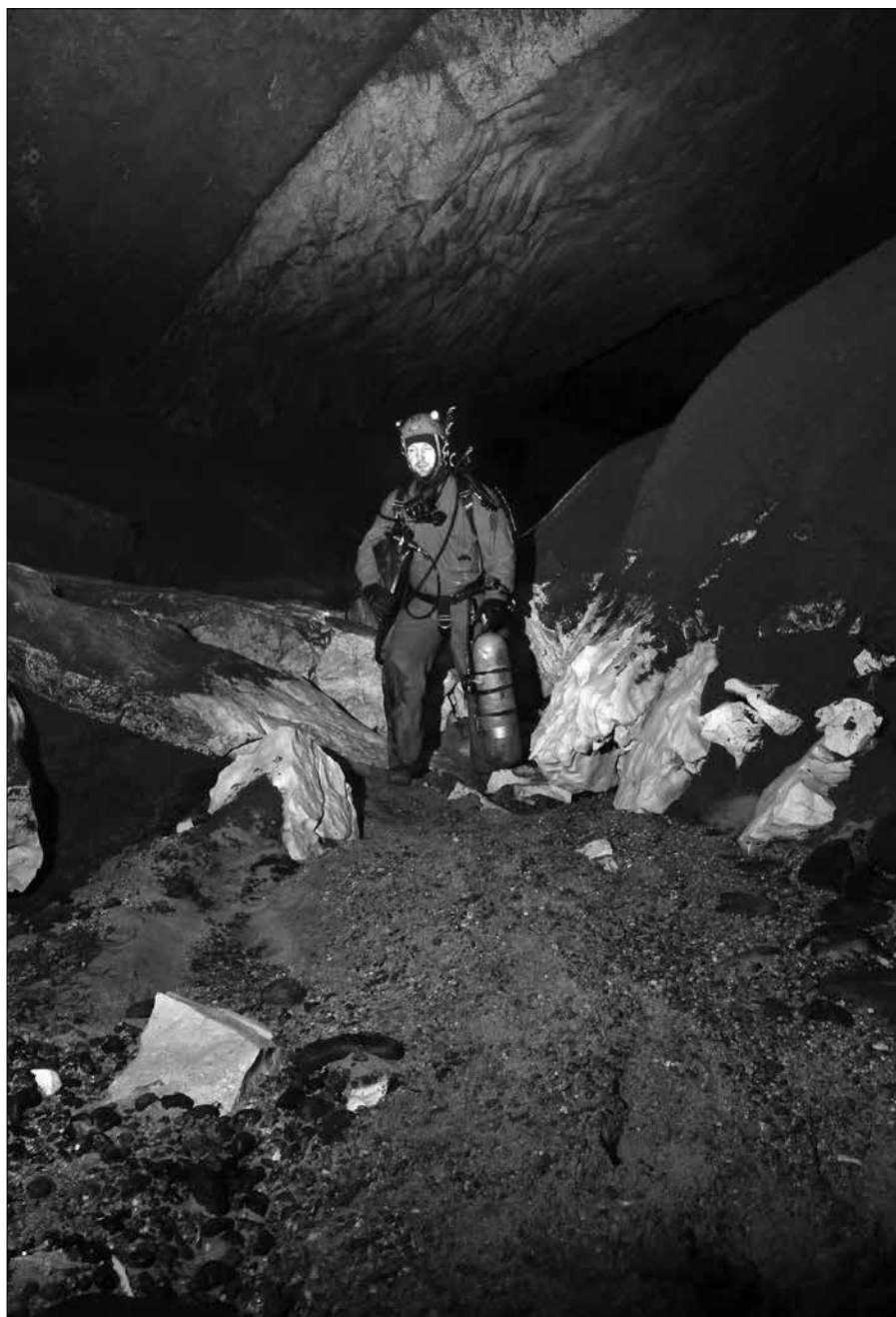
Martin byl svými schopnostmi, kterých měl na rozdávání, vzorem a učitelem svým služebně mladším klubovým kolegům. Do poslední chvíle neúnavně cestoval a byl jedním z lídrů na speleopotápěčských akcích. Bohužel na poslední průzkum na Slovensko už nedošel...

Martin Honeš tragicky zahynul při velmi vážné automobilové nehodě ve středu 9. 4. 2014 jen pár kilometrů před cílem.

V Martinovi ztrácíme nejen excellentního speleopotápěče a odvážného průzkumníka, ale hlavně kamaráda a skvělého člověka. Vrozeným klidem dokázal usměrňovat leckdy vášnivé výměny názorů v týmu a technicky náročné situace řešit s neuvěřitelným nadhledem.

Martine, je těžké uvěřit hořké realitě, Tvůj pověstný klid i srdečná povaha nám budou chybět. Zůstáváš navždy v našich vzpomínkách.

Členové Speleoaquanautu

Zemřel Jan Hynšt (1938–2014), jeden z posledních „dělníků“ amatérské speleologie minulého století

Ladislav Slezák

Když jsem v 50. letech minulého století opustil pracoviště na Býčí skále a zakotvil v jižní části Moravského krasu, ve skupině Jaroslava Dvořáka na Říčkách, přidal se k nám mladík z Ochoze, Honza Hynšt. Vždycky, když se naše skupina chystala na badací expedici, najednou se objevoval jako skalní duch a nabízel pomoc.

Jako vyučenému zedníkovi se mu zamlouvaly spíše akce na povrchu nebo poblíž jeskynních vchodů. Členové naší skupiny si na jeho přítomnost zvykali a postupem času se stal jakousi nepsanou součástí skupiny. Na celé řadě míst pracoval sám, kopal a vynášel hlínu, lámal kámen a věřil, že přijde ta pravá chvíle touženého objevu.

V roce 1960, krátce po té, co se dozvěděl, že jsem se stal vedoucím vzniklého Oddělení pro výzkum krasu Moravského muzea v Brně, mne navštívil. Tam se také zrodilo jakési vzájemné pouto, které vedlo k tomu, že jsme spolu začali otevírat dosud neznámou jeskyni ve Skalce (JESO 1410) a uvolnili ji do vzdálenosti kolem 6 m.

Rozrůstající se činnost Oddělení pro výzkum krasu Moravského muzea se postupně přenesla do severní části Moravského krasu (Sloup–Holštejn) a tak Honza, považován členy skupiny, vedené RNDr. J. Himmelem, která pracovala na Říčkách, za jakéhosi jeskynního „exota“, bádál na vlastní pěst, povětšinou sám.

Prokopával jednu z jeskyněk nad Výtokem Říčky. Jeho námaha byla jeskyňáři oceněna tím, že jeskyni nazvali Hynštovou Dezentérkou (JESO 1445). Když délka uvolněné chodbičky dosáhla délky cca 12 m a Honza byl na to sám, toto pracoviště opustil.

Brousil však po terénu dál, lovil in-formace a pozoroval okolní přírodu v každém ročním období. V Kameném žlíbku objevil místo výronu teplého vzduchu, které bylo v zimě ojiněné. Hned se s tím svěřil jeskyňářům, kteří lokalitu otevřeli šachticí. Lokalita nese název Hynštova ventarola (JESO 1426B). Patrně poslední kopáčskou akcí, na kterou reagovala Správa CHKO Moravský kras, byla otevírka jeskyně Puklinové, objevené RNDr. Jar. Dvořákem a zmíněné

v exkurzní zprávě v únoru roku 1951. Tehdy se lokalita nedostala ani do literatury. Při kopání narazil J. Hynšt na zbytky osteologického materiálu, který nebyl schopen vyhodnotit. Vzhledem k jeho dlouholeté záslužné činnosti mu byla udělena pouze výtka.

Když se v jižní části etablovala skupina, vedená Markem Šenkyříkem (Poustevníkem), Honza se k ní vehementně přidal a vytrval, až do jejího definitivního zániku. (Otevírka lokality Zub a Ponorný hrádek).

Následovalo období, které nás od sebe poněkud vzdálilo, přesto však, když zavítal do Brna, zastavoval se u mne doma a stále bylo o čem povídat. Několikrát jsme ještě spolu obešli Skalku u Ochoze s virgulí a vyznačili místa pro

případnou prospektorskou speleologickou činnost.

Neúprosný běh času a zhoršující se zdraví mu v poslední době už nějaké výpady do terénu neumožňovaly. Sem tam si zašel v Ochozi na pivko a do cukrárny. Ještě letos, brzy z jara, navštívil kamaráda Josefa Pokorného. Nemusel se, tak jako ke mně, drápat bez výtahu do druhého poschodí.

Odešel v dubnu, měsíci příchodu jara do Moravského krasu, krajiny bílých divokých skal a jeskyní, které mu na celý život učarovaly. Přesto, že nikdy nedosáhl věhlasu velkého Absolóna, zůstává v našich vzpomínkách jako jeden z řady nadšenců své doby, doby konce nenávratného 20. století.

Zdař Bůh, Honzo!

Odešel Jan Hynšt

26. dubna 2014 ve věku 76 let navždy ukončil své výzkumy v krasu lidový jeskyňář z Ochoze u Brna Jan Hynšt. Dobře znal zdejší kraj a neznámé krasové podzemí ho inspirovalo k celoživotnímu pátrání po nových cestách do něj. Vyzbrojen starým plechovým kýblem, ocelovým lankem, krumpáčem a lopatou hledal a pracoval sám, nikomu nedůvěřoval. Spoléhál se jen na své manuálně pracující ruce zedníka. Tak jsme jej mohli vídat asi od roku 1957, jak se na Lysé snaží o proloučení úzké jeskyně, později po něm pojmenované jako Hynštova Desentérka, průvanového místa s tvorbou zimního jíní na jedné ze skalek ve stráni

před horním koncem Kamenného žlíbku nazvaného po něm Hynštova ventarola, v jeskyni Ve Skalce, Na Rozměrkách, při Sovím komínu, v jeskyních Puklinové a v Jarmile, kterou objevil a pojmenoval po křestním jménu své babičky (– kdo z nás!) a na dalších lokalitách.

Když jsme měli větší akce v Ochozské jeskyni, často přišel za námi zjišťovat, co máme za lubem. Své plány však nikomu nesvěřoval a své pracovní lokality tajil.

Do krasové oblasti kolem Ochoze a Říček patřil dlouhodobě. Bude nám tu teď chybět!

-jh-

Ladislav Vojtenko – Karhan + 8. 2. 2014

Jako by to bylo včera, potkali jsme se při nástupu do 1. ročníku slévárenské průmyslovky. Dali jsme řeč a zjistili jsme, že jsme oba začínající jeskyňáři, já na Říčkách, Ty v Ostrově u Macochy. Netrvalo dlouho a přešel jsem za tebou

do Ostrovské skupiny Speleologického klubu. Chata Bublovka v Suchém žlebu byla naším druhým domovem. První společné exkurze, průzkumy, sestupy do propastí, první malé objevy. Neustále jsme se vzájemně hecovali a zdokonalovali jsme se, abychom se vyrovnali našim starším kolegům. Sestupy a výstupy ve Vintocké propasti jsme si stopovali na hodinkách a snažili jsme se je neustále zkracovat. Pak přišla stavba nové naší základny – Konzervy na Vintokách a průzkumné práce na Šachtě průvanů, ve vintockých propastech, Zahradní jeskyni, ponoru Lopače, v Propastovitém bludišti, Šamalíkových jeskyních, jeskyni 13 C, Plánivách, Staré Rasovně a mnoha jiných. Později se naše cesty sice rozešly, Ty jsi působil v oblasti Pustého žlebu a já na Jedlích, ale stále jsme o sobě věděli a na řadě akcí jsme spolupracovali, zvláště v době průzkumů Amatérské jeskyně přes

vyčerpaný sifon, kdy jsme tajně za zády akademiků pořizovali co nejvíce poznatků a měření pomocí krokování a geologického kompasu. Bylo toho hodně, bylo to nezapomenutelné, kamarádské, férové, veselé, dobrodružné

a trvalo to celých 50 roků.

Jako nastávající senioři jsme společně oslavili jubilejních 60 let života na nezapomenutelné párty ve Vilémovicích, kde se sešla nebývale početná skupina gratulantů, což nás mile překvapilo. A pak přišla zcela nenápadně a nečekaně zákeřná nemoc, se kterou jsi musel statečně bojovat a zdálo se, že pomalu začínáš vítězit. Opět jsi začal být více aktivní a hlavně díky Tvým vzpomínkám a Tvému archivu jsme stvořili spoluautorsky pojednání o Šachtě průvanů, které jsi obohatil svými úvahami na podkladě Tebou provedených telegnostických měření a uvažovali jsme ještě o dalším článku. Pak jsi začal mít znovu potíže, nakonec jsi byl hospitalizován v nemocnici. Devátého února t. r., těsně přes polednem, zazvonil můj mobilní telefon a Petr Rejman mně sdělil to, co jsem nechtěl nikdy slyšet.

Se smutkem v srdci vzpomíná Hugo Havel

Vzpomínka na RNDr. Jiřího Vodičku, 16. 5. 1925 – 27. 1. 2013

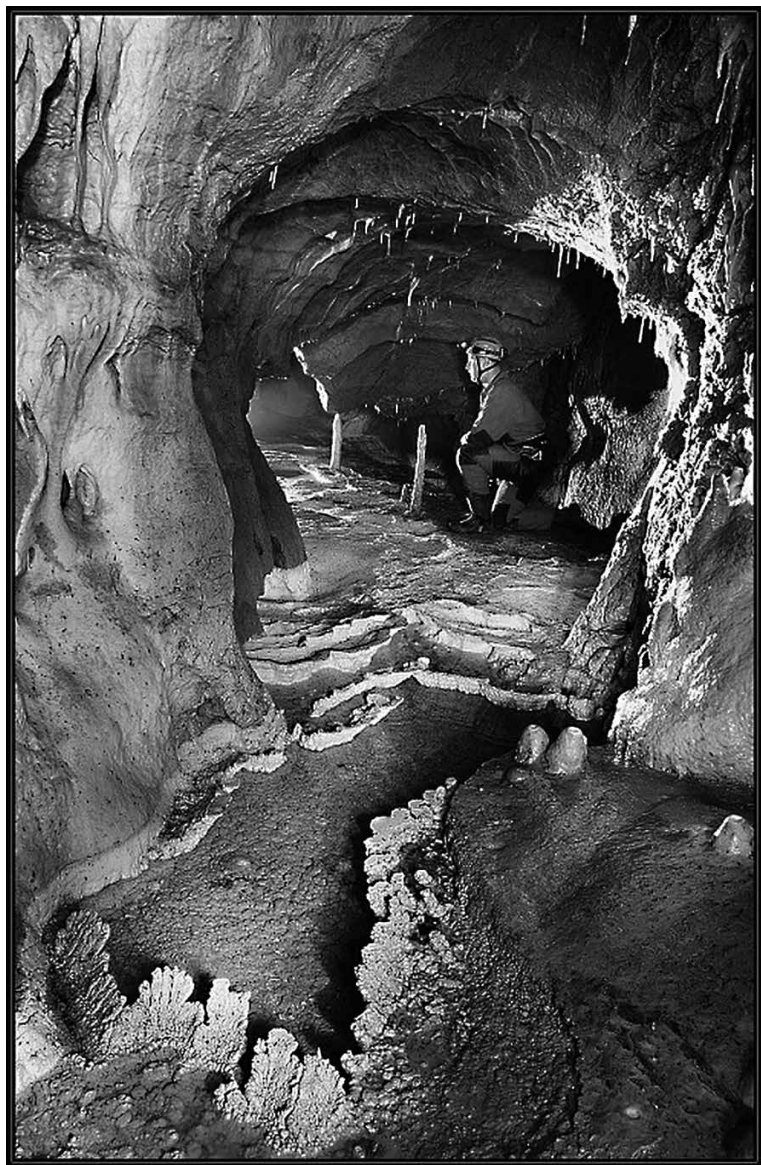
Je tomu již rok, kdy odešel z našich řad amatér a později i profesionál, pamětník působení Dr. Absolona. J. Vodička se výrazně podílel na výzkumu zejména severní části Moravského krasu. Aktivně se spoluúčastnil např. dokumentování Sloupsko-šošůvských jeskyní. Později, již jako pracovník organizace Moravský kras Blansko a následně GgÚ ČSAV na amatérské jeskyňáře nezanevřel a byl např. jedním ze zakladatelů jeskyňářské skupiny ZO 6–17 Topas.

Jeho zásluhou vznikl záměr systematicky evidovat jeskynní vchody na území MK a k tomu zpracoval projekt Základní mapování krasu, jehož dílčí

části byly Pasportizace a následné Mapování jeskyní. Aktivní činnost převážně přenechal mladším členům Topasu, ale práce dlouhou dobu odborně i organizačně řídil. Po zastavení prací na uvedeném projektu byly dosažené výsledky využity ke zpracování Přehledu údajů jeskyní Moravského krasu a vydání publikace Atlas jeskyní Moravského krasu – Pustý žleb.

S postupujícím věkem se stáhl do ústraní, ale často pobýval ve Sloupu v Mor. krasu

Výsledky jeho činností jsou trvalým přínosem pro krasový výzkum.

Javoříčské jeskyně – „Chodba s jezírky“ pod Lví jámou (Foto I. Kletečka)